

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

16. - 17. YÜZYIL İSTANBUL KADI SİCİLLERİ'NDE EV VE KENTSEL
KONUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rukiye YEŞİLKAYA

Anabilim Dalı: Mimarlık

OCAK 2018

T.C.

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
MÜHENDİSLİK VE FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**16. - 17. YÜZYIL İSTANBUL KADI SİCİLLERİ'NDE EV VE KENTSEL
KONUMU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rukiye YEŞİLKAYA

(150201008)

Anabilim Dalı: Mimarlık

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli

TEZ ONAYI

FSMVÜ Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 150201008 numaralı Mimarlık Yüksek Lisans Öğrencisi Rukiye YEŞİLKAYA, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "16.-17. Yüzyıl İstanbul Kadı Sicilleri'nde Ev ve Kentsel Konumu" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile 23.01.2018 tarihinde savunmuş ve mezuniyeti hususunda enstitü için gerekli yeterlilikleri yerine getirmiştir.

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim DÜZENLİ

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi .....

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Uğur TANYELİ

Bilgi Üniversitesi .....

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. İbrahim NUMAN

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi .....

Teslim Tarihi : 25 Aralık 2017

Savunma Tarihi : 23 Ocak 2018

ÖNSÖZ

“16.–17. Yüzyıl İstanbul Kadı Sicilleri’nde Ev ve Kentsel Konumu” başlıklı tezimin hazırlanış süreci boyunca kaynakları belirleme, araştırma, grafik ve tablo oluşturma vb. konularda engin bilgisiyle ve tecrübesiyle yol gösteren, her ihtiyacım olduğunda ulaşabildiğim değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim Düzenli’ye anlayışından ve yardımseverliğinden ötürü teşekkür ederim.

Bana sabır gösteren, desteğini ve güvenini her daim arkamda hissettiğim eşim Muhammed Yeşilkaya’ya ve çok sevgili aileme teşekkür ederim.

İstanbul, 2018

Rukiye YEŞİLKAYA

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	iii
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
1. GİRİŞ	1
1.1 Amaç, Kapsam.....	1
1.1.1 Amaç.....	1
1.1.2 Kapsam.....	1
1.2 Araştırma Malzemesi.....	2
1.2.1 İstanbul Mahkemeleri.....	2
1.2.2 Siciller.....	9
1.3 Metot.....	16
2. EV VE BAHÇESİ	19
2.1 Ev.....	19
2.1.1 Ev Tanımları.....	21
2.1.2 Ev İçlerini Oluşturan Bileşenler.....	29
2.1.3 Kat Yüksekliği.....	39
2.1.4 Dahiliyeli Hariciyeli Evler.....	50
2.2 Bahçe.....	54
3. ARSA- YOL İLİŞKİSİ	68
3.1 Çevresindeki Yollara Göre Arsalar.....	73
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	85
5. KAYNAKÇA	92
EKLER	96
ÖZGEÇMİŞ	105

TABLO LİSTESİ

Tablo 1-1 İstanbul'da Bulunan Sekiz Mahkemeye Ait Veriler.....	4
Tablo 1-2 Üsküdar Sicilleri	10
Tablo 1-3 Balat Sicilleri.....	11
Tablo 1-4 Rumeli Sadareti Sicilleri	12
Tablo 1-5 İstanbul Sicilleri	12
Tablo 1-6 Bab Sicilleri	13
Tablo 1-7 Eyüp Sicilleri.....	14
Tablo 1-8 Hasköy Sicilleri.....	15
Tablo 1-9 Galata Sicilleri	15
Tablo 1-10 Veri Tablosu	18
Tablo 2-1 Sicillerde Geçen Ev Tanımları	22
Tablo 2-2 Ev Çeşitlerinin Sicillerde Dağılımını Gösteren Grafik	28
Tablo 2-3 Evleri Oluşturan Bileşenler	29
Tablo 2-4 Mekan Birimlerinin Sicillerde Bulunma Sayıları.....	37
Tablo 2-5 Sicillerde Mekan Birimi Sayıları	38
Tablo 2-6 Sicillerde Katların İfade Edilişi	40
Tablo 2-7 Tüm Sicillerde Kat Yüksekliği Dağılımı	41
Tablo 2-8 Sicillerde Kat Sayısı	41
Tablo 2-9 Kat Sayıları ve Yüzdeler Dağılımı	42
Tablo 2-10 Üsküdar Sicillerine Göre Kat Sayısı.....	43
Tablo 2-11 Balat Sicillerine Göre Kat Sayısı.....	44
Tablo 2-12 Rumeli Sicillerine Göre Kat Sayısı	44
Tablo 2-13 İstanbul Sicillerine Göre Kat Sayısı	45
Tablo 2-14 Bab Sicillerine Göre Kat Sayısı.....	46
Tablo 2-15 Eyüp Sicillerine Göre Kat Sayısı.....	46
Tablo 2-16 Hasköy Sicillerine Göre Kat Sayısı	47
Tablo 2-17 Galata Sicillerine Göre Kat Sayısı	47
Tablo 2-18 Kat Sayılarının Sicillerde Dağılım Grafiği.....	48
Tablo 2-19 Yükseklik Terimlerinin Sicillerde Dağılım Grafiği.....	49
Tablo 2-20 Sicillerde İki Kısımdan Oluşan Evler	51
Tablo 2-21 İki Kısımlı Evlerin Sicillerde Yüzdeler Dağılımı	51
Tablo 2-22 İki Kısımlı Evlerde Kat Yüksekliği	52
Tablo 2-23 Evin Açık Alan Birimleri	54
Tablo 2-24 Tüm Sicillerde Bahçe Dağılımı	55
Tablo 2-25 Sicillerde Ev Sayısı – Açık Alana Sahip Ev Oranı	55

Tablo 2-26	Sicillerde Bahçe Birimleri Dağılımı.....	57
Tablo 2-27	Sicillerde Bahçe Birimlerinin Bulunma Oranları	57
Tablo 2-28	Üsküdar Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı.....	60
Tablo 2-29	Balat Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı.....	60
Tablo 2-30	Rumeli Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı.....	61
Tablo 2-31	İstanbul Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı	62
Tablo 2-32	Bab Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı.....	63
Tablo 2-33	Eyüp Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı.....	63
Tablo 2-34	Hasköy Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı	64
Tablo 2-35	Galata Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı	64
Tablo 2-36	Evlerin Açık Alan Sayılarının Sicillerde Dağılım Grafiği	66
Tablo 2-37	Evlerin Açık Alan Kavramlarının Sicillerde Dağılım Grafiği	67
Tablo 3-1	Ev Arsasının Komşuları	73
Tablo 3-2	Ev Arsası Komşularının Dağılımı.....	74
Tablo 3-3	Ev Arsası Komşularının Yüzdelik Dağılımı	74
Tablo 3-4	Üsküdar Sicillerinde Komşuların Dağılımı.....	76
Tablo 3-5	Balat Sicillerinde Komşuların Dağılımı.....	77
Tablo 3-6	Rumeli Sicillerinde Komşuların Dağılımı.....	77
Tablo 3-7	İstanbul Sicillerinde Komşuların Dağılımı	78
Tablo 3-8	Bab Sicillerinde Komşuların Dağılımı	79
Tablo 3-9	Eyüp Sicillerinde Komşuların Dağılımı.....	80
Tablo 3-10	Hasköy Sicillerinde Komşuların Dağılımı	81
Tablo 3-11	Galata Sicillerinde Komşuların Dağılımı	82
Tablo 3-12	Ev Arsasının Komşularının Sicillerde Dağılım Grafiği	83
Tablo 3-13	Ev Arsası Komşularının Sicillerde Dağılım Grafiği	84

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1-1 Şer'iyye Sicil Defterlerinden Bir Örnek.....	3
Şekil 1-2 Sicillerde Evle İlgili Davaların İçeriği	17
Şekil 3-1 Ev Arsası - Tarîk-i âm İlişkisi	68
Şekil 3-2 Ev Arsası - Tarîk-i hâs İlişkisi.....	69
Şekil 3-3 Ev Arsası-Tarîk-i âm ve Tarîk-i hâs İlişkisi	69
Şekil 3-4 Kamusal, Yarı Kamusal ve Özel Alan İlişkisi.....	72
Şekil 4-1 Kat Sayısı Yüzde Dağılım Grafiği	86
Şekil 4-2 Ev Açık Alanların Yüzdelik Dağılım Grafiği	88
Şekil 4-3 Ev Arsası-Komşuları Yüzde Dağılım Grafiği	90

KISALTMALAR

OTS :Osmanlıca Türkçe Sözlük (Mustafa Nihat Özün)

TDK :Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğü

İA :Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi İslam Ansiklopedisi

İSAM :İslam Araştırmaları Merkezi

ÖZET

Konutlar, insanların içinde yaşadığı, uyuma, yeme, içme, dinlenme gibi eylemleri gerçekleştirdiği dış etkilere karşı korunaklı yapılardır. İşlevsel ayrışmanın olmadığı tek hacimden oluşan konuta, değişen yaşam koşullarıyla beraber yeni birimler eklenmiştir.

Şehrin temel yapı taşı olan konutları ele alırken uzak ve yakın çevresiyle kurduğu ilişki, yola göre durumu, plan sistemi, malzemesi, yapım tekniği gibi özellikleriyle beraber bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Bunlarla beraber komşuluk, mahremiyet, mülkiyet gibi kavramlar da yapıya kimliğini kazandıran ve yapıyla birlikte incelenmesi gereken diğer öğelerdir.

Osmanlı kentlerindeki konutlar; bahçe düzeni, yol bağlantıları, arsa kullanımı ve planları bakımından önem taşımaktadır. Tez çalışmasında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından yayınlanan İstanbul Kadı Sicilleri'nin 40 cildi kaynak olarak kullanılmıştır. İstanbul'da bulunan sekiz mahkemeye ait 16.ve 17.yy kayıtlarındaki evler incelenmiştir. Etrafı yolla veya arsayla çevrili, konumu belirtilen 2197 ev çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Evlerin iç mekan bileşenleri, kat sayıları, bahçeleri ve yollarla kurduğu ilişkiler sicil verileri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Sekiz mahkeme bölgesinin kayıtlarından elde edilen veriler istatistiklerle açıklanmış, bu verilerin kendi içinde analizleri yapılmıştır. Ayrıca farklı mahkeme bölgelerinin verileri karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: konut, bahçe, yol, mahkeme, arsa, İstanbul Kadı Sicili

SUMMARY

Houses, in which people realize activities, such as living, sleeping and eating, are sheltered constructions against external impacts. Recent units have been added to the single volume houses, which did not have functional separation, with the changing living conditions during the history.

It is crucial to handle houses, which are the basic building block of the cities, with their established near and far surroundings, conditions with respect to roads, plans, materials and construction techniques. Moreover, neighbourhood, privacy, ownership are also important concepts that constitutes the identity of the houses.

Garden layout, road connections, land usage and sketch typology are the major things to understand the urban fabric in Ottoman cities, specifically in Istanbul. In this thesis, we investigated the housing lawsuits, stated in Istanbul Cadi Registers(Istanbul Kadi Sicilleri), for 16th and 17th centuries. We commented on interior space elements, floor number, garden and road connections of houses in the light of the data obtained from the registers.

Information is gathered from eight different regional courts. it is given by statistical manner and analyzed in itself for each regional court. In addition, we made comparative analysis of the statistical data, belonging to different regions.

Keywords: house, garden, road, court, arsa, İstanbul Cadi Registers

1. GİRİŞ

Konut, insanın barınma ihtiyacını karşılayan birimdir. İçinde bulunduğu bölgenin coğrafi özelliklerine, iklimine, yoğunluğuna, malzemenin elverdiği olanaklara ve kullanıcı isteklerine göre konutun fizyolojik yapısı şekillenmektedir. Konut, tarih boyunca sürekli devam eden bir değişim ve gelişim içinde olmuştur. İhtiyaçlar doğrultusunda gelişen yapıda bazı mekanlar varlığını korurken bazıları yok olmuş, yerine yeni mekanlar eklenmiştir. Geçirdiği değişimlerle insanlar için farklı yaşam alanları sunmuş, yaşam biçimlerinin şekillenmesinde doğrudan etkili olmuştur.

1.1 Amaç, Kapsam

1.1.1 Amaç

İstanbul Mahkemeleri'ne ait kayıtlar 1513-1691 yılları arasındaki zamana dair önemli veriler sunmaktadır. Bu tez çalışmasında, bahsi geçen döneme ait İstanbul'da bulunan ev çeşitlerinin, bu evlerin kat yüksekliklerinin, iç mekanlarının, bahçelerinin, komşularla ve yollarla kurdukları ilişkilerinin çoğunlukla mülk satış kayıtları kullanılarak incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.1.2 Kapsam

Bu tez çalışması, 16. ve 17.yüzyıllarda İstanbul mahkemelerine konu olmuş, etrafı yollarla çevrili arsaları ve içindeki ev tanımlarını kapsamaktadır. Çalışmaya konu olan tarih aralığında tüm evlerin alım-satım, kiralama gibi durumları mahkemeye yansımamıştır. Mahkemede gerçekleşmiş işlemlerin, hangi amaç doğrultusunda mahkemede yapıldığı bilinmemektedir. Söz konusu dönemde alım-satım, kiralama gibi işlemler resmi bir evrak gerekmeksizin de yapılabilmektedir.

Tez kapsamında, 8 mahkeme bölgesi dahilinde, bahsi geçen yüzyıllarda İstanbul'da bulunan evler iki başlık altında incelenmiştir:

İlk bölümde ev kavramı üzerinde durulmuş, sicillerde geçen ev tanımları, evin içerdiği birimler, kat yükseklik verileri, çift kısımlı evlerle ilgili siciller ışığında bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Bahçe ev konusunun bir alt başlığı olarak ele alınmış ve bahçe

tanımları yine bu kısımda irdelenmiştir. Sicillerden çıkarılan veriler istatistiki olarak çalışmada verilmiştir ve yorumları yapılmıştır.

İkinci bölümün içeriği ev arsasını çevreleyen yollar ve komşu arsalarıdır. Yollar bağlamında, kamusal özel alan olma durumu ele alınmıştır, ayrıca yapı arsasını çevreleyen yolların istatistiki verileri sunulmuştur.

1.2 Araştırma Malzemesi

1.2.1 İstanbul Mahkemeleri

Osmanlı Devleti yüzyıllar boyunca farklı din, dil ve ırktan insanların bir arada yaşadığı geniş bir coğrafyada varlığını sürdürmüştür. Birlikte yaşamın düzenini sağlayan askeri, ekonomik ve idari sebeplerin yanı sıra hukuk sistemi de bu konuda önemli bir yere sahiptir.

Devletin kuruluşundan itibaren tamamen yeni bir hukuk sistemi benimsenmemiştir. Eski Türk devletlerinden gelen bir hukuk sistemi Müslümanlığın kabulüyle İslamiyetle entegre olmuş devamında ise Osmanlı hukuku, bu hukuk sistemlerinden faydalanarak düzenlenmiştir.¹

Osmanlı Devleti'nde hukuk İslam hukukuna dayanmaktadır. Hukuk sistemi şer'i hukuk ve örfi hukuk olarak ikiye ayrılmıştır. Şeri hukuk Kuran-ı Kerim, hadis, icma ve kıyası esas alırken yönetsel müdahalelerden bağımsızdır. Örfi hukuk kuralları ise padişah emirleri doğrultusunda şekillenmiştir. Hukuk sistemleri toplumun sosyal, ekonomik, kültürel yapısı ve ihtiyaçlarıyla doğrudan ilişkili olduğundan ihtiyaca bağlı değişimlere açıktır. Örfi hukuk zaman içinde ortaya çıkmış ve şeri hukukla çatışmamasına itina gösterilmiştir.²

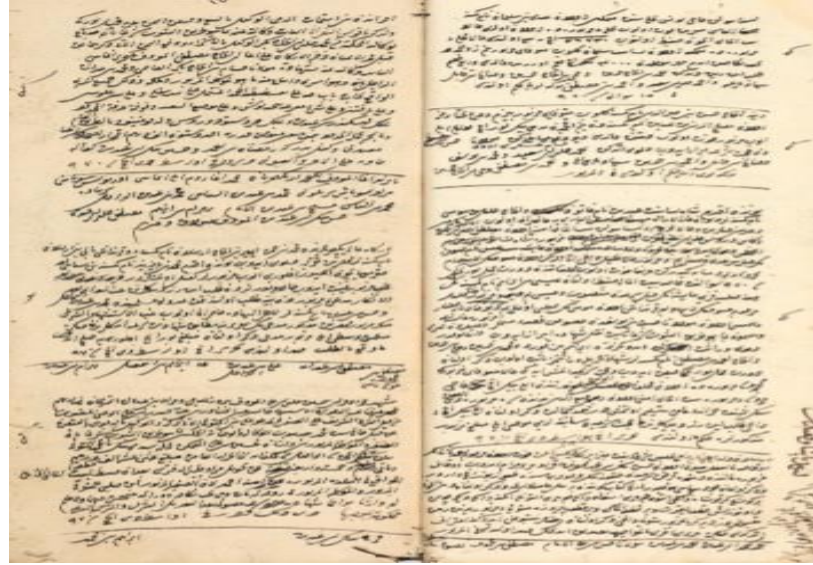
Kadılar görevli oldukları bölgelerdeki adaleti sağlamakla görevli kimseler olmalarının yanı sıra devleti de temsil etmektedirler. Hukuk kuralları çerçevesinde hayatın devam etmesi için birkaç işi bir arada yürütmüşlerdir. Kadıların çarşı ve pazarda satılan malların fiyatları ve kalitesinin denetlenmesi, vergilerin kurallara göre toplanması, imam, hatip, vaiz gibi görevlilerin tayin edilmesi, köle azadı, nikah, alım-satım-

---

¹ M.Akif Aydın, Kadı Sicillerinde İstanbul, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.30

² M.Akif Aydın, a.g.e., s.28-29

kiralama işleri, vasiyet düzenlenmesi gibi askeri, mülki ve idari bir çok alanda geniş bir görev alanı bulunmaktadır.³

Şekil 1-1 Şer'iyye Sicil Defterlerinden Bir Örnek

Osmanlı mahkemelerinde görülen işlemler kayıt altına alınmıştır. Şer'iyye sicilleri veya kadı sicilleri olarak adlandırılan bu kayıtlar Osmanlı tarihi açısından aydınlatıcı bilgiler vermesi sebebiyle önemli kaynaklardır. Siciller sadece mahkeme kayıtları olarak kalmamakta; dönemin sosyolojik, kültürel, ekonomik yapısı hakkında kaynak niteliği taşımaktadırlar.⁴

İstanbul 15.yy'da dört bölgeden oluşmaktadır. Bunlar sur içi İstanbul'u, Üsküdar, Galata ve Eyüp bölgeleridir. Bahsi geçen dört bölgede kadılıklar bulunmaktaydı. Dört kadılık mahkemesi ve alt mahkemeleri dahil İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi'nde 27 mahkemeye ait sicil defterleri bulunmaktadır. Defterler 1483 yılından 1924 yılına kadar devam etmektedir.⁵

Kadı sicilleri Osmanlı hukuk sistemine dair en önemli verilerdir. Sicilleri sadece hukuki bir kaynak olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Bölgedeki alım-satım, kiralama, devretme, miras işleri, pazar fiyatları, merkezden gönderilen fermanlar,

³ M.Akif Aydın, Kadı Sicillerinde İstanbul, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.32-35

⁴ M.Akif Aydın, a.g.e., s.17

⁵ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.15-16

vakıflar ile ilgili meseleler, tayin işleri, nüfus ve yerleşim, ekonomi, sosyal ilişkiler gibi birçok konu hakkında da bilgi verilmektedir.⁶ Özetle siciller Osmanlı'da yaşam ve toplumu ilgilendiren konulara dair zengin bir içeriğe sahiptir.

İstanbul'un kozmopolit bir yapıya sahip olması sebebiyle farklı millet ve dinlerden insanların ilişkilerini anlamak açısından da siciller önem taşımaktadır. Osmanlı'dan günümüze ulaşan mahkeme defterlerinin sayısı 30 000'i aşmakla birlikte 20 000'i Türkiye sınırı dahilindeki yerlere, bunlardan 10 000'i İstanbul'a aittir.⁷ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından İstanbul'da bulunan 8 mahkemeye ait 40 defter yayınlanmıştır. Mahkemelere ait bilgiler Tablo 1-1'de verilmiştir.

Tablo 1-1 İstanbul'da Bulunan Sekiz Mahkemeye Ait Veriler

Genel			Yayınlanan (İSAM)	
Mahkemeler	Tutulan Defterlerin Tarih Aralığı (Miladi)	Tutulan Defter Sayısı	Yayınlanan Defterlerin Tarih Aralığı (Miladi)	Yayınlanan Defter Sayısı
Üsküdar Mahkemesi	1513-1913	1074	1513-1590	10
Balat Mahkemesi	1556-1840	154	1563	1
Rumeli Sadareti Mahkemesi	1548-1924	644	1594-1649	3
İstanbul Mahkemesi	1612-1917	334	1618-1738	4
Bab Mahkemesi	1665-1909	544	1666-1691	3
Eyüp Mahkemesi	1570-1924	627	1585-1680	8
Hasköy Mahkemesi	1548-1838	40	1612-1679	2
Galata Mahkemesi	1536-1924	1040	1575-1663	9
Toplam		4457	40	

Sekiz mahkemeye ait kayıtlar 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan geniş bir zaman dilimini kapsamaktadır. En uzun süre faaliyet gösteren mahkeme Üsküdar Mahkemesi olmakla birlikte en fazla defter bu mahkemeye aittir. Yayınlanan 40 cilt 16. ve 18. yüzyıla ait verileri içermektedir. Tez çalışması kapsamında incelenen 2197 konut 16. ve 17. yüzyıla ait konutlardır.

⁶ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.12

⁷ M.Akif Aydın, Kadı Sicillerinde İstanbul, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s.160

Üsküdar Mahkemesi İstanbul'un en eski mahkemelerinden biridir. Üsküdar davaları İstanbul'un fethinden sonra bir süre İstanbul kadılığı tarafından görülmüştür. 16.yy'da Üsküdar Gebze Kadılığı'na bağlıdır ve buradan atanan bir naib⁸ tarafından idare edilmiştir.⁹

Üsküdar mahkeme defterlerinin yayınlanması Üsküdar'ın 16. ve 17. asır sosyal, iktisadi ve hukuki hayatına ışık tutacak, bu bölgenin tarihi gelişimi hakkında daha sağlıklı değerlendirmeler yapılmasına imkan verecektir.¹⁰

Üsküdar şer'iye sicillerinden izlenebildiği kadarıyla XVI. yüzyılda Üsküdar mahkemesine bağlı bölgeler Beykoz, Kartal, Pendik, Gebze ve Şile bölgeleridir. Üsküdar'a bağlı olan köyler şu şekildedir: Samandıra, Soğanlık, Viranköy, Yakacikköy, Başbüyükü, Karamanlı, Nerdübanlı, Küçük Dudullu, Reisli, Def'a Reisli, Yeniceköy, Bulgurlu, Kısıklı, Çengelköy, İstavroz, Herekedone, Kuzguncuk, Kartal.¹¹

56 Numaralı Sicil'de Üsküdar kazasına bağlı Ma'mûre adı verilen bir mahallenin kurulduğu bilgisi verilmektedir. Mahalle Türk, Ermeni ve Çingenerin bir arada yaşadığı kozmopolit bir yapıdadır.¹² Bu nedenle Ma'mûre Mahallesi ile ilgili kayıtlar bu bölgede yaşayan farklı din ve ırktan kişilerin birbirleriyle ilişkileri konusunda bilgilendirici nitelik taşımaktadır.

Üsküdar kadılığına bağlı bir bab ve bir de kısmet mahkemesi bulunuyordu. Davaların bir kısmı Bab Mahkemesi'nde, miras davaları ise Kısmet Mahkemesi'nde görülmüyordu.

Üsküdar sicil kayıtları 1513-1913 yılları arasında Üsküdar'ın 400 yıllık geçmişine dair bilgileri barındırmaktadır. İstanbul Müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivi ve diğer arşivler dahil Üsküdar Mahkemesi'nin 1074 adet sicil defteri bulunmakta olup Türkiye

---

⁸ (النائب) İslâm devletlerinde hükümdar, vali, kadı gibi devlet ricâlinin vekili, temsilci veya yardımcısı. (İA)

⁹ Bilgin Aydın ve dğr, İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.257

¹⁰ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.15

¹¹ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, a.g.e., s.18-19.

¹² Hilal Kazan ve Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.9, s.19-20

Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından Üsküdar Mahkemesi defterlerinden yayınlanan cilt sayısı 10'dur.¹³

Balat Mahkemesi de İstanbul kadılığına bağlı beş naiblikten biridir. Kış mevsiminde yaşanan ulaşım zorluğu sebebiyle 1585 senesinde İstanbul'da var olan beş mahkemeye ek birkaç mahkeme daha kurulmasına karar verilmiştir. Ayrıca İstanbul Mahkemeleri içinde yolsuzluk dolayısıyla kapatılan tek mahkemedir. Sebebi ise uygunsuz nikah kısılması ve senetler ile ilgili meselelerdir.¹⁴

Yayınlanan defterlerin büyük çoğunluğu Türkçe tutulmuş olmasına rağmen Arapça yazılmış defterlere de rastlanmaktadır. Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicili de bu duruma örnek olarak Arapça kayıtların çokluğu ile dikkati çekmektedir. Defterdeki 546 kayıttan 428'i Arapça, 118'i Türkçe'dir.¹⁵

Balat Mahkemesi'nde 1556 ve 1840 yılları arasında miladi olarak 284 yıl boyunca 154 adet sicil tutulmuştur.¹⁶ Yayınlanan 40 cilt içinde 1 tanesi Balat Mahkemelerine aittir.

Rumeli Sadareti Mahkemesi olarak kayıtlara geçen mahkeme Rumeli Kazaskerliği Mahkemesi olarak da adlandırılmaktadır. Kazaskerler Osmanlı'da Dîvân-ı Hümâyün'un üyesi, yargı ve eğitim teşkilâtının sorumlusudur¹⁷. Osmanlı'da adli ve idari birimlerin en eskilerinden biridir denebilir. Fatih Sultan Mehmet döneminden sonra Anadolu ve Rumeli kazaskerliği olarak iki kola ayrılmıştır. Rumeli kazaskerliği mahkemesinde kayıtlar 16.yy'dan itibaren tutulmaya başlanmıştır. Bu mahkeme özel ve yüksek derecede bir mahkeme olmakla birlikte büyük ölçüde kamu görevlilerinin davalarına bakılmıştır.¹⁸

---

¹³ Bilgin Aydın ve dđr., İstanbul şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.259

¹⁴ Bilgin Aydın ve dđr., a.g.e., s.443

¹⁵ Mehmet Akman, Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c. 11, s.12-19

¹⁶ Bilgin Aydın ve dđr., İstanbul şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.443

¹⁷ Mehmet İşpirli, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Ankara, 2002, cilt: 25, s. 140-143

¹⁸ Rasim Erol ve Hüseyin Kılıç, Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil, c. 12, s.19

Rumeli Sadareti Mahkemesi'ne ait 1548 ve 1924 yılları arasında miladi 376 yıllık zaman dilimine ait 644 sicil bulunmaktadır.¹⁹

İstanbul Mahkemesi İstanbul'daki mahkemeler arasında en önemli ve ayrıcalıklı konuma sahip olan mahkemedir. Osmanlı'da kadılık sisteminin ilk şekli 16.yy'da kesinlik kazanmıştır 17.yy'da İstanbul ve çevresinde 22 naiplik mevcut olup Mahmutpaşa, Ahi Çelebi, Balat ve Davutpaşa mahkemeleri İstanbul kadısına bağlıdır. İstanbul Kadılığı'ndan günümüze ulaşan kayıtlar 17.yy'dan itibaren dir.²⁰

1612 yılında başlayıp 1917 tarihine kadar miladi 305 yıllık zaman diliminde tutulan defter sayısı 334'tür.²¹ Yayımlanan 40 cilt içinde İstanbul Mahkemelerine ait 4 cilt bulunmaktadır.

Bab Mahkemesi İstanbul kadılığının yardımcısı tarafından idare edilen mahkemedir. Bab Mahkemesi'ndeki davalar İstanbul kadısının evinde görülmüştür. 1836 yılından itibaren faaliyetlerini şeyhülislamlık merkez binasında sürdürmüştür. 1860 senesinde Kısmet Mahkemesi Bab Mahkemesi'ne bağlanmıştır.²² Bab sicilleri de İstanbul kadı sicilleri gibi zengin içeriğe sahiptir. 1665-1909 yılları arasındaki miladi 244 yıllık zaman diliminde tutulmuş 544 sicil kaydı bulunmaktadır.²³

Eyüp Mahkemeleri İstanbul'daki dört ana kadılıktan biridir. Bu kadılığa Büyükçekmece, Küçükçekmece, Hasköy, Terkos, Uzuncaova, Çatalca ve Silivri bağlıydı. Eyüp kadılığına bağlı naipler bu bölgelerde görev yapmaktaydı. Bu kadılık 'Havass-ı Refia, Havass-ı Aliyye ve Havass-ı Kostantiniyye' isimleriyle anılmaktaydı. 19.yy'da Eyüp Mahkemesi adı da kullanılmaya başlanmıştır.²⁴

19.yy'da Selanik, Kudüs, Halep, Yenişehir-i Fenar, Galata, İzmir, Sofya, Trabzon ve Girit şehirleri gibi üst düzey kadılıklar derecesindedir. Bu sebeple bu mahkemeye

---

¹⁹ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.462

²⁰ Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., s.35-39

²¹ Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., 36

²² Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., s.49-50

²³ Rıfat Günalan, Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, c. 17, s.19-20

²⁴ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.405

İstanbul'un üst düzey müderrislerinden atamalar yapılırdı. Sabit bir mahkeme binası olmamakla birlikte kadı görevini kendi konağından yürütürdü. İstanbul, Galata, ve Üsküdar'da olduğu gibi Eyüp mahkemesine bağlı da bab ve kısmet mahkemeleri bulunuyordu. Eyüp kadılığı normal hukuki davaların yanı sıra miras davalarına ve İstanbul su kayıtlarına bakıyordu. İkamet adresinden bağımsız olarak su davaları bu mahkemede görülüyordu.²⁵

Eyüp Mahkemesi'nde 1570-1924 yılları arasında 354 yıllık zaman diliminde 627 adet sicil tutulmuştur.²⁶

Yayınlanan 40 cildin 8 'i Eyüp Mahkemesi'ne aittir.

Hasköy Mahkemesi sicilleri Hasköy'ün farklı kökenden ve dinden insanları barındırması sebebiyle zengin bir içeriğe sahiptir. Semtte Müslümanlarla birlikte Yahudi, Rum ve Ermeniler bir arada yaşamaktadır. Bunlara çeşitli amaçlarla bölgede geçici olarak ikamet eden kimseleri ve askerleri ekleyince çeşitlilik daha da artmakta ve bu durum sicillerde okunabilmektedir.²⁷ Evliya Çelebi'ye göre Hasköy'de on bir Yahudi mahallesinin yanında iki Rum, bir Müslüman ve bir de Ermeni mahallesi bulunuyordu. Müslüman nüfusu az olmasına rağmen şer'i mahkeme eski bir mahkemedir ve siciller 16.yy'dan beri tutulmuştur.²⁸

Hasköy Mahkemesi Eyüp Mahkemesi'ne bağlı bir kadı tarafından idare edilmekteydi. 1548 yılından başlayıp 1838 yılına kadar 290 yıllık bir döneme ait 40 adet sicil günümüze ulaşmıştır.²⁹

Yayınlanan 40 ciltten 2 cildi Hasköy Mahkemesi'ne aittir.

Galata Mahkemeleri İstanbul kadılığından ayrılarak kurulmuştur. Diğer üç ana mahkemede olduğu gibi Galata mahkemesine de bağlı bab ve kısmet mahkemeleri

---

²⁵ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.407-408

²⁶ Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., s.410

²⁷ Baki Çakır ve Zeynep Trabzonlu, Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, c. 23, s.19

²⁸ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.459

²⁹ Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., s.460

bulunuyordu. Galata mahkemesinin kapsadığı bölgede 300 köy ve 44 nahiye bulunuyordu. Tophane, Kasımpaşa, Beşiktaş, Yeniköy(İstinye) naibliklerinin yanı sıra Marmara Adası, Kapıdağı, Erdek, Mudanya, ve Bandırma kazaları da Galata kadısına bağlı naiblikleri teşkil ediyordu. Yenicami civarında Valide Medresesi bitişiğinde Galata kadısının makamı bulunuyordu.³⁰

Galata Mahkemesi 1536-1924 yılları arasında 388 yıllık bir süreçte 1040 adet sicil kaydı tutmuştur.³¹Yayınlanan 40 ciltten 9 tanesi Galata Mahkemesi'ne aittir.

1.2.2 Siciller

Tez çalışması kapsamında incelenen sekiz mahkemeye ait tutulan defterin sayısı 4457'dir. 40 adet defter yayınlanmış olup defterlerin mahkemelere göre dağılımı ve her defterin ağırlıklı olarak içerdiği konular detaylı olarak incelenmiştir.

Üsküdar Mahkemesi Sicillerinden kırk cilt içinde yayınlanan sicil sayısı ondur. Sicillere ait sicil numarası, sicillerin tarihleri, sayfa sayısı, dava sayısı ve konuyla ilgili incelenen dava sayısı Tablo 1-2 ile verilmektedir. Üsküdar Mahkemesine ait on sicil defteri 1513-1591 yılları arasındadır. Yani Üsküdar bölgesinde incelenen 250 konut 16.yy konutlarıdır.

---

³⁰ Bilgin Aydın ve dğr., İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.368

³¹ Bilgin Aydın ve dğr., a.g.e., s.369

Tablo 1-2 Üsküdar Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
1 Numaralı Sicil	1513 - 1521	436	826	5
2 Numaralı Sicil	1518 - 1521	486	902	5
5 Numaralı Sicil	1524 - 1530	366	688	0
9 Numaralı Sicil	1534 - 1536	436	1072	1
14 Numaralı Sicil	1546 - 1549	287	657	7
17 Numaralı Sicil	1549 - 1556	362	873	15
26 Numaralı Sicil	1562 - 1563	462	1032	11
51 Numaralı Sicil	1579 - 1580	350	750	64
56 Numaralı Sicil	1582 - 1583	226	497	33
84 Numaralı Sicil	1590 - 1591	670	1379	109
Toplam		4081	8676	250

Mahkemelerde ağırlıklı olarak işlenen davalar şu şekildedir:

Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil’inde ağırlıklı olarak işlenen davalar tayin davalarıdır. Sosyal olaylarla ilgili davalarda ise; komşuluk, evlilik, boşanma, nafaka davalarına rastlanmaktadır.³²

9 Numaralı Sicil’de alacak-borç, alım-satım, miras, boşanma gibi davalar geniş yer tutmakla birlikte bir tarih sırası izlenmemiş olup konularına göre bir sıralama yapılmıştır.³³

14 Numaralı Sicil ev satımları, alacak verecekler, boş arazilerin tapu ile köylülere verilmesi, vekalet gibi davaları içermektedir. Vakıfların şahıslara verdiği ödünç mallara önemli bir kısım ayrılmıştır.³⁴

17 Numaralı Sicil’de yer alan davalar alacak-borç, alım-satım, muhalefât, miras, kefalet konularıyla ilgili olmakla birlikte bir düzene göre sıralanmamıştır.³⁵

---

³² Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c. 2, s.21-23

³³ Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil, c. 4, s.19-21

³⁴ Nuray Güler, Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil, c. 5, s. 19-21

³⁵ Orhan Gültekin, Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil, c.6, s.19-21

26 Numaralı Sicil'in büyük bir kısmında ekonomik durumlarla ilgili davalardan bahsedilirken borç senetleri için de %10'luk bir bölüm ayrılmıştır. Bunların yanı sıra kaçak köle, cariyeler ve tayinlerle ilgili davalara da yer verilmiştir. Defterde yer alan vakıflara ait senetlerden dönemin Üsküdar ekonomisi hakkında önemli bilgiler elde edilmektedir.³⁶

51 Numaralı Sicil'in dava içerikleri vakıflardan borç para alınması, vakıf arazileri ve vakıf mülkleri ve sosyal hayat ile ilgilidir.³⁷

56 Numaralı Sicil'deki davaların çoğu borç, kefaret, boşanma ve kölelerle ilgilidir.³⁸

84 Numaralı Sicil bazı diplomatik özellikleri sebebiyle diğer 16.yy Üsküdar sicillerinden ayrı bir öneme sahiptir. Senetler konularına göre ayrılmıştır. Fiyatlarla ilgili davalar, tayinler ve köleler sicilin içerdiği belli başlı konulardır.³⁹

Balat Mahkemesi Sicili bir adettir. Sicile ait sicil numarası, sicilin tarihi, sayfa sayısı, dava sayısı ve konuyla ilgili incelenen dava sayısı Tablo 1-3 ile verilmektedir. 1563 tarihli olması sebebiyle bu defterde incelenen tüm konutlar 16.yy konutudur.

Tablo 1-3 Balat Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
2 Numaralı Sicil	1563	344	543	75
Toplam		344	543	75

Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil'de çok sayıda vakfiye davasına rastlanmakla birlikte miras davaları ve kölelerle ilgili davalar yer almaktadır. Sayıları az olmakla birlikte alım-satım, evlenme, boşanma, mehir, vasiyet davalarına da rastlanmaktadır.⁴⁰

³⁶ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil, c.7, s.19-21

³⁷ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil, c. 8, s. 19-21

³⁸ Hilal Kazan ve Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c. 9, s.19-21

³⁹ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.19-21

⁴⁰ Mehmet Akman, Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c. 11, s.19-21

Rumeli Sadareti Sicilleri'nin sayısı kırk cilt içinde üçtür. Sicillere ait genel bilgiler Tablo 1-4'te gösterildiği gibidir. 21 numaralı sicilde incelenen evler 16.yy'a ait iken 56 ve 80 nolu siciller 17.yy'ı göstermektedir.

Tablo 1-4 Rumeli Sadareti Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
21 Numaralı Sicil	1594-1595	310	339	38
56 Numaralı Sicil	1633	296	318	55
80 Numaralı Sicil	1647 - 1649	264	292	34
Toplam		870	949	127

21 Numaralı Sicil'de köle azad etme, vakfiyeler ve haksız kazanç ile ilgili davalar ön plandadır.⁴¹

56 ve 80 numaralı sicillerinin büyük bir kısmını konut, arsa alım satımı, alacak verecek davaları oluşturmaktadır.

İstanbul Sicilleri'nde dört adedi yayınlanmıştır. Sicillere ait genel bilgiler Tablo 1-5'deki gibidir. İlk üç sicil 17.yy'a aittir. 18.yy'ı gösteren 24 nolu sicilde konu kapsamına giren bir konut örneğine rastlanmamıştır.

Tablo 1-5 İstanbul Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
3 Numaralı Sicil	1618	498	781	100
12 Numaralı Sicil	1663 - 1664	966	1325	170
18 Numaralı Sicil	1675 - 1676	622	689	106
24 Numaralı Sicil	1726 - 1738	519	307	0
Toplam		2605	3102	376

⁴¹ Rasim Erol ve Hüseyin Kılıç, Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil, c. 12, s.19-21

3, 12 ve 24 numaralı sicillerde günlük hayat, ekonomik ve sosyal hayatla ilgili davalar ağırlıktadır.

18 Numaralı Sicil’de görülen davalar gayrimenkul davaları, alım-satım, kiralama davaları, vasiyet, nafaka gibi konulardır.⁴²

Bab Mahkemesi Sicilleri’nden kırk cilt içinde yayınlanan sicil sayısı üçtür. Sicillere ait genel bilgiler Tablo 1-6 ile gösterilmiştir. İncelenen tüm evler 17.yy evleridir.

Tablo 1-6 Bab Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
3 Numaralı Sicil	1666 - 1667	888	1159	121
46 Numaralı Sicil	1685 - 1686	639	796	100
54 Numaralı Sicil	1691	440	537	68
Toplam		1967	2492	289

3, 46 ve 54 numaralı sicillerde genel olarak davalar mali konular, vakıflar, sosyal konular, evlilik boşanma gibi aile ilişkileri ile ilgilidir.

Eyüp Mahkemesi Sicilleri’nden kırk cilt içinde yayınlanan sicil sayısı sekizdir. Sicillere ait genel bilgiler Tablo 1-7’deki gibidir. 3 numaralı sicil 16.yy’a ait iken, diğer yedi sicilin tarihleri 17.yy’ı göstermektedir. Söz konusu mahkemeye ait incelemeye alınan ev sayısı en fazla olup 724 adet olduğu belirtilmiştir.

---

⁴² Salih Kahrıman ve Fuat Recep, İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil, c. 18, s.19-21

Tablo 1-7 Eyüp Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
3 Numaralı Sicil	1585 - 1587	218	346	78
19 Numaralı Sicil	1619 - 1620	464	629	127
37 Numaralı Sicil	1637 - 1638	456	604	128
49 Numaralı Sicil	1644	275	319	39
61 Numaralı Sicil	1655	304	353	79
74 Numaralı Sicil	1661 - 1662	424	451	67
82 Numaralı Sicil	1670-1671	192	233	25
90 Numaralı Sicil	1679-1680	614	775	181
Toplam		2947	3710	724

3, 19 ve 37 numaralı sicillerde adli, idari, sosyal ve ekonomik konuların yanı sıra aile ilişkileri ve vakıflarla ilgili birçok alandan davalara yer verilmiştir.

49 ve 61 numaralı sicillerin büyük bir kısmı aile ilgili meseleler, vakıf malları ve satış davalarına ayrılmıştır.

74 Numaralı Sicil’de vakıf, saray ve saray için gerekli hizmetler ile ilgili davalar çoğunluğu oluşturmaktadır.⁴³

82 Numaralı Sicil’de vakıflar ve alım-satım davaları ön plana çıkmaktadır.⁴⁴

90 Numaralı Sicil’de mülk alım ve satımı davaları, asayiş davaları büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.⁴⁵

Hasköy Mahkemesi Sicilleri’nden kırk cilt içinde yayınlanan sicil sayısı ikidir. Sicillere ait genel bilgiler

Tablo 1-8’de verilmiştir. İncelenen iki defter 17.yy’a aittir.

⁴³ Hüseyin Kılıç ve Salih Kahriman, Eyüp Mahkemesi 74 Numaralı Sicil, c. 28, s.19-21

⁴⁴ Mert Talip ve Rıfat Günalan, Eyüp Mahkemesi 82 Numaralı Sicil, c. 29, s.19-21

⁴⁵ Fuat Recep ve Hüseyin Kılıç, Eyüp Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.31, s.19-21

Tablo 1-8 Hasköy Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
5 Numaralı Sicil	1612-1643	408	613	100
10 Numaralı Sicil	1674-1679	184	262	28
Toplam		592	875	128

5 Numaralı Sicil’de birçok konuya yer verilmekle birlikte aile davaları, evlilik, boşanma, nafaka, yetim malları, vakıflar, ekonomi ve ticaretle ilgili davalar öne çıkmaktadır.⁴⁶

10 Numaralı Sicil’in büyük bir kısmını köle ve cariyelerle ilgili davalar, aile, vergi, gayrimenkul satışı ve vakıf davaları oluşturmaktadır.⁴⁷

Galata Mahkemesi Sicilleri’nden kırk cilt içinde yayınlanan sicil sayısı dokuzdur. Sicillere ait genel bilgiler Tablo 1-9 ile gösterildiği gibidir.

Tablo 1-9 Galata Sicilleri

Sicil No	Tarih(Miladi)	Sayfa Sayısı	Dava Sayısı	İncelenen Dava Sayısı
5 Numaralı Sicil	1575-1576	160	238	25
7 Numaralı Sicil	1577-1578	128	223	11
15 Numaralı Sicil	1573-1591	326	507	30
20 Numaralı Sicil	1596-1599	432	577	39
32 Numaralı Sicil	1606-1607	214	276	27
37 Numaralı Sicil	1613-1615	188	207	12
46 Numaralı Sicil	1615 - 1620	162	154	9
65 Numaralı Sicil	1641-1644	358	312	18
90 Numaralı Sicil	1663	408	546	57
Toplam		2376	3040	228

5 Numaralı Sicil’de devlet hazinesi tarafından el konulan mallarla ilgili davalar ilk sırada yer almaktadır.

⁴⁶ Baki Çakır ve Zeynep Trabzonlu, Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, c.23, s.98

⁴⁷ Tahsin Özcan, Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil, c.30, s.98

10 Numaralı Sicil'deki davalarda köle azadıyla birlikte devlet hazinesinin el koyduğu mallar birinci sırada gelmektedir.

15, 20, 32, 37, 46 ve 60 numaralı sicillerde miras paylaşımları, yetimler, köle ve esirler, gayrimenkul davaları çoğunluğu oluşturmaktadır.

90 Numaralı Sicil'deki davalarda alacak-borç, alım-satım, köle azadı ve ticaret gibi konular ağırlıktadır.⁴⁸

40 adet sicil defterinden 2197 adet ev incelenmiştir. Sicil defterleri 16. ve 17. yüzyıla aittir. 17 adet sicil 16.yüzyıla ait 546 adet dava incelenmiştir. 17. yüzyılda tutulmuş defterlerin sayısı 23'tür. Bu yüzyılda konu dahilinde olan 1651 ev bulunmaktadır.

1.3 Metot

Osmanlı'da 1483-1924 yılları arasında tutulan mahkeme kayıtlarına ait defterler İstanbul Müftülüğü Şer'iyeye Sicilleri Arşivi'nde mevcuttur.⁴⁹ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi İstanbul için hali hazırda bulunan 10 000 defterin derlenmesi uzun yıllar alacağından, yöntem olarak her 10 yıldan bir defter seçerek 40 defterlik bir çalışma yapmıştır. İlk olarak Üsküdar'ın yaklaşık 100 yıllık tarihine ışık tutan 10 defter yayınlanmıştır. Sonrasında ise çalışma alanına Galata, Eyüp ve İstanbul bölgeleri eklenmiştir.⁵⁰ Üsküdar, Balat, Rumeli, İstanbul, Bab, Eyüp, Hasköy ve Galata Mahkemesi olmak üzere sekiz farklı mahkemeden 40 cilt yayınlanmıştır.

Defterler ilk olarak sayfalar halinde tutulmuş daha sonradan dava içeriklerine veya tarih sırasına göre birleştirilip ciltlenmiştir. Bu sebeple ciltlerde tam olarak tarih sırasına rastlamak mümkün olmamaktadır.⁵¹

Tez çalışmasında, İSAM seçim yöntemi uyarınca kaynak olarak yayınlanmış 40 defter seçilmiştir. Ana unsur olarak konut belirlenmiştir. 40 defter içinde etrafı yollarla

---

⁴⁸ Recep ve Kahrıman (haz.), Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.40, s.385

⁴⁹ Bilgin Aydın ve diğerleri, İstanbul Şer'iyeye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu, İslam Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2015, s.15

⁵⁰ Bilgin Aydın ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.12-13

⁵¹ Mehmet Akman, Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c.11, s.11

çevrili, ağırlıklı olarak mülk satışı, kiralama, devretme gibi konularla ilgili davalar üzerine bir inceleme yapılmıştır.

Mahkemelerin kapsadığı yerlere göre bölgesel bir değerlendirme yapılmıştır. Defterler farklı dava içeriklerine sahip olduğundan konu kapsamında bölgelere göre incelenen dava sayısı da değişiklik göstermektedir.

Çalışmanın ilk aşamasında incelenen dava içeriği 8 maddeye bölünmüştür. 2197 evin her biri konumu, mekan bileşenleri, bahçe bileşenleri, ev arsasının komşuları, ev çeşidi bakımından incelenmiştir. Aşağıdaki şema çalışma kapsamındaki her bir ev için oluşturulmuş, mahkemelere göre ayrı ayrı çalışma yapılmıştır.

Ev Çeşidi	Mahkeme İsmi, Sicil Numarası	Konum	Mekan Bileşenleri
Arsanın Komşuları	Davanın Adı	Tarih	Bahçe Bileşenleri
Eyüp Mahkemesi 19 Numaralı Sicil (H. 1028 - 1030 / M. 1619 - 1620)	204 [30a-2] Şeyh Mehmed b. Seyyid Hasan'ın menzilini Ahmed b. Abdullah'a satması	Evlice Baba Mah.	Cemâziyelevvel sene 1029.
		-Üstte bir oda -Altta bir oda	-Mutfak -Su kuyusu -Meyveli meyvesiz ağaçlar -Küçük bahçe
mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Fâtıma Hâtun vakfi'na ve bir taraftan Semercioğlu Ali mülküne ve bir taraftan hamal Hamza mülküne ve bir taraftan Debbâğ Mehmed mülküne muntehî bir fevkânî beyti ve bir tahtânî beyti ve matbahı ve bi'r-i mâyı ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi hâvî cüneyneyi müştemil mülk menzilimi cümle-i tevâbi' ⁵¹		-Fâtıma Hâtun vakfi	-Semercioğlu Ali mülkü
		-Hamza mülkü	-Debbâğ Mehmed mülkü

Şekil 1-2 Sicillerde Evle İlgili Davaların İçeriği

Davalardan elde edilen bilgiler Şekil 1-2 ile gösterilmiştir. Mahkeme ismi, sicil numarası, davanın adı, tarihi, yapının bulunduğu mahalle yine konumunu belirtmek arsının komşuları, arsa içindeki yapı çeşidini tanımlayan bir terim, yapı bileşenleri ve bahçeye ait bilgiler verilmiştir. Adı geçen bütün bilgiler sicillerin hepsinde bulunmamaktadır. Bazı davalarda evden genel bir tanımla bahsedilmiş, bazılarında ise eve dair birkaç birkaç özellik verilmiştir.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında yukarıda tabloda belirlenen konular ev ve yol olarak iki başlığa ayrılmıştır. Ev başlığı altında ev çeşitleri, kat sayısı ve evin bahçesi

incelenmiştir. Arsa yol başlığında ise yapı arsasını kuşatan yol ve komşu arsalar kapsamında bir inceleme yapılmıştır. Her bir konu başlığı için tanımlayıcı terimler tablo şeklinde gösterilmiş, sicillerden örnekleriyle beraber açıklanmıştır. Sicillerden edinilen bilgiler tablolarla ve grafiklerle gösterilmiştir.

Tablo 1-10 Veri Tablosu

Başlık									
Siciller		Ev Sayısı						Toplam	Yüzde (%)
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
Toplam									

Konu başlıkları altındaki verilerin detaylı incelemesini yapmak için kullanılan tablo formatı Tablo 1-10'daki gibidir. Siciller başlığı altına sicillerin bölgelere göre isimleri sıralanmaktadır. Boş bırakılan orta kısma konu başlığı altında davalardan çıkarılan veriler yazılmaktadır. Verilerin toplamı yazılmakta ve bölgedeki toplam ev sayısı içinde verinin yüzdeler oranı bulunmaktadır. Ayrıca her bölümün sonun konu başlığı altında incelenen terimlerin kullanılma sıklığını gösteren bir grafik eklenmiştir.

2. EV VE BAHÇESİ

2.1 Ev

Yaşam boyunca en uzun süreli kullanılan mekanlar şüphesiz ki evlerdir. Barınma gereksinimi sonucunda ortaya çıkmış, çevrenin olumsuz etkilerinden insanı koruyan bir örtü görevi görürken, içinde günlük hayatın devam ettirildiği uyuma, yeme, içme, dinlenme gibi eylemlerin gerçekleştirdiği yapılara dönüşmüşlerdir.

İşlevsel ayrışmanın olmadığı tek hacimden oluşan ev, değişen yaşam koşullarıyla beraber bir değişim sürecine girmiştir. Bu değişim çok hızlı olmamakla birlikte zaman içinde günümüzdeki şeklini almıştır. Yapının basit bir birimden kompleks bir yapıya dönüşmesi ihtiyaçlar doğrultusunda fizyolojik birtakım değişikliklerle olmuştur. Tek katlı, tek hacimden oluşan yapıya zamanla birimler eklenmiştir. Arsanın konut için yeterli olmadığı fakat daha fazla kapalı yaşam alanına ihtiyaç olması sebebiyle kat yüksekliği artmış, yine yapının büyüklüğüne göre birkaç giriş verilmiştir.

Zaman içinde ihtiyaçlar ve olanaklar farklılaştığından konut da bu duruma uyum sağlamak için değişim geçirmiştir. Konutta fiziksel olarak mekanlarda değişiklikler olsa dahi yeme içme, uyuma, yıkanma gibi ihtiyaçlar değişmediğinden bu ana birimler işlevini sürdürmektedir. Uğur Tanyeli evin zamanla değişimini belirleyen unsuru konfor ve lüks olarak tanımlamıştır. Konfor ve lüks kavramları yeni ihtiyaçlar, beklentiler meydana getirmiş bu durum ev planının gelişmesinde etkili olmuştur. Konfor ve lüks standartları olarak belirlenen durumlar önce ekonomik yönden üst tabakada bulunan kimselerin evlerinde ortaya çıkarken zaman içinde genele yayılmıştır.⁵²

Turgut Cansever yapıları insanları dış çevreden ayıran, koruyucu barınaklar olarak tanımlıyor. Yapı bir iç unsurken, bahçesi veya avlusu dış unsurdur. Yapı kullanıcıyı dış çevreden ayırır. Yapının içinde bulunan insan duvarlarla çevrili yeni bir sınırın içine girmiş olur. Her bir yapının araziye yerleşimi yola göre, komşu mülklere göre

---

⁵² Uğur Tanyeli, Osmanlı Metropollerinde Evlerin Konfor ve Lüks Normları (XVI.-XVIII. Yüzyıl), Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.334

tavrını ortaya koyar. Bu kimi zaman kullanımı yoğun olan yol cephesine duvar örmesi şeklinde olabilirken, bazen de komşu ile arasında belirli bir mesafe bırakmak şeklinde kendini gösterebilir.⁵³

Yapı meydana getirilirken çevresindeki yapılarla ilişkileri göz önünde bulundurulur ve birbirlerini olumsuz yönde etkilemeyecek bir yerleşim yapılması beklenir. Yapıların birbirleriyle bağlantıları bir düzenin devamı niteliği taşıdığından diğer yapılarla kurduğu bağın ahenk çerçevesinde olması yararlı olacaktır.

Evler kentin en küçük yapı birimleridir. Bir araya gelerek mahalleleri oluştururlar. Bu da çevrenin şekillenmesinde konutların öneminin göstergesidir. Yapı inşa etmek belirli kurallar çerçevesinde olur. Belirli bir mimarlık ve mühendislik bilgisi sonucunda gerçekleşir. Konut insanın zorunlu ihtiyaçlarından biri ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenir. Yeme-içme, uyuma, dinlenme birimlerinin yanı sıra ısınma, güneşten faydalanma, yeterli ışık gibi ihtiyaçlar da hayati önem taşımaktadır.

Arsa yapının yerleştirilirken güneş yönü, eğim, rüzgar, yol ve komşu gibi etmenler doğrultusunda konum belirlenir. Yapıdan beklenen en temel durum barınma ihtiyacını karşılamasıdır. Bu kavramı şu şekilde açabiliriz. Yatacak bir birim, yemek pişirilen kısım ve tuvalet ihtiyacı⁵⁴ için ayrılan bir bölüm. Bu ihtiyaçlar karşılandıktan sonra ise yapı kişiden kişiye göre farklılık gösteren tercihler doğrultusunda şekillenerek son şeklini alır. Yine bu şekillenme istenen konfor standartları ve ekonomik durum doğrultusunda olur.

Yapı çevresindeki yapılarla ve yolla somut bir ilişki içindedir. Bahsedilen ilişki uzaklık-yakınlık, yükseklik, cephe düzeni şeklinde olabilmektedir. Bu durum kentin düzeni açısından da önem taşımaktadır. Konutlar arasında bir düzenin sağlanmasının yanı sıra yapıların her birinin topografyanın elverdiği şekilde araziye yerleşim göstermesi her evin farklı özelliklere sahip olmasına sebep olmaktadır. Manzara, yolla ilişki, komşuya yakınlık gibi meseleler her yapı için kendine has bir durum oluşturur.

---

⁵³ Turgut Cansever, Osmanlı Şehri, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.49

⁵⁴ Tuvalet incelenen örneklerin büyük bir kısmında yapıdan bağımsız bahçe içinde bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanı sıra yapının cephesindeki yolun eğimi, yükseltisi, kıvrılması yapıların farklı yüksekliklerdeki farklı düzlemlere oturmasına sağlar. Plan düzeni aynı olsa bile topografyaya uyumlu yerleşmenin meydana getirdiği bu farklılıktan dolayı manzarası, yönü birbirinin aynı olmayan bir düzen ortaya çıkar. Bu durum da konutların kendilerine has olmasını sağlayan bir diğer nedendir..⁵⁵

16. ve 17. yüzyıllarda İstanbul konutlarından günümüze ulaşan örnekler olmamasından dolayı Osmanlı veya İstanbul evlerine dair söylemler varlığını koruyan 19.yy örneklerinden yola çıkarak yapılmaktadır. 19.yy konutlarında bulunan bazı birimlere yazılı kaynaklar (siciller, ahkam defterleri, vakfiyeler) incelendiğinde de rastlanmaktadır. Bu nedenle 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı veya İstanbul evleriyle ilgili bir standartlaşmadan bahsetmek mümkün olmasa bile yazılı kaynaklar üzerinden İstanbul evlerine dair bazı çıkarımlar yapılabilmektedir.

2.1.1 Ev Tanımları

Kayıtlarda Osmanlı döneminde yaşamın sürdüğü yapılar ev, menzil, hâne, saray, yalı, konak, ve köşk olarak isimlendirilmiştir. Saray, yalı, konak ve köşkler daha çok yönetici sınıfın kullandığı çok odalı büyük yapılardır. Halk daha çok ev, menzil gibi adlarla anılan daha küçük yapılarda yaşamını sürdürmekteydi.⁵⁶ Bunların dışında bekar odaları, evli odaları gibi toplu bir yaşamı ifade eden yapılar da mevcuttur. Sicillerde özel kullanımı olan, kullanıcısı tanımlı evler belirtilmektedir. Fenârîzâde Ahmed Paşa Mahallesi'nde bir yangın sonucu yanmış bir evin komşuları arasında ‘‘..Kapıcıbaşı Mehmed Ağa vakfi olan evli odaları’’ olduğu görülmektedir.⁵⁷

Sicillerin konutlarla ilgili davalarına baktığımızda ev iki aşamaya ayrılmıştır. İlk olarak evi tanımlayıcı bir kavram kullanılmakta, ikinci olarak evin detaylarına dair bilgiler verilmektedir. Ev ile ilgili davaların büyük çoğunluğunda bu iki duruma da değinilmiştir.

---

⁵⁵ Turgut Cansever, Osmanlı Şehri, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.143

⁵⁶ Prof. Dr. İsmail Doğan, Korumacılığın Geleneksel Türk Kültüründen Çıkarması Gereken Dersler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2002, s.16

⁵⁷ Rifat Günalan, Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, c.17, s.499-500

Ev tanımı sicillerde genel bir tanım şeklinde, yapım tekniğiyle, malzemesi ile adlandırılarak ve önemli bir birimiyle birlikte ifade edilir. Malzeme ve yapım tekniği evin değeri hakkında bilgiler vermektedir. Evin bölümü olarak ocak ön plana çıkmaktadır. Yine bazı durumlarda evin yıkılmaya yüz tutmuş olması gibi özellikleri de sicillerde belirtilmektedir.⁵⁸

Tablo 2-1 Sicillerde Geçen Ev Tanımları

Ev Çeşitleri	
Menzil	Ahşap Ev
Ev	Ağaç Ev
Mesken	Tahta Ev
Hâne	Taş Ev
Bina	Toprak Ev
Çatma Ev	Kerpiç Ev
Çardak Ev	Çit Ev
	Ocaklı Ev

İncelenen sicillerdeki ev tanımları on beş başlık altında toplanmıştır.

Menzil: Menzil kelimesi sicillerde, ev, mesken, hane evin genelini kapsayan terimler olmanın yanı sıra oda gibi evin bir parçasını ifade etmek için de kullanılmıştır.

Sicil kayıtlarında menzil kelimesi tek bir odayı ifade edebileceği gibi, evi, bahçeyi ve bahçe içindeki diğer birimleri içine alan kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir. Genel tanımlar içinde en fazla kullanılan menzil kelimesidir. ‘...üç taraftan merhûm Mehmed Paşa ve Cafer Paşa evkâfı ve bir taraftan tarîk-i âm ile mahdûd menzil...⁵⁹ şeklinde özelliklerine ait bir bilgi verilmemiş konutlar için kullanılmaktadır. Yine menzil kelimesi ‘...fevkânî iki bâb oda ve bir sofa ve tahtânî bir bâb oda ve bir ahır ve kenîf ve havluyu müştamil mülk menzirim...’⁶⁰ örneğinde olduğu gibi üst katında

⁵⁸ Turan Açık ve Halil İbrahim Düzenli, XVI. ve XVII. Yüzyıl İstanbul Evlerine Dair, Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimari, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2015, s.248-252

⁵⁹ Fuat Recep ve Hüseyin Kılıç, Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.31, s.235-236

⁶⁰ Rifat Günalan, Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, c.17, s.96-97

iki giriş odası, bir sofası; alt katında bir giriş odası, ahır, helası bulunan avluyla sınırlı bir yapıyı kapsayıcı anlamda kullanılmıştır.

Ev: Bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut, hane (TDK). Ev kelimesi sicillerde yapının genelini ifade ettiği gibi bir bölümünü ifade edecek şekilde de kullanılmıştır.

Ev kelimesi sicillerde kapsayıcı bir kavram olarak kullanılmasını ‘‘Çenger’’den karye-i mezbûrede olan kibleten yolla ve şarken Turud eviyle ve garben yolla mahdûd mülk evini..’’⁶¹ örneğiyle açıklayabiliriz. Yapının bulunduğu köyle beraber çevresindeki komşuları da yönleriyle verilmiş olup yapının özelliğine değinilmemiştir. Sınırları belirlenen mülk için ‘ev’ kelimesi kapsayıcı anlamda kullanılmıştır.

Ev kelimesini bileşenlerine dair bilgi verilen yapılar için de birçok yerde karşımıza çıkmaktadır. ‘‘Gülfem mahallesinde vâki‘ bir tarafı Hüseyin b. Cafer mülkü ile ve bir tarafı Şucâ‘ mülkü ile ve bir tarafı Ali Halîfe mülkü ile ve bir tarafı tarîk-i âm ile mahdûd olan bir bâb fevkânî ve bir bâb tahtânî evleri ve sundurmayı ve tahta ile binâ olunmuş bir bâb tahtânî evi ve iki kenîfi ve kuyuyu ve bağı ve havluyu müştemil olan mülk ev....’’⁶² Yapının bulunduğu mahalle, çevresinden geçen yol ve komşularıyla ilgili bilgi verilmiş yani konumu belirlenmiştir. Devamında ise yapıya ait özelliklerden üstte bir giriş ve altta bir giriş ev, sundurma ve yine tahtadan yapılmış bir giriş tek katlı başka bir ev, iki hela, kuyu, bağ ve avluyla çevrili olmasından bahsedilmiştir. Sınırları belirlenmiş arsa içinde biri iki katlı biri tek katlı iki konut, avlu içi birimler ve bağ bulunmaktadır. ‘‘Müştemil’’ kelimesi kavramak, içine almak anlamına geldiğinden metnin sonundaki ‘mülk ev’ kavramı yapı ve bahçe içindeki bütünü kapsamaktadır. Burada dikkat çekici bir diğer durum ise ‘ev’ kelimesinin oda anlamına gelecek şekil kullanımıdır. Bir sonraki başlıkta bu konu üzerinde durulacaktır.

---

⁶¹ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.15

⁶² Rifat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.450-451

Mesken: Oturulacak yer, oturulan ev, konut (OTS). Konut, ikametgah (TDK). Mesken kelimesi sicillerde sıklıkla kullanılmamış olmakla birlikte birkaç şekilde kapsayıcı kavram olarak karşımıza çıkmıştır.

İlk olarak “...dâhili ve hâricî olmak üzere iki duvarla çevrili alanı içeren, dâhili duvarla çevrili alanın alt kat iki oda ve üstünde bir çardağın ve önünde bir sundurmanın bulunduğu alt kat bir oda, bir fırın, iki su kuyusu, bir bahçe, bir kiler, bir mutfak ve iki tuvaleti içerdiği, hârici duvarla çevrili alanın ise bir ahır, üstünde üç oda, bir sundurma, bir su kuyusu ve iki tuvaleti ihtivâ ettiği bir mesken...”⁶³ örneğini ele alalım. Dâhili ve hâricî olarak isimlendirilen duvarla çevrili iki ayrı avlu içindeki yapılardan bahsedilmektedir. Her iki avluda bulunan yapılar avlu içerisindeki bölümlerle beraber ‘mesken’ kelimesi altında toplanmıştır. ‘İhtivâ etmek’ kelime grubunun anlamı ev başlığında ele aldığımız ‘müştemil’ kelimesiyle aynıdır. İçine alan, kavrayan anlamına gelen eş anlamlı sözcüklerdir.

‘Mesken’ kelimesiyle sicillerde üç yerde karşılaşılmıştır. İlk kullanımı yukarıda bahsedildiği gibi olmakla birlikte diğer iki davada kişilerin barınmaya muhtaç olduğu yer anlamında kullanılmıştır.

Bina: Yapı (OTS). ‘Bina’ kelimesinin sicillerde inşa etmek, bir malzemedен oluşturmak anlamında kullanımına rastlanmaktadır. Bu anlamına ilave olarak kapsayıcı bir kavram olarak ise bir yerde kullanılmıştır.

Galata’da Sultan Bayezid Mahallesi’nde yeni yapılan bir yapıdan “...tasarrufumuzda olan arsanın üzerine fevkânî ve tahtânî binâ ihdâs eylediğimizde...”⁶⁴ şeklinde söz edilmektedir. Yapının kat yüksekliğine dair bilgi verilmekle birlikte mekan bileşenleri ve arsa içindeki diğer birimlerle ilgili bir veriye rastlanmamaktadır.

Hâne: Beyt, dâr, mesken (OTS). Bir bütünü oluşturan bölümlerden her biri bölük, göz (TDK).

---

⁶³ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil, c.8, s.218

⁶⁴ Recep ve Kahrıman (haz.), Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.40, s.385

‘Hane’ kelimesi sicillerde evi ve bahçesini içerecek şekilde üç kez kullanılmıştır. “...iki bâb fevkânî ve bir bâb tahtânî büyütu ve kenîfi ve eşcâr-ı müsmire ve gayrı müsmireyi müştemil hânenin...”⁶⁵ Galata sicillerinde Kasımpaşa’da el-Hâc Hüsrev Mahallesi’nde bulunan üstte iki giriş altta bir giriş oda, hela ve meyveli meyvesiz ağaçlı bahçe için hâne kelimesi iç ve dış mekanların toplamı için kullanılmıştır. Yine bu sicil kaydında kullanılan ‘büyût’ kelimesi ev, beyt anlamına gelmektedir.

İncelenen sicillerde yapıların yapım tekniği ve malzemesiyle ilgili kesin bilgilere bulunmasa da çok az bir kısım için malzeme ve yapım tekniğine dair özelliklere yer verilmiştir.

Malzeme olarak *ahşap ev*, *tahta ev* ve *ağaç ev* kullanımını mevcuttur. Hepsisiyle ahşap bir yapıdan bahsedildiği aşıkardır. İncelenen siciller içinde evin tamamının ahşap malzemedен yapıldığını belirten sicillerin sayısı 17’dir. Üsküdar Ma‘mûre Mahallesi’nde bulunan ev “...ahşaptan yapılmış tahtânî bir beyti...”⁶⁶ ifadesiyle tanımlanmıştır. Yapı tek katlı bir oda olup malzemesi ahşaptır. Yine Mehmet b. Bekir’e ait Üsküdar’da iskeleye yakın konumdaki yapı ‘ağaç evi’ olarak tanımlanmış, malzemenin detayına ait bir bilgi verilmemiştir.⁶⁷

Üsküdar’da Hacı Mehmed Mahallesi’nde Memi b. Nâtır’a ait olan evden bahsedilirken evin tanımı “hizar tahtasıyla yapılmış ev” şeklindedir.⁶⁸ Burada evin malzemesi yine ahşap olup işlenmiş bir ahşabın kullanılması bilgisi verilmiştir. Hizar tahtasının miktarı az olmakla birlikte kıymetli bir malzemedir. Bu sebeple bahsi geçen ev değer bakımından diğer evlere göre daha üstündür.⁶⁹

İncelenen sicillerde tamamı taş malzemedен yapılmış eve rastlanmamış olup Ahmed b. Hoşkadem’in terekesinde bir ‘taş ev’in bulunması dönemde taştan yapılmış evlerin varlığına dair bir delil niteliği taşımaktadır.⁷⁰ Yapının bir kısmının taş malzemedен yapıldığı bilgisi verilen sicil kayıtları mevcuttur. Çatalca Subaşı Köyü’nde bulunan ev

---

⁶⁵ Atay ve Erol (haz.), Galata Mahkemesi 65 Numaralı Sicil, c.39, s.197-198

⁶⁶ Rifat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil, c.8, s.275

⁶⁷ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.254

⁶⁸ Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil, c.4, s.188

⁶⁹ Turan Açık ve Halil İbrahim Düzenli, XVI. ve XVII. Yüzyıl İstanbul Evlerine Dair, Antik Çağ’dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimari, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2015, s.249-250

⁷⁰ Rifat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c.2, s.444

“...taşdan mübtenî iki tahtânî beyti ve fırını ve bir bâb sundurmayı ve hayâtlı anbarı ve ıstablı ve bir odayı...”⁷¹ bulundurmaktadır. Burada evin iki odasının taş malzemeyle yapıldığı bilgisi mevcuttur. Ev bu iki oda dışında bir fırın, sundurma, hayatlı ambar, ahır ve başka bir odası olduğu bilgisi verilmiştir. Genele dair bir yorum yapılmamıştır.

Taş malzemede olduğu gibi ahşap malzeme de yapının belli bir kısmında ya da yapı elemanları malzemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tahta bir koridor, tahta oda, ahşap merdiven, ahşap ahır, taş musluk gibi malzemeye dair bilgi verilen yapı bölümlerinin sicillerdeki yoğunluğu tamamı hakkında malzeme bilgisi verilen yapılara göre çok daha fazladır.

Çatma ev sicillerde toplam 31 ev için kullanılmış bir tanımdır. Sözlük anlamı itibariyle çatma duvarları ağaç gövdesinden birbirine takılarak ve çivisiz olarak yapılan ev demektir. (TDK). Örneğin Üsküdar’da Torbalı Mahallesi’nde Fatma bt. Abdullah’a ait ev sicilde “... bir çatma evi ve bahçeyi müştemil olan menzil...” olarak tanımlanmıştır.⁷² Buradaki yapı taşıyıcı sistemi ahşap olan bir yapıdır. Taşıyıcı dışında kalan boşlukların tekrar ahşapla mı, toprakla mı ya da farklı bir malzeme ile mi doldurulduğu ile ilgili bir yorum yapmak güçtür.

Şeyh Resmî Mahallesi’nde tamir edilen bir eve ait sicil kaydı oldukça dikkat çekicidir. “...menzilin tuğla dolma duvarı ve tahta perdesi ve tahta döşemesi ve tarîk-i âm tarafından vâki‘ taş duvarı harâbe...” Yapı ahşap strüktürlü olup strüktürün boşlukları tuğla ile doldurulmuştur. Yer döşemesi ahşaptır ve tarîk-i âm tarafındaki duvar taş malzemeyle yapılmış; yıkık durumdaki bir duvardır. Yapıda ahşap, tuğla ve taş gibi çeşitli malzemeler bir arada kullanılmıştır.

Ocak evlerde yemek pişirmek ve ısınmak için kullanılmaktadır. Sicillerde ocaklı odalar özellikle belirtilmiştir. İncelenen kayıtlarda 36 adet ocaklı oda bulunmaktadır. Büyük evlerden, küçük evlere kadar farklı büyüklükteki evlerde ocak karşımıza çıkmaktadır. Üsküdar’da Ma‘mûre Mahallesi’nde Anuş bt. Evren’e ait ev “...bir ocaklı evimi içinde kuyusu ve kenîfi...” tanımıyla satışa çıkarılmıştır.⁷³ Ev bir ocağı, kuyusu

---

⁷¹ Yılmaz Karaca ve Rasim Erol, Eyüp Mahkemesi 19 Numaralı Sicil, c.24, s.392

⁷² Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.353

⁷³ Hilal Kazan ve Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.9, s.215

ve helası bulunan küçük bir evdir. Ocak evin değerini arttıran bir öge olması nedeniyle kayıtlarda verilmektedir.⁷⁴

Üsküdar'da Mehmet Paşa İmâreti Mahallesi'ndeki ev sicil kayıtlarında "...çardak evin tahtında taştan ve topraktan binâ olunan ev..."⁷⁵ ifadesiyle yer almıştır. Çardak bir ev ve altında taş ve topraktan yapılmış bir kattan bahsedilmiştir. Burada üst katta bulunan çardağın taşıyıcılar üzerinde bir örtü şeklinde olduğu çıkarımı yapılabilse de örtünün altında kapalı bir iç hacmin mevcut olup olmadığına dair bir veriye ulaşılamamaktadır.⁷⁶

Kerpiç ev Üsküdar'da Musa Reis b. Mustafa isimli kimsenin tereke kaydında bulunmaktadır.⁷⁷ Bunun yanı sıra kerpiç bir duvar yapılmasıyla ilgili bir karar sicillerde "... kerpiç ile kendiler tarafa dolma duvar etmek lâzım..."⁷⁸ ifadesiyle geçmektedir. Kerpiç evin geçtiği tereke 1519 tarihini göstermektedir. Duvarı konu olan sicil daha ileri bir tarihe 1592 senesine aittir. 16.yy başlarında kerpiç yapı malzemesi olarak kullanılmış ve sicillere kaydedilmiştir.

Bir başka ev çeşidi ise *çit evdir*. Sicillerde Mihal b. Manol' a ait ev "...ot örtülü çit ev..."⁷⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Üst örtü malzemesi olarak otun kullanıldığı evin şekline ait bir tanım olmamakla birlikte basit bir evi ifade etmesi muhtemeldir.

---

⁷⁴ Turan Açık ve Halil İbrahim Düzenli, XVI. ve XVII. Yüzyıl İstanbul Evlerine Dair, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimari, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2015, s.252

⁷⁵ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.394

⁷⁶ Turan Açık ve Halil İbrahim Düzenli, XVI. ve XVII. Yüzyıl İstanbul Evlerine Dair, Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimari, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2015, s.250

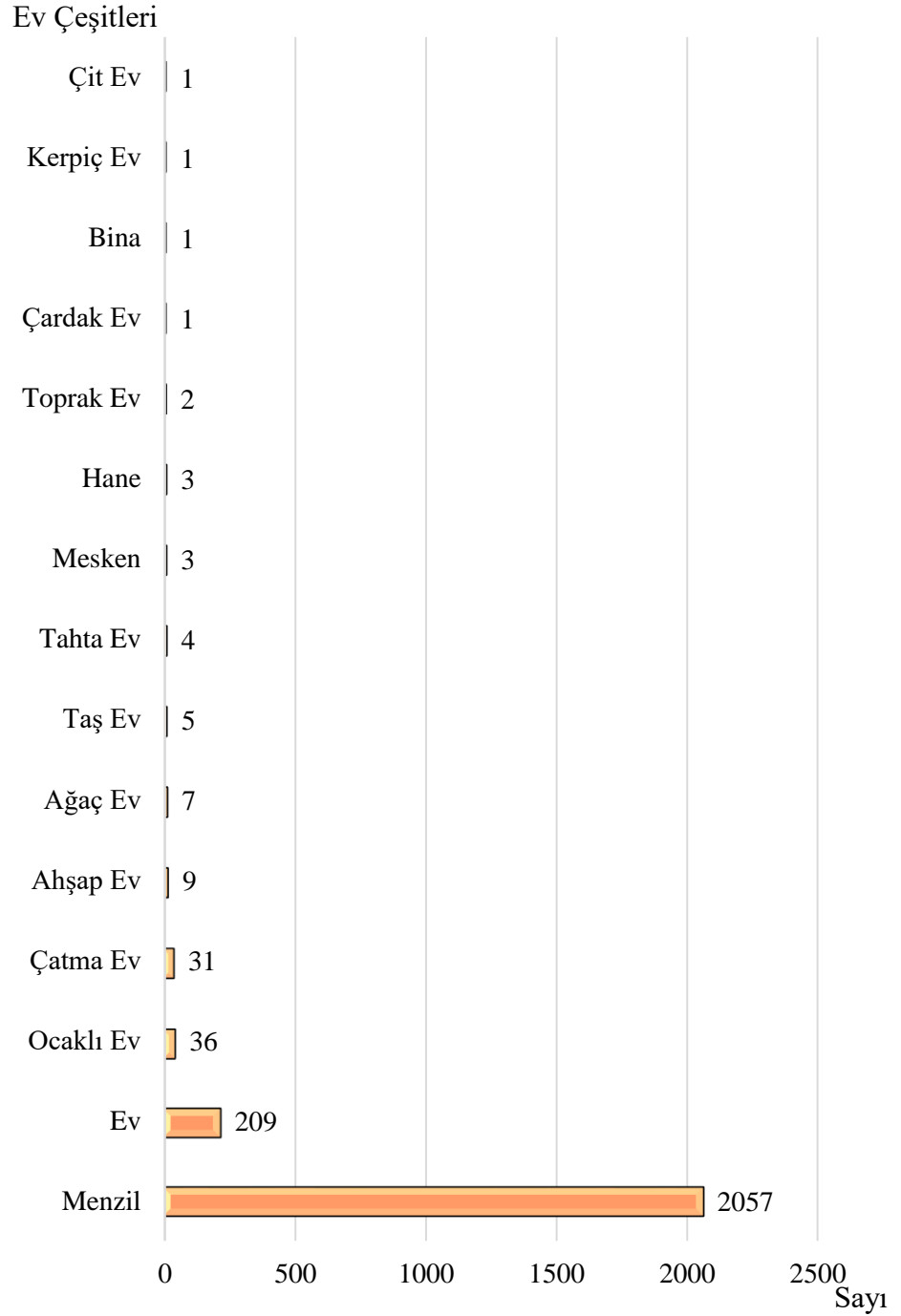
⁷⁷ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c.2, s.280

⁷⁸ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.268

⁷⁹ Aydın Bilgin ve Ekrem Tak, Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil, c.1, s.156

Tablo 2-2 Ev Çeşitlerinin Sicillerde Dağılımını Gösteren Grafik

Ev çeşitlerinin siciller içinde dağılımı tabloda gösterilmiştir. Menzil sayısı sicillerde

2057 kez geçmektedir. İkinci sırada 209 ile ev kelimesi gelmektedir. Çit ev, kerpiç ev gibi malzemeden bahsedilen ev sayısı birer tanedir. Çatma evi yapım tekniğine dair bazı ipuçları vermekle birlikte malzemeyle tanımlanan evlere göre kullanımı daha fazladır.

2.1.2 Ev İçlerini Oluşturan Bileşenler

İncelenen 2197 sicil içinde tek hacimden oluşan evlerden, birçok bölüm barındıran çok büyük evlere kadar farklı boyutlarda evler bulunmaktadır.

Konutların iç mekan birimleri ise Tablo 2-3 de gösterilmektedir. Tablo yaşam birimleri, hizmet birimleri ve ticaret birimleri olarak üç farklı kategoriye bölünmüştür.

Tablo 2-3 Evleri Oluşturan Bileşenler

Konutlarda Mekan Bileşenleri			
Yaşam Birimleri		Hizmet Birimleri	
Oda	Tahtapûşu	Mutfak, Matbah, Mahbah	Hela, Kenif
Beyt	Sundurma	Su kuyusu, Bi'r-i mâ	Serdâb
Sofa	Dinlenme yeri, Müsterâh	Kiler	Pınar, Ayazma
Dehliz, Koridor	Gölgelik	Anbar	Samanlık/Otluk
Selamlık	Cihannümâ	Ahr, İstabl	Havuz
Dîvânâhâne	Gurfe	Fırın	Kümes
Zulle	Şehnişîn	Odunluk, Mahtab, Muhtib	Hamam
Hayat	Köşk, Kasr	Mahzen	Câmekân
Çardak		Saha/Boş Alan, Arsa-i Hâliye	Külhan
Ticari Birimler		Çeşme/ Mushuk	Mağsel
Dükkan		Akarsu, Mâ' -i câri	

Uğur Tanyeli Osmanlı evini tanımlarken “farklılaşmamış, çok işlevli odalar bütünü” ifadesini kullanmıştır.⁸⁰ İlk inşa edilen konutlarda tek bir mekan içinde yeme içme, uyuma, dinlenme, yiyecek hazırlama gibi eylemler gerçekleştirilebiliyordu. Devam eden süreçte ortak toplanma mekanına ihtiyaç duyulması, yaşam şeklinin değişmesi gibi sebeplerden ötürü özel mekanlar oluşmaya başlamış, konuta tek bir odanın dışında ilaveler yapılmıştır.

Osmanlı dönemi evinin bir odası bir aileyi içinde barındıracak fonksiyonları içerecek şekilde tasarlanmıştır. Her bir mekan içinde yeme içme, uyuma, dinlenme, yiyecek hazırlama gibi eylemler gerçekleştirilebilmekteydi. Ev tek bir hacimden oluşmayıp

⁸⁰ Uğur Tanyeli, Osmanlı Metropollerinde Evlerin Konfor ve Lüks Normları (XVI.-XVIII. Yüzyıl), Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.335

birden fazla odanın bir araya gelmesiyle oluşsa bile, her oda içinde; tüm yaşamsal ihtiyaçlarını giderebileceği birimleri barındırmaktaydı..⁸¹

Mimaride çeşitliliği sağlayan ana unsurlar yaşanan coğrafya, iklim, yerel malzeme gibi bölgelerin kendilerine özgü özellikleridir. Konutun plan şeması belli bölgelere has olabilmektedir. Buna sebep olan durumlar ise coğrafyanın yerleşimi biçimlendirmesi, sosyo-ekonomik durum ve yaşam biçimlerinde ortaya çıkan ayrımlar olarak açıklanabilir.

İncelenen tüm evler aynı standart koşullarına sahip değildir. Büyük bir kısmı ekonomik düzeyi orta olan kesim oluştururken, zengin ve yoksul kesime ait konutlara da sicillerde rastlanmaktadır. Sokaktan evin içine doğru kamusal alandan özel alana bir geçiş söz konusudur. Standartlar değişmesine rağmen kamusal-özellik durumu her kesimin konutları için farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bahçe olarak kullanılan kısım kamusal alan iken, ortak kullanım alanları yarı kamusal alan ve uyuma gibi eylemlerin gerçekleştiği birimler özel alan olarak nitelendirilmiştir.

Oda: Evin veya herhangi bir yapının oturma, çalışma, yatma gibi işlere yarayan banyo, salon, giriş vb. dışında kalan bir veya birden fazla çıkışı olan bölme, göz (TDK).

İncelenen sicillerde evin ana birimi odadır. Kapsayıcı terimlerde olduğu gibi odayı tanımlayan birçok terim sicillerde kullanılmıştır. Yapıyla ilgili sadece kapsayıcı bir kavram kullanılmadığı durumlarda ilk olarak katla beraber odayla ilgili bilgi verilmektedir. Odayla eş anlamlı olacak şekilde beyt, hâne, mesken, menzil, ev, hücre kelimeleri sicillerde kullanılmıştır.

Terkos Köyü'nde Zahide Hatun'un evinin satım davasında konut "...altı beyt-i süflîyi ve iki beyt-i ulvîyi..." şeklinde geçmektedir.⁸² Buradaki tanımda altta altı odası, üstte iki odası bulunan bir yapıdan bahsedildiği aşıkardır. Yine sicillerde 'bir bâb hâne', 'bir bâb menzil' gibi tanımlar da sicillerde sıklıkla kullanılmıştır.

---

⁸¹ Carel Bertram, Türk Evini Hayal Etmek, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.53

⁸² Baki Çakır ve Ayşe Seyyide Adıgüzel, Eyüp Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, c.22, s. 69-70

Hücre kelimesi sicillerde oda anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Eyüp sicillerinde Serv Mahallesi'nde Âişe Hatun'a ait bir evin satış davasında hücre kelimesi şu şekilde kullanılmıştır. "...bir beyt-i süflîyi ve bir hücreyi muhtevî hudûdu Mahmud Bey mülkü ve bâyi'a-i mezbûre mülkü ve tarafeynden tarîk-i âm ile mahdûd olan cemî' menzil..."⁸³ Burada tek katlı bir oda ve hücreden oluşan bir ev tanımı yapılmaktadır. Hücre ve beyt kelimeleri tanımda ayrı ayrı geçmektedir. Bu sebeple örnekte ikisi arasında bir fark olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Stefanos Yerasimos hücreyi hizmetçilerin kaldığı, depo amaçlı da kullanılan bir oda olarak tanımlıyor ve hizmet alanlarının içinde değerlendiriyor.⁸⁴

Tanımlarda kullanılan "bâb" kelimesi kapı anlamına gelmekle birlikte sicillerde giriş ifade etmek için kullanılmıştır. "İki bâb beyt" şeklindeki ifade iki giriş odayı yani birbirinden bağımsız iki farklı odayı anlatmak için kullanılmaktadır.

Sicillerde genel olarak odaların büyüklüğüne ilişkin bilgi verilmemektedir. Nadir de olsa oda ifade edilirken büyük oda, kebir oda gibi kullanımlar görülmektedir. Herhangi bir katta bulunma şartı da olmamakla birlikte odalar her katta bulunabilmektedir. Bunların yanı sıra odanın özelliğine ve kullanımına dair bilgi verici ifadeler de yer verilmiştir. Sağır oda, hazine odası, kahve odası bunlardan birkaçıdır.

Odayla ilişkili olarak büyü, büyü-1 müte'addid, büyü-1 adîde şeklindeki tanımlar dikkat çekicidir. "Büyü" kelimesi de yukarıda bahsettiğimiz tek bir hacim için kullanılan beyt, ev, oda, hâne kelimelerinin çoğulu manasına gelmektedir. Müte'addide ve adîde kelimeleri eş anlamlı olup, birçok, birkaç anlamında kullanılmaktadır. O halde 'büyü-1 müte'addid' ve 'büyü-1 adîde' şeklindeki ifadelerin 'birkaç oda' anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

Sofa: Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol (TDK).

19.yy evlerinde belirli bir sofa tanımından bahsetmek mümkün olsa da 16.yy evlerinde sofanın tanımıyla ilgili farklı görüşler mevcuttur. Yerasimos sofayı odaların

---

⁸³ Baki Çakır ve Ayşe Seyyide Adıgüzel, Eyüp Mahkemesi 3 Numaralı Sicil, c.22, s.102-103

⁸⁴ Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.310

bitişğinde bulunun antre, hol olarak tanımlıyor. İstanbul evlerinde sofaların önlerinin kapalı olduğunu, odaların orta kısımlarında yer aldığını da ifade etmiştir.⁸⁵

İncelenen sicillerde sofanın bulunduğu katla ya da konumuyla ilgili bir genelleme yapmak mümkün olmamıştır. Karagümrük'te Ali Paşa-yı Atık Mahallesi'nde "...iki bâb tahtânî odaları ve sofayı ve kenîfi ve bi'r-i mâî ..."⁸⁶ şeklinde tanımlanan tek katlı iki oda, bir sofa, hela ve su kuyusundan oluşan yapıda zemin katta sofa örneğini görmek mümkündür.

Üsküdar'da Mehmet Paşa Mahallesi'nde "...fevkânî bir beyti, altında ahır olan fevkânî bir sofayı, biri kapıya yakın tahtânî üç beyti, mutfak, mahzen, su kuyusu, bahçe, fırın ve helâyı müştemil..."⁸⁷ olarak kayıtlara düşen davada iki katlı bir yapıda sofa üst kattadır. Yapı üstte bir oda, altta ahır ve ahırın üstünde bir odası bulunan; tek katlı üç odası, mutfağı, mahzeni, su kuyusu, bahçesi, fırını ve helası bulunan orta büyüklükte nitelendirilen yapılardan biridir. Burada 'biri kapıya yakın tahtânî üç beyti' olarak bahsedilen kısmın iki katlı yapıyla ilişkisini tam olarak kestirmek zordur. İki katlı bir yapı ondan bağımsız üç odalı ve hizmet birimlerini içinde barındıran tek katlı, mahzenli bir yapı olabileceği gibi yapının yanına ek bir yapıdan da söz ediliyor olabilir. Bu yönüyle sicillerin tariflerinde plan düzeni netlik göstermemekte ve yoruma açık bir boyut kazanmaktadır.

Sofa olarak adlandırılan mekan, mahremiyet açısından da önem taşımaktadır. Odalar ve dışarıyı birbirinden ayıran yani kamusal ve özel alan arasında bir ara mekan özelliği taşımaktadır. Kamusal özel alan arasında kademeli bir geçiş sağlamasından ötürü şehir içindeki evlerde ihtiyaç duyulan bir birimdir. Sicil kayıtlarında da sıkça sofadan bahsedilmesi bunun bir göstergesidir.

Sofanın devamında ise anlamı sofayla ilişkilendirilen ya da yapı itibarıyla sofaya benzeyen terimleri ele almak yararlı olacaktır.

---

⁸⁵ Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.310

⁸⁶ Baki Çakır ve Zeynep Trabzonlu, Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, c.23, s.98

⁸⁷ Rifat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil, c.8, s.323

Zulle: Gölge eden, gölgelik.

Hayat: Üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa (TDK).

Sundurma: Üstü kapalı balkon, evlerin önündeki taşlık (TDK).

Müsterâh: Dinlenme yeri (OTS).

Tahtapûş: Tahtayla örtülü teras.

Yerasimos zulle, sundurma ve hayat kelimelerinin aynı anlamda kullanıldığını ve bu kelimelerin ‘hayatlı ev’i tanımladığını ifade etmiştir. Yine sofanın şehirdeki evlerde daha çok kullanıldığını, zullenin kırsal bölgelere özgü olduğunu ve merkezden uzaklaşan yerleşimlerde sıklıkla kullanıldığını dile getirmiştir. Bunun sebebini ise zullenin daha basit bir yapı olmasına bağlamıştır.⁸⁸

Üsküdar’da Ahmed Çelebi Mahallesi’nde tariflenen bir yapı şu şekildedir:”...tahtânî menzili önünden sundurmasıyla ve bahçesiyle ve fırını ile ve ahırıyla ve kenîfi...”⁸⁹ Tek katlı bir odanın önünde bulunan sundurma bir gölgelik vazifesi görmektedir. Sundurmanın zemin katta olduğu gibi üst katlarda da kullanımına rastlanmaktadır. Eyüp’te Nişancı Paşa Mahallesi’nde “...bir bâb fevkânî odayı ve sundurmayı ve bir bâb tahtânî odayı ve havlu...” tanımıyla verilen evde üstte bir oda ve sundurma altta bir oda ve avlu olduğu anlaşılmaktadır. Burada sundurmanın şekline dair bir tanımlama yapılmamakla birlikte alt kattan merdivenin çıktığı odaya geçişi sağlayan bir alanın mı yoksa odadan geçilen bir balkondan mı bahsedildiğini anlamak kolay değildir.

Zulle, sundurma ve hayat terimleri bir arada kullanımına baktığımızda karşımıza üç adet zulle ve hayatın bir arada olduğu, bir adet ise zulle ve sundurmanın aynı evde bulunduğu örnek çıkmaktadır. Üsküdar Altıboğça Mahallesi’nde Hatice bt. Mehmed’e ait ev sicil kayıtlarına şöyle geçmiştir: “...bir bâb evi ve ahır ve zulleyi ve hayâtı ve bahçeyi müstemil olan menzil...”⁹⁰. Konusu geçen ev tek katlı tek giriş odalı bir ev

---

⁸⁸ Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, İstanbul: Alfa Tarih Yayınları, 2016, s.316-320

⁸⁹ Rifat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.163-164

⁹⁰ Rifat Günalan, a.g.e., s.427-428

olup ahır, zulle, hayat ve bahçesi bulunan bir evdir. Yine Üsküdar Kefçe Mahallesi'nde Derviş b. Mustafa'ya ait ev ise kayıtlara şöyle düşmüştür : "... bir evi ve bir müsterâhı ve zulleyi ve hayâtı ve cüneyneyi müstemil olan mülk menzil..."⁹¹ Yapı bir oda, dinlenme yeri, zulle, hayat ve küçük bahçe oluşmaktadır. Yerasimos basit bir evi hayat veya zulle olarak adlandırılan bir birimden geçilerek girilen bir oda ve hela şeklinde tanımlıyor.⁹² Bu tanıma dayanarak hayatın odaya girişte bulunduğunu, zullenin ise dinlenme yerinin üstünü örten bir gölgelik olduğu çıkarımı yapılabilir.

'Hayat' terimi sicillerde 7 konutta karşımıza çıkmıştır. İki örnekte yukarıda örneklendirildiği şekilde zulle ile bir arada kullanılmıştır.

Kartal Köyü'nde bulunan Yani adındaki bir gayrimüslime ait konut sicil kayıtlarında şu şekilde geçmektedir: "...bir bâb fevkânî evi altında ahır ve hayâtı ve tahta pûşu müstemil olan mülk ev..."⁹³. Üstte bir oda, altında ahır, hayat ve tahtayla örtülü terasın bulunduğu bir ev tanımı yapılmıştır. Hayatın konumuyla ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Selamlık: Selamlık erkek misafirlerin toplandığı, ağırlandığı, birlikte vakit geçirdikleri oda olarak tanımlanmaktadır.⁹⁴

Mahzen: Eşya ve mal saklanacak yer, bodrum katı (OTS).

Haremlik konutta yaşayan aile bireylerinin günlük yaşamlarını sürdürdükleri kısımdır. Konutlarda selamlığın az sayıda bulunması erkeklerin selamlık kısmında ağırlandığı, bayanların ise ortak bir yaşam alanı bulunmayan evlerde özel mekan olarak adlandırılan odalarda misafir edildiği şeklinde yorumlanabilir.

Ortaköy'de Avram v. Musa'ya ait konut "...üç bâb fevkânî odaları ve bir selâmlık ve bir matbah ve bir tahta-pûşu iki bâb tahtânî odaları ve bir matbah ve iki mahzen ve bi'r-i mâyı ve kenîfi müstemil..."⁹⁵ olarak tanımlanmıştır. Üstte üç giriş odası, selamlığı, mutfağı ve tahtayla örtülü terası bulunmaktadır. Altta iki giriş oda, mutfak,

---

⁹¹ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.502-503

⁹² Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.323

⁹³ Rıfat Günalan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.455-456

⁹⁴ Suraiya Faroqhi, Orta Halli Osmanlılar 17. Yüzyılda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s.97

⁹⁵ Recep ve Kahrıman (haz.), Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.40, s.81-82

iki mahzen, su kuyusu ve heladan oluşan bir yapıdır. Yapının büyüklüğüne göre orta gelirli bir aileye ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Tahta-pûş zulle ile aynı anlama gelmektedir. Depo teras gibi anlamlara da gelmektedir. Aynı kelime 16.yy'da ahşap kaplamayı ifade etmek için de kullanılmıştır.⁹⁶ Bu tanımda üç odanın girişinin verildiği bir zulle olarak kullanılmış olması daha yerinde bir tanım olacaktır.

Dîvânhâne: Kabul odası.⁹⁷

Dehliz: İç ve dış kapı arasındaki geçit, koridor (OTS).

Sicilde Keçeci Pîrî Mahallesi'nde Hacı Fâtıma isimli şahısa ait ev "... fevkânî iki bâb oda ve iki sofa ve bir dîvânhâne ve dehliz ve tahtında bir kiler ve matbah ve cüneyne ve kenîfi ve havluyu müstemil mülk menzilimi..."⁹⁸ tanımıyla verilmiş olup üstte iki odası, iki sofası, dîvânhâne olarak adlandırılan karşılama birimi, koridoru, altta kileri, mutfığı, küçük bahçesi, helası ve avlusu bulunan bir evdir. Yaşam birimlerinin yanı sıra hizmet birimlerini de içeren iki katlı bir yapıdır. Tüm siciller içinde dîvânhâne bulunduran iki ev bulunmaktadır.

Dehliz yani hol odaları birbirine bağlayıcı bir ara birimdir. Sicillerde 2197 sicil içinde 103 adetinde dehliz bulunmaktadır.

Gurfe: Çardak, balkon, cumba (OTS).

Cihannümâ: Evin en üstü, çatı altı (OTS).

Şehnişîn: Binanın dışarı çıkıntısı, balkon (OTS).

Köşk: Büyük bir sivil yapıya bağlı veya bağımsız olarak inşa edilen süslü küçük bina (İA).

Çardak: Kameriye (TDK).

---

⁹⁶ Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.310

⁹⁷ Stefanos Yerasimos, a.g.e., s.310

⁹⁸ Salih Kahrıman ve Fuat Recep, İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil, c.18, s.219

Hasköy’de Pîrî Paşa Mahallesi’nde balkonlu bir evin tanımı şöyledir: “...fevkânîsi iki bâb ve tahtânîsi iki bâb ve şehnişîni ve dehlizi müştemil menzil...”⁹⁹. İki katlı evin her iki katında iki giriş oda, bir balkon ve bir koridoru bulunmaktadır.

Câmekân: Elbise soyunulan yer (OTS).

Külhan: Hamamlarda suyu ısıtmam için ateş yakılan yer, hamam ocağı (OTS).

Sicillerde geçen hamam, câmekân, külhan, mağsel gibi birimler yıkanma birimleri olup câmekân ve külhan hamamın birer parçasıdır. Mağsel kelimesi sözlük anlamı itibariyle yıkanma yerine verilen isim olup tüm sicillerde bir kez kullanılmıştır. Sicillerde 85 hamam, 17 câmekân ve 4 kez külhanın bulunduğu konuta rastlanmıştır. Câmekânın veya külhanın bulunduğu her evde hamam bulunurken sadece hamamın bulunduğu evlerin sayısı da oldukça fazladır. Yine câmekân külhandan bağımsız olarak hamamla birlikte evlerde bulunabilmektedir. Külhanın ve câmekânın bulunduğu tüm evler iki kısımdan oluşan büyük evlerdir.

Hamama külhan ve camekandan farklı olarak büyük evlerde rastlandığı gibi küçük olarak tanımlanan evlerde de rastlanmıştır. Üsküdar Çengel Köyü’nde Yani v. Mihal’in evi bu duruma örnektir. Ev ‘... tahtânî bir evi, hamamı, hadîkayı ve helâyı müştemil menzil.’ olarak tanımlanmıştır.¹⁰⁰ Tek katlı tek oda evin duvarla çevrili bir bahçesi, helası ve hamamı bulunmaktadır.

---

⁹⁹ Baki Çakır ve Zeynep Trabzonlu, Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, c.23, s.157

¹⁰⁰ Günalan (haz.), Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil, c.8, s.88

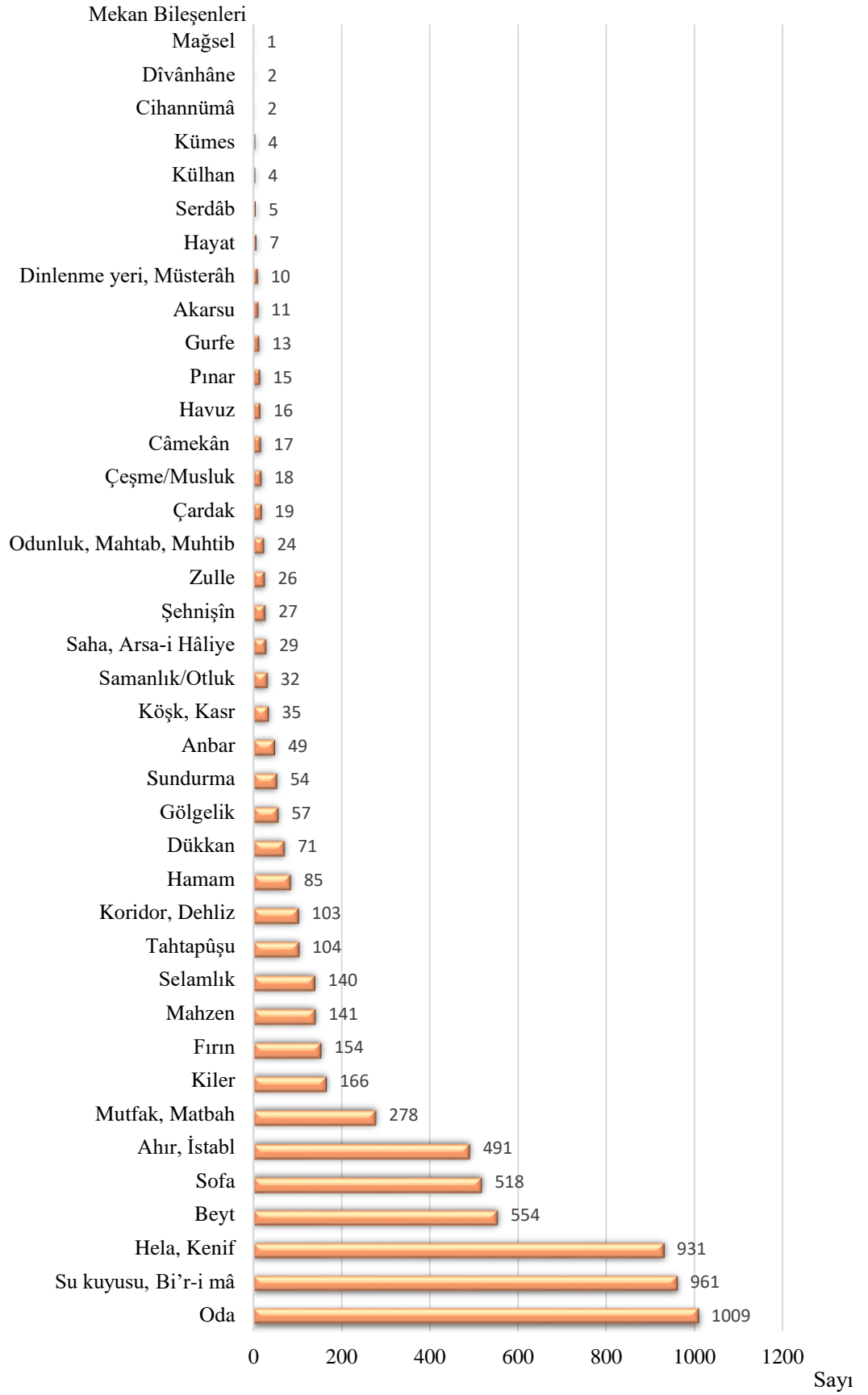
Tablo 2-4 Mekan Birimlerinin Sicillerde Bulunma Sayıları

Mekan Birimi	Sayı	Mekan Birimi	Sayı
Oda	1009	Samanlık/Otluk	32
Su kuyusu, Bi'r-i mâ	961	Saha, Arsa-i Hâliye	29
Hela, Kenif	931	Şehnişîn	27
Beyt	554	Zulle	26
Sofa	518	Oduñluk, Mahtab, Muhtib	24
Ahr, İstabl	491	Çardak	19
Mutfak, Matbah	278	Çeşme/Muşluk	18
Kiler	166	Câmekân	17
Fırın	154	Havuz	16
Mahzen	141	Pınar	15
Selamlık	140	Gurfe	13
Tahtapüşu	104	Akarsu	11
Koridor, Dehliz	103	Dinlenme yeri, Müsterâh	10
Hamam	85	Hayat	7
Dükkan	71	Serdâb	5
Sundurma	57	Külhan	4
Gölgelik	54	Kümes	4
Sundurma	49	Cihannümâ	2
Köşk, Kasr	35	Dîvânhâne	2
		Mağsel	1
		Toplam	6183

Mekan birimleri 38 başlık altında incelenmiştir ve sicillerde bulunma sayıları tabloda gösterilmiştir. Bazı birimler bir evde birkaç adet bulunmaktadır. Tablo oluşturulurken birimler her ev için bir kez sayılmıştır. Davalarda ev tanımları yapılırken en fazla kullanılan terimler oda, su kuyusu ve heladır.

Tablo 2-5 Sicillerde Mekan Birimi Sayıları

Ev içlerini oluşturan bileşenlerin dağılımı Tablo 2-5’de gösterilmiştir. En az bulunan birimden en çok bulunana doğru bir sıralama yapılmıştır. Oda kavramı sicillerde en çok kullanılan kavram olmuştur. 1009 sicilde oda kavramı geçmektedir. İkinci sırada 961 su kuyusu bulunmaktadır. 2197 sicil içinde su kuyusu bulunduran ev %43,74’tür. Hela, beyt, gibi 16. ve 17. yüzyıl evinin ana bileşenlerinin de evlerde bulunma oranı yüksektir. Tanyeli İstanbul’daki evlerde hela oranının yüksek olmasının konfor göstergesi olmadığını, temizlikle ilgili bir durum olduğunu belirtmiştir.¹⁰¹

Sicillerin kapsadığı tarih itibariyle İstanbul içinde hayvancılık devam etmektedir. Ahır, samanlık, kümes gibi birimler sicil kayıtlarına işlenmiştir. Ahır sayısı 491’dir. Bu rakam İstanbul’daki evlerin %22,35’inin ahır bulunması manasına gelmektedir.

Yaşam ve ticaretin aynı yapı içinde sürdürüldüğü bilgisi sicil kayıtlarında mevcuttur. Evlerin alt kısımlarında veya eklenti olarak dükkanlar bulunmakta olup sicillerdeki dükkan sayısı 71’dir.

2.1.3 Kat Yüksekliği

Konutun kat sayısını belirleyen etmen kişi sayısı, teknolojik olanaklar ve kullanıcı ihtiyaçlarıdır. Tek katlı yapılarda ortak kullanım alanlarının yanı sıra uyuma dinlenme gibi kişisel eylemlerin gerçekleştiği mekanlar aynı katta bulunmaktadır. Birden fazla katın bulunduğu yapılarda ortak alanlar bahçeyle de ilişki kuracak biçimde zemin katta konumlandırılırken, özelleşmiş alanlar üst katlarda çözülmektedir. Zemin kat ailenin birlikte vakit geçirebildiği, misafirlerin de ağırlanabildiği bir alan olma özelliği taşıırken, üstte bulunan katlar kullanıcılara özel alanları içermektedir.

16.yy ve 17.yy ‘da evlerin kat yüksekliğine dair yapılan incelemelerde 1,2 ve 3 katlı evlere rastlanmıştır. Katların sicillerde ifade şekli Tablo 2-6’de gösterilmiştir.

---

¹⁰¹ Uğur Tanyeli, Osmanlı Metropollerinde Evlerin Konfor ve Lüks Normları (XVI.-XVIII. Yüzyıl), Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.338

Tablo 2-6 Sicillerde Katların İfade EdiliŖi

Kat Sayısı	
Tek Katlı Yapılar	Süfli, tahtânî ya da yer evi
İki Katlı Yapılar	Ulvî ya da fevkanî
Üç Katlı Yapılar	Tabaka-i ulyâ, tabaka-i vustâ, tabaka-i süffi

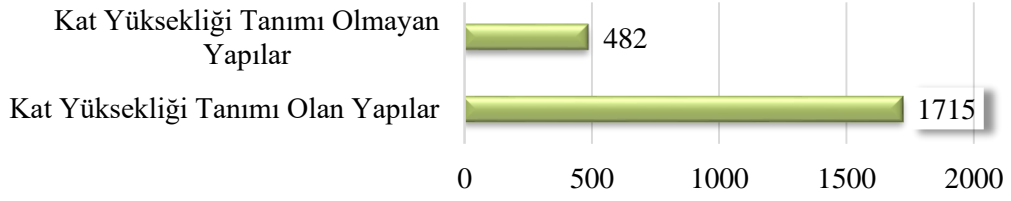
İncelenen sicillerde üç farklı kat sayısına sahip yapılar ifade ediliŖlerine ve alt katlarında bulunan birimlere göre sınıflandırılarak 8 başlık halinde incelenmiŖtir. Bu başlıklar süfli, tahtânî, ulvî, fevkanî, fevkanî ve tahtânî, ulvî ve süfli, yer evi ve üç katlı ev Ŗeklinindedir. Fevkanî ve ulvî katların ayrı ayrı olarak ele alınmasının sebebi altlarında bir iskan birimi bulunmaması; hizmet birimlerinden olan mutfak, kiler, ambar vb. mekanların bulunmasıdır. KöŖk, mahzen gibi yapılar kat sayısına dahil edilmemiŖtir.

Eyüp'te Evlice Mahallesi'nde bulunan yapı Ŗu Ŗekilde tanımlanmiŖtir: ‘...bir bâb fevkânî odayı ve sundurmayı ve altında ahırını ve merkûm Keyvan ile müŖterek bi'r-i mâyı ve zât eŖcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire bahçeyi müŖtemil menzirim...’¹⁰². Yapı üstte bir odası, sundurması altta ise ahırını, ortak bir su kuyusu ve meyveli meyvesiz ağaçlı bir bahçeyi içine alan bir bütündür. Örnekte olduğu gibi üst katta bir yaşam alanı olup altta ahır veya bir hizmet biriminin olduğu yapılar ilk olarak fevkânî ve ulvî başlıklarının altında incelenmiŖtir.

---

¹⁰² Salih Kahrıman ve Sabri Atay, Eyüp Mahkemesi 37 Numaralı Sicil, c.25, s.339

Tablo 2-7 Tüm Sicillerde Kat Yüksekliği Dağılımı

Kat yüksekliği bilgisinin sicillerde verilme oranı Tablo 2-7’de gösterilmiştir. Yapılan incelemede sicillerin 1715’inde kat sayısına dair bir bilgi verilmektedir ve bu sayının tüm siciller içindeki oranı %78,06’dır. Bu sayının dışında kalan 482 ev için ‘büyüt-1 müte‘addide’, ‘mülk menzil’, ‘mülk ev’ gibi tanımlamalar verilmiş olup kat yüksekliğine değinilmemiştir.

Tablo 2-8 Sicillerde Kat Sayısı

Sicillerde Kat Sayısı											
Siciller	Ev Sayısı	Yer Evi	Ulvi	Sufli	Ulvi ve Sufli	Fevk. ve Taht	Fevkani	Tahtani	Üç Katlı	Toplam	Yüzde (%)
1 Üsküdar Sicilleri	250	7	0	7	2	42	18	55	1	= 132	52,80
2 Balat Sicilleri	75	0	0	0	0	15	10	28	0	= 53	70,67
3 Rumeli Sicilleri	127	0	3	6	8	37	22	10	0	= 86	67,72
4 İstanbul Sicilleri	376	0	3	4	6	144	87	67	11	= 322	85,64
5 Bab Sicilleri	289	0	0	1	1	134	51	34	10	= 231	79,93
6 Eyüp Sicilleri	724	0	7	43	20	242	93	167	5	= 577	79,70
7 Hasköy Sicilleri	128	0	0	9	2	51	18	35	3	= 118	92,19
8 Galata Sicilleri	228	0	8	7	32	77	34	38	0	= 196	85,96
Toplam	2197	7	21	77	71	742	333	434	30	= 1715	

Tablo 2-8’da mahkemelere göre kat yüksekliğini ifade eden terimler sayılarıyla verilmiştir. Üsküdar sicil defterlerinden 250 konut incelenmiş olup incelenen davalar içinde kat yüksekliği verilen dava sayısı 132 adettir. Bu sayının Üsküdar sicil defterleri içindeki davalarda oranı % 52,8’dir. Kat yüksekliğine dair en yüksek oranda bilgiye sahip olduğumuz bölge Hasköy’dür. Mahkemeye ait sicillerden 128 adet dava incelenmiş olup 118’ine dair kat bilgisine ulaşılmıştır. Bilgiye ulaşılma oranı ise 92,19’dur.

Tablo 2-9 Kat Sayıları ve Yüzdeler Dağılımı

Kat Sayılarının Dağılımı		
	Toplam	Toplam Yüzde (%)
1 Yer Evi	= 7	0,41
2 Ulvi	= 21	1,22
3 Süfli	= 77	4,49
4 Ulvi ve Süfli	= 71	4,14
5 Fevkani	= 333	19,42
6 Tahtani	= 434	25,31
7 Fevkani ve Tahtani	= 742	43,27
8 Üç katlı	= 30	1,75
Toplam =		1715 100,00

Kat yüksekliği bilgileri Tablo 2-9’de gösterilmiştir. Yer evi, tahtani ve süfli ev tek katlı evi ifade ettiğinden tek katlı evler; kat yüksekliği verilmiş evlerin %30,21 ‘ini oluşturmaktadır. Yine bu oran iki katlı ev için % 68,05 olurken, üç katlı evlerin oranı ise % 1,75’e karşılık gelmektedir. Tabloya göre İstanbul evlerinin ağırlıklı olarak iki kattan oluşan evler olduğunu söyleyebiliriz. Üç katlı evlerin sayısı 30 adet olup oldukça küçük bir yüzdeyi oluşturmaktadır. Yine tablodaki veriler ışığında tek katlı evleri düşük gelir seviyesinde insanların kullandığını, iki katlıların büyüklüğüne ve konfor standartlarına göre orta ve üst gelir seviyesine sahip kişilere ait olduğu çıkarımı yapılabilir.

İki katı da konut olarak kullanılan evler %47,41’lik bir yüzdeye sahipken, altta hizmet alanı bulunduran iki katlı yapılar %20,64’tür. Şehir içindeki kat yüksekliği dağılımı ve ekonomik düzey hakkında yorum yapabilmek açısından kat yüksekliğinin bölgelere göre dağılımına bakmak yararlı olacaktır.

Tablo 2-10 Üsküdar Sicillerine Göre Kat Sayısı

Üsküdar Sicillerinde Kat Sayısı													
Cilt Numaraları		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi		1			1			1		4	7	5,30
2	Ulvi											0	0,00
3	Sufli									7		7	5,30
4	Ulvi ve Sufli									2		2	1,52
5	Fevkani								8		10	18	13,64
6	Tahtani		4						31	2	18	55	41,67
7	Fevkani ve Tahtani		3				3	1	12		23	42	31,82
8	Üç Katlı										1	1	0,76
Toplam			8			1	3	1	52	11	56	132	100,00

Üsküdar Mahkemesi'ne ait defterlerin tarih aralığı 1519-1591' dir. Araştırma konusu olan siciller içinde en eski döneme ait olan siciller Üsküdar'a aittir. Tüm bu sebeplerden ötürü kat yüksekliğiyle ilgili en az bilgi sahibi olduğumuz bölge Üsküdar'dır. İstatistiğe yansımamış olsa da Üsküdar bölgesinde sık karşılaştığımız konut türü bir oda, hela ve bahçeden oluşan konutlardır.

Ma'mûre Mahallesi'nde Şubat 1583 tarihine rastgelen sicil kaydında yapı "...iki bâb mülk menziline içinde kuyusu ve kenîfi ve bağçesi ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmiresi ile içinde vâki' ceviz ağacından gayrı..."¹⁰³ tanımıyla veriliyor. İki giriş odası, kuyusu, helası, meyveli meyvesiz ağaçların bulunduğu bahçesiyle bu yapının tek katlı olduğu çıkarımını yapmak zor olmayacaktır. Araştırmada yoruma açık konutlar istatistik dışı bırakılmıştır.

Yapılan istatistiğe göre evlerin %52,27'si tek katlıdır. İki katlı evlerin oranı % 46,98'dir. Sicillerde bir tane üç katlı eve rastlanmıştır.

¹⁰³ Hilal Kazan ve Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.9, s.63-64

Tablo 2-11 Balat Sicillerine Göre Kat Sayısı

Balat Sicillerinde Kat Sayısı				
Cilt Numaraları		11	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi		0	0,00
2	Ulvi		0	0,00
3	Sufli		0	0,00
4	Ulvi ve Sufli		0	0,00
5	Fevkani	10	10	18,87
6	Tahtani	28	28	52,83
7	Fevkani ve Tahtani	15	15	28,30
8	Üç Kath		0	0,00
Toplam		53	53	100,00

Balat sicil kayıtlarında geçen 75 adet konutun 53 tanesinde kat yüksekliğine dair bilgi Tablo 2-8 ile verilmiştir. Tüm Balat sicilleri içinde incelenen konutlara oranı %70,67'dir. Tek katlı evlerin oranı %52,83 iken iki katlı evler %47,17'dir. Üç katlı evle ilgili bir veriye rastlanmamıştır. Bu bölgede sicil defteri 1563 senesini gösterdiğinden 16.yy'da Balat'ta tek katlı evlerin sayısını iki katlılardan fazladır sonucuna varılabilmektedir.

Tablo 2-12 Rumeli Sicillerine Göre Kat Sayısı

Rumeli Sicillerinde Kat Sayısı						
Cilt Numaraları		12	14	15	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi				0	0,00
2	Ulvi	2	1		3	3,49
3	Sufli	2	4		6	6,98
4	Ulvi ve Sufli	2	6		8	9,30
5	Fevkani		15	7	22	25,58
6	Tahtani		4	6	10	11,63
7	Fevkani ve Tahtani		24	13	37	43,02
8	Üç Kath				0	0,00
Toplam		6	54	26	86	100,00

Rumeli Mahkemesi'ne ait incelenen 127 kayıttan 86 tanesinde kat yüksekliğine dair bilgilere rastlanmıştır. Bu sayının siciller içindeki oranı %67,71'dir. Tek katlı evlerin sayısı 16 adet olup %18,61 gibi küçük bir yüzdeye karşılık gelmektedir. Evlerin %81,39'u iki katlı evlerden oluşmaktadır. Üç katlı bir ev bilgisine rastlanmamıştır.

Tablo 2-13 İstanbul Sicillerine Göre Kat Sayısı

İstanbul Sicillerinde Kat Sayısı							
Cilt Numaraları	13	16	18	21	Toplam	Yüzde (%)	
1	Yer Evi				0	0,00	
2	Ulvi	2	1		3	0,93	
3	Sufi	1	1	2	4	1,24	
4	Ulvi ve Sufi	1	4	1	6	1,86	
5	Fevkani	13	40	34	87	27,02	
6	Tahtani	19	30	18	67	20,81	
7	Fevkani ve Tahtani	36	66	42	144	44,72	
8	Üç Katlı		6	5	11	3,42	
Toplam		72	148	102	0	322	100,00

İstanbul Mahkemesi'ne ait 376 adet konuttan 322 tanesinin kat sayısı ait bilgi kayıtlarda verilmiştir. Oransal olarak bu sayı %85,64'e denk gelmektedir. Evlerin %22,05'i tek katlı, %74,53'ü iki katlı ve %3,42'si üç katlıdır. Bölgede iki katlı evler yoğunluktadır ve tüm siciller toplamında bulunan 30 adet üç katlı evin 11 tanesi yine bu bölgededir.

Tablo 2-14 Bab Sicillerine Göre Kat Sayısı

Bab Sicillerinde Kat Sayısı						
Cilt Numaraları		17	19	20	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi				0	0,00
2	Ulvi				0	0,00
3	Sufli	1			1	0,43
4	Ulvi ve Sufli		1		1	0,43
5	Fevkani	17	17	17	51	22,08
6	Tahtani	17	9	8	34	14,72
7	Fevkani ve Tahtani	57	43	34	134	58,01
8	Üç Kath	1	4	5	10	4,33
Toplam		93	74	64	231	100,00

Bab Mahkemesi'ne ait defterlerde incelenen konut sayısı 289'dur. 231 konutta kat sayısı bilgisi verilmiştir. Oranı ise %79,93'dür. Konutların %15,15'ı tek katlı, %80,52'si iki katlı ve %4,33'ü üç katlı olarak kayıtlara geçmiştir. Bab sicilleri ait defterler 1666 ile 1691 yılları arasında kapsamaktadır. 17.yy'ın sonlarında iki katlı evlerdeki artış dikkat çekicidir.

Tablo 2-15 Eyüp Sicillerine Göre Kat Sayısı

Eyüp Sicillerinde Kat Sayısı											
Cilt Numaraları		22	24	25	26	27	28	29	31	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi									0	0,00
2	Ulvi	6					1			7	1,21
3	Sufli	37	2		3			1		43	7,45
4	Ulvi ve Sufli	16	1	3						20	3,47
5	Fevkani		16	17	5	7	14	5	29	93	16,12
6	Tahtani		37	45	4	13	11	9	48	167	28,94
7	Fevkani ve Tahtani	1	41	29	17	33	24	9	88	242	41,94
8	Üç Kath				1	2			2	5	0,87
Toplam		60	97	94	30	55	50	24	167	577	100,00

Eyüp Mahkemesi sicillerinden 724 adet konut inceleme konusu olmuştur. Bu konutlardan 577 tanesinin kat sayısına ait bilgiye sicillerden ulaşılmıştır. Toplam incelenen Eyüp davaları içinde %79,70'in kat sayısı bilinmektedir. Konutların %36,39'u tek katlı, %59,27'si iki katlı ve %0,87'si ise üç katlıdır.

Tablo 2-16 Hasköy Sicillerine Göre Kat Sayısı

Hasköy Sicillerinde Kat Sayısı					
Cilt Numaraları		23	30	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi			0	0,00
2	Ulvi			0	0,00
3	Sufli	8	1	9	7,63
4	Ulvi ve Sufli	1	1	2	1,69
5	Fevkani	16	2	18	15,25
6	Tahtani	27	8	35	29,66
7	Fevkani ve Tahtani	39	12	51	43,22
8	Üç Kath		3	3	2,54
Toplam		91	27	118	100,00

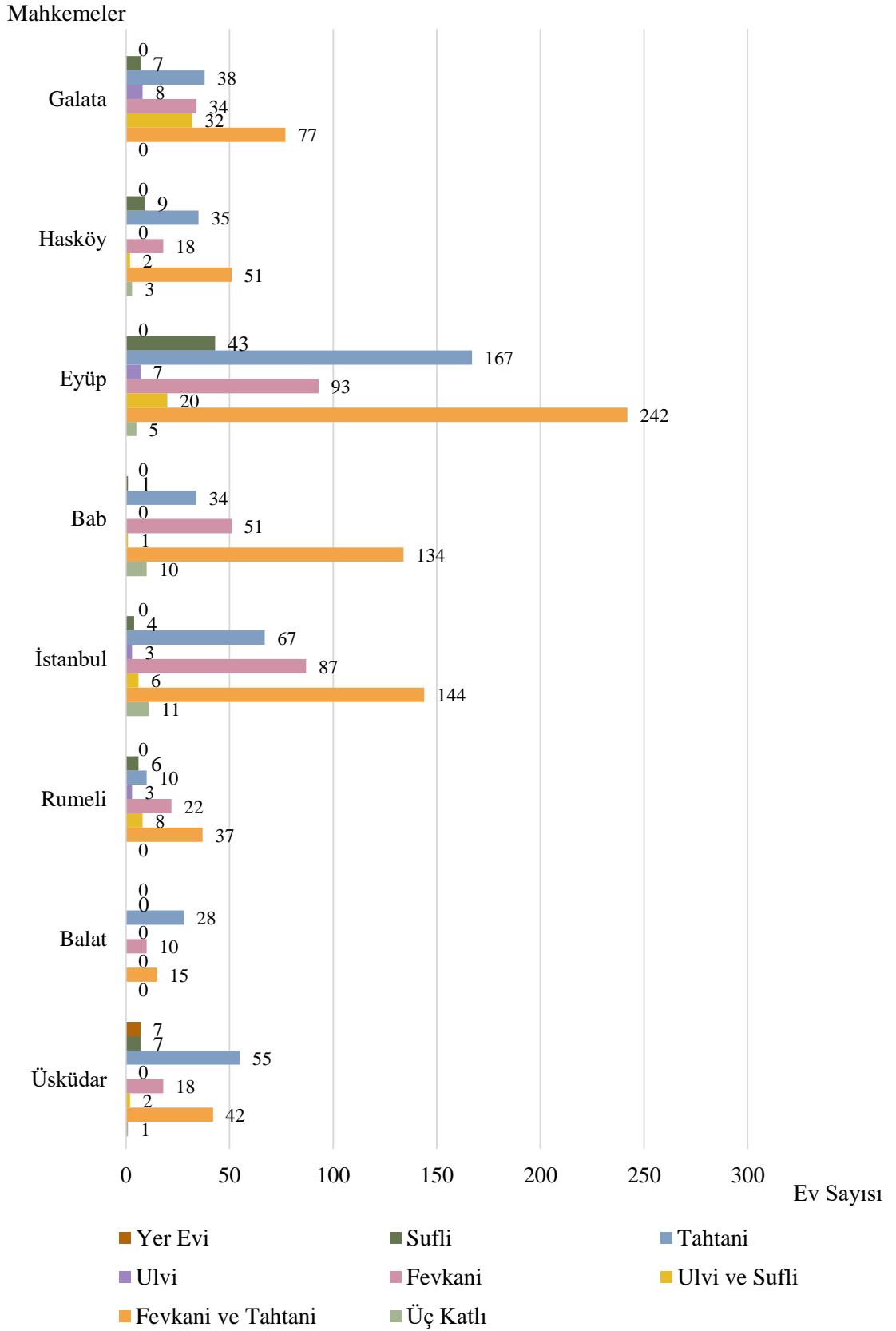
Hasköy sicillerinden 128 adet konut incelenmiş olup 118 adedinin kat sayısı bilgisi kayıtlarda verilmiştir. Kat sayısına dair veri bulunan konutlar %92,19'dur. Diğer kayıtlarla kıyasladığımızda bu oran oldukça yüksektir. Yapılan istatistik doğrultusunda evlerin %37,29'u tek katlı, %58,47'si iki katlı ve 2,54'ü üç katlıdır.

Tablo 2-17 Galata Sicillerine Göre Kat Sayısı

Galata Sicillerinde Kat Sayısı												
Cilt Numaraları		32	33	34	35	36	37	38	39	40	Toplam	Yüzde (%)
1	Yer Evi									0	0	0,00
2	Ulvi				4	3	1				8	4,08
3	Sufli			1	3	2			1		7	3,57
4	Ulvi ve Sufli		2	1	17	7	3		2		32	16,33
5	Fevkani	2	1	6	1	3	2	1		18	34	17,35
6	Tahtani	12	2	4	6	1	1		1	11	38	19,39
7	Fevkani ve Tahtani	4	4	11	10	5	4	5	11	23	77	39,29
8	Üç Kath										0	0,00
Toplam		18	9	23	41	21	11	6	15	52	196	100,00

Galata sicillerinden 228 adet konut incelenmiş olup konutların 196 tanesi kat bilgisini içermektedir. Bu sayı oransal olarak %85,96'ya karşılık gelmektedir. İstatistiğe göre evlerin %22,96'sı tek katlı, %77,04'si iki katlıdır. Şehrin merkezinde bulunan Galata bölgesinde iki katlı evler yoğunlukta olup üç katlı eve sicillerde rastlanmamıştır.

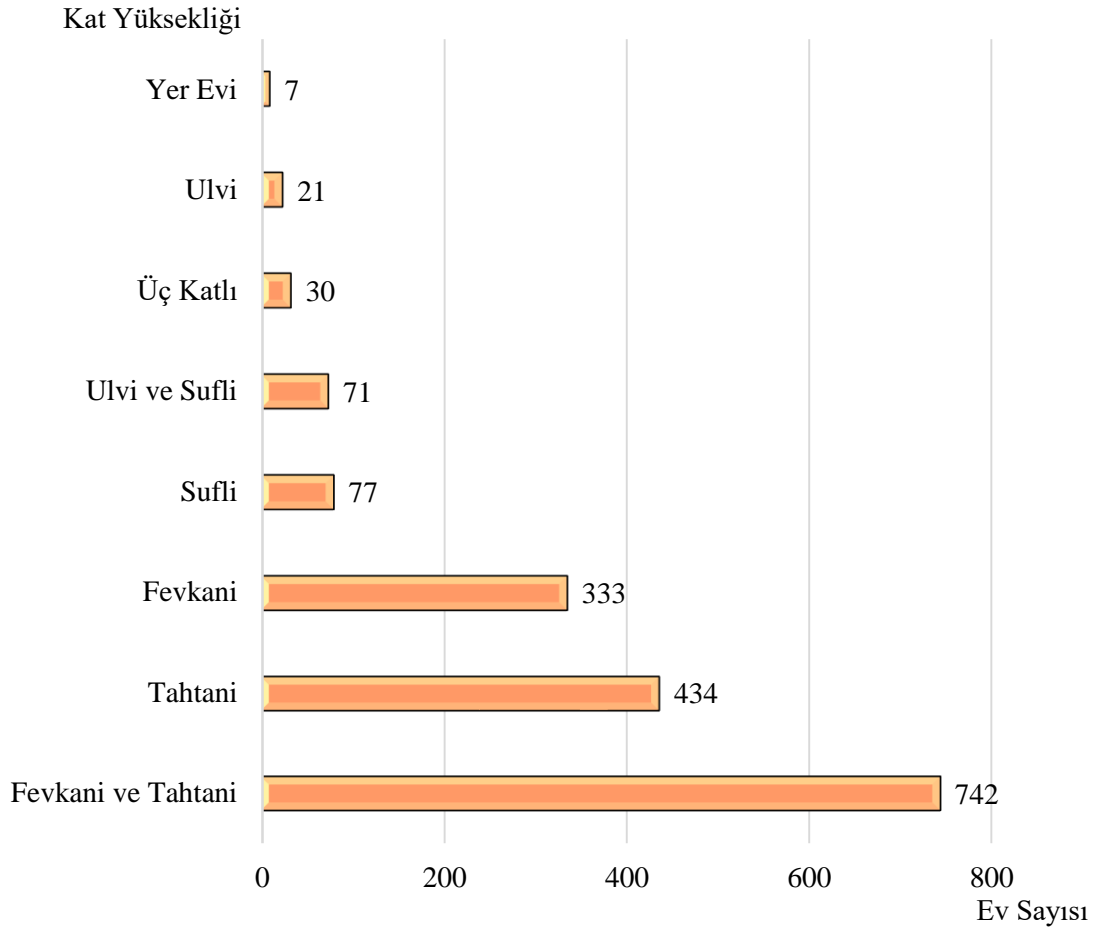
Tablo 2-18 Kat Sayılarının Sicillerde Dağılım Grafiği

Kat sayılarının mahkemelerde dağılımı Tablo 2-18 üzerinde gösterilmiştir. Balat bölgesinde tek katlı evler yoğunluktadır. Üsküdar bölgesine dair yapılan incelemede tek katlı ve iki katlı evlerin sayıları birbirine çok yakın olmakla birlikte tek katlı evlerin sayısı daha fazladır.

Galata ve Eyüp sicillerinde tahtani ev yoğunluğu fevkani ve tahtani evlerden sonra ikinci sırada gelmektedir. Bab, İstanbul ve Rumeli sicillerinde ise fevkani ve tahtani evlerden sonra fevkani ev sayısı ikinci sıradadır. Kat yüksekliğinde fevkani ev tanımı iki katlı olup altında bir hizmet birimi veya ticaret birimi bulunduran, yaşam alanı bulundurmeyen yapılar için kullanılmıştır.

Tablo 2-19 Yükseklik Terimlerinin Sicillerde Dağılım Grafiği

Kat yüksekliği ile ilgili terimlerin siciller içinde kullanım miktarı Tablo 2-19'de gösterilmiştir. Fevkani ve tahtani evler en yüksek orana sahipken yer evi sadece 7 sicilde geçmekte olup en az kullanılan terimdir.

Ulvi ve süfli kelimeleri de fevkani ve tahtani kelimelerinin eş anlamlıları olsalar da kullanım yoğunluğu bakımından geride kalmaktadırlar.

2.1.4 Dahiliyeli Hariciyeli Evler

İncelenen sicillerde dahiliye ve hariciye olarak ayrılmış iki kısımdan oluşan evlere rastlanmıştır. Daha önce yapılan çalışmalarda dahiliye ve hariciye adlarıyla iki farklı avlu içindeki evlerden bahsedildiği gibi bu kavramlar haremlik selamlık anlamına gelecek şekilde de kullanılmıştır. Yapılan incelemede tüm iki kısımlı binaların avlu bulundurmadığı anlaşılmıştır.¹⁰⁴

Etmekcioğlu Mahallesi'nde Mustafa Efendi'ye ait menzil dahiliye ve hariciye olarak ayrılmış iki kısımdan oluşan yapı ‘ ‘ ..dâhiliyesi iki bâb tahtânî ve bir bâb fevkânî oda ve iki sofa ve bir matbah ve bi'r-i mâ ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi hâvî bağçeyi ve kenîfi müştemile ve hâriciyesi kapı üzerinde bir bâb oda ve onun fevkinde dehlizi müştemil bir bâb şehnişînli odayı ve ahır ve üzerinde bir bâb odayı hâvî olan menzili..’’¹⁰⁵ şeklinde tanımlanmıştır. Dahiliye kısmı iki kat olup üstte bir oda, altta bir oda, iki sofa, mutfak su kuyusu ve meyveli meyvesiz ağaçlı bahçeden oluşmaktadır. Hariciye olarak adlandırılan kısımda ise yapının giriş kapısı üzerinde bir giriş oda, onun üzerinde koridoru saran bir balkonlu oda, ahır ve ahır üstünde bir oda şeklindedir. Harici kısım üç kattan oluşmakla birlikte ahır yapının yan tarafına eklenti olabileceği gibi üstünde bir odası olan ayrı bir yapı şeklinde de arsa içinde bulunabilmektedir. Yukarıda bahsedilen durum bu örnek için geçerlidir. Yapı dahiliye ve hariciye olarak iki kısma ayrılmasına karşın bir avlu ifadesi tanımda kullanılmaktadır.

---

¹⁰⁴ Hatice Gökçen Akgün Özkaya, 18. Yüzyıl İstanbul Evleri, Rant, Konfor, Mahremiyet, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015, s.102

¹⁰⁵ Recep ve Atay (haz.), Rumeli Sadareti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.14, s.265-266-267

Tablo 2-20 Sicillerde İki Kısımdan Oluşan Evler

Dahiliyeli- Hariciyeli Ev Sayısı				
Siciller		Ev Sayısı	İki Bölümlü Ev	Yüzde (%)
1	Üsküdar Sicilleri	250	5	2,00
2	Balat Sicilleri	75	5	6,67
3	Rumeli Sicilleri	127	18	14,17
4	İstanbul Sicilleri	376	57	15,16
5	Bab Sicilleri	289	79	27,34
6	Eyüp Sicilleri	724	36	4,97
7	Hasköy Sicilleri	128	4	3,13
8	Galata Sicilleri	228	7	3,07
Toplam		2197	211	

İncelenen 2197 sicil içinde 193 tanesi iki kısımlı evler sınıfına girmektedir. İki kısımdan oluşan evlerin incelenen mahkemeler içindeki oranları bölgesel olarak Tablo 2-20 gösterilmiştir. Evlerin büyük çoğunluğu Bab ve İstanbul mahkemelerinin hizmet bölgesi içindedir. Her iki mahkeme de merkezi konumdaki Balat, Beşiktaş, Fatih gibi yerlerin davalarına bakmaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda iki kısımdan oluşan yapıların merkezi yerleşimlerde yoğunlaştığı söylenebilir. Üsküdar %2,00'lik en düşük iki kısımlı ev bulundurma oranına sahiptir. İkinci sırada ise Hasköy gelmektedir.

Tablo 2-21 İki Kısımlı Evlerin Sicillerde Yüzdelerle Dağılımı

Dahiliyeli- Hariciyeli Ev Sayısı			
Siciller		Yüzde (%)	
1	Üsküdar Sicilleri	5	2,37
2	Balat Sicilleri	5	2,37
3	Rumeli Sicilleri	18	8,53
4	İstanbul Sicilleri	57	27,01
5	Bab Sicilleri	79	37,44
6	Eyüp Sicilleri	36	17,06
7	Hasköy Sicilleri	4	1,90
8	Galata Sicilleri	7	3,32
Toplam		211	100,00

İki kısımlı evlerin toplam sayısının bölgelere göre yüzdelik dağılımı grafikte gösterilmiştir. İki bölümden oluşan evlerin en fazla sayıda bulunduğu bölge yüzdelik grafikte de değişmemiştir. Bab ve İstanbul Mahkemesi bölgeleri ilk iki sırayı oluştururken; incelenen ev sayısının fazla olması sebebiyle Eyüp üçüncü sırada gelmektedir. 4 adet iki kısımlı evin bulunduğu Hasköy tabloda sonuncu sırada yer almaktadır.

Davudpaşa Mahallesi'nde Ali Ağa'ya ait evin sicil kaydı şöyledir: “.. dâhiliyyesi bir bâb tahtânî oda ve bir sofa ve bir matbah ve bir su kuyusu ve cüneyne ve kenîf ve hâriciyyesi bir bâb tahtânî oda ve bir sofa ve bir ahır ve kenîfi müstemil mülk menzil..¹⁰⁶. Ev dahiliye ve hariciye olarak iki kattan oluşmaktadır. Dahiliye kısmından tek katlı bir giriş oda, sofa, mutfak, su kuyusu, küçük bahçe, hela bulunmaktadır. Hariciye kısmı ise yine tek katlı bir oda, sofa, ahır ve heladan oluşmaktadır. Ev küçük ölçekli bir örnektir. Hizmet alanları ve yaşam alanları her iki kısma da dağılmıştır. İki kısım arasında işlevsel bir ayrışmadan söz etmek mümkün değildir. Kat sayısı bilgisi dahiliye ve hariciye olarak ayrılan kısımların birbirleriyle ilişkilerini anlamak açısından gereklidir. 211 adet iki kısımdan oluşan ev içinde 136 tanesinin kat yüksekliği bilgisi verilmiştir. 26 sicilin ya sadece bir bölümün detaylı tanımı yapılmış ya da bir bölümle ilgili kat sayısı bilgisi verilmemiştir. 49 adet evin ise kat sayısına dair bilgisi bulunmamaktadır.

Tablo 2-22 İki Kısımlı Evlerde Kat Yüksekliği

Katlar	Hariciye 1 Kat	Hariciye 2 Kat	Hariciye 3 Kat	Toplam
Dahiliye 1 Kat	12	10		22
Dahiliye 2 Kat	8	87	8	103
Dahiliye 3 Kat		5	6	11
Toplam	20	102	14	136

İki kısımdan oluşan evlerin dahiliye ve hariciye olarak ayrılan kısımlarının kat yükseklikleri tabloda gösterilmiştir. Tabloda dahiliye ve hariciye kısımlarının kat yükseklik dağılımı ayrı ayrı verilirken birbirleriyle kat yüksekliği bakımından ilişkileri

¹⁰⁶ Günalan (haz.), Bab Mahkemesi 46 Numaralı Sicil, c.19, s.364-365

de incelenmiştir. Dahiliyesi ve hariciyesi tek katlı ev sayısı 12'dir. Dahiliye ve hariciye kısmından birinin üç katlı diğerinin tek katlı olduğu örneğe rastlanmamıştır. Her iki bölümün de iki katlı olan ev sayısı 87'dir. Tabloya göre dahiliye ve hariciye kısımları arasında kat bakımından bir üstünlük farkı gözlenmemektedir.

Ahmet Ağa Mahallesi'nde Ahmed b. Abdülmennân ve karısına ait satılık evin tanımı şöyledir: ‘‘.. muhavvata-i hâriciyesi fevkânî üç bâb oda ve kenîfi ve tahtında ahûru ve bir su kuyusunu ve anbarı ve musluğu ve muhavvata-i dâhiliyesi fevkânî bir büyük ocaklı oda ve bir sofa ve bir köşk ve kenîfi ve tahtânî iki büyük ocaklı odayı ve iki sofayı ve bir kurnalı hamamı ve camekânı ve külhanı ve dehlizi ve matbahı ve mahtabı ve mahzeni ve bir su kuyusunu ve cüneyneyi ve kenîfi müştemil cemî‘ menzilin..’’¹⁰⁷ Ev dahiliye ve hariciye olarak ayrılan iki kısımdan oluşmaktadır. Duvarla çevrili hariciye olarak adlandırılan avlu kısmında iki katlı bir ev bulunmaktadır. Evin üst katında üç giriş odası, helası alt katında ahır, su kuyusu, ambarı ve bir musluğu bulunmaktadır. Kayıt üst katta hela bulunması açısından dikkat çekici bir örnektir. Dava kaydı 1649 yılına aittir. 16.yüzyıl evlerinde çoğunlukla hela evden ayrı inşa edilirken ya da zemin katta bulunurken 17. yüzyılda ikinci katta bulunan ve sayısı birden fazla helalarla karşılaşmak mümkündür. Üst katta yaşam birimleri bulunurken evin alt katı hizmet alanlarından oluşmaktadır. Duvarla çevrili dahiliye avlunun içinde iki katlı bir ev bulunmaktadır. Davada bahsedilen iki evin birbirleriyle ilişkisine ait bir bilgi verilmemiştir. İki ayrı ev olabileceği gibi bitişik iki evden de bahsediliyor olabilir. Dahiliye olarak adlandırılan avlu içindeki evin üst katında ocaklı büyük bir oda, sofa, köşk ve hela bulunmaktadır. Alt katında iki büyük ocaklı oda, iki sofa, bir hamam, bir camekan olarak adlandırılan soyunma kısmı, hamamı ısıtan bir ocak, koridor, mutfak, odunluk, mahzen, su kuyusu, küçük bahçe ve hela bulunmaktadır. Mekan bileşenleri bakımından ele alındığında dahiliye kısmında bulunan ev daha büyüktür. Yaşam birimleri ve hizmet birimlerini her iki katta da bulunmaktadır. Hela her iki katta da mevcuttur. Her iki kısımda da ocaklı oda bulunmaktadır. Yine bir başka detay olan hamamda musluğun altında içinde su biriken bir teknenin bulunduğu yer verilmiştir.

---

¹⁰⁷ Günalan (haz.), Rumeli Sadareti Mahkemesi 80 Numaralı Sicil, c.15, s.51-52

2.2 Bahçe

Bahçeler kapalı iç ortamdan dışarı açılan nefes alma alanlardır. Evin arsası kapalı hacimlerin bulunduğu yapı ve bahçesi olarak iki kısma ayrılır. Bahçe doğayla ilişki kurmayı sağlayan ortamdır ve çoğunlukla dış ortamdan izole edilmiş sınırları belirlenmiştir. Yine tarîk-i âm veya tarîk-i hâs denilen yoldan ayrılan, bu yollara göre daha mahrem bir bölgedir. Hava koşullarının elverdiği ölçüde vakit geçirilen, günlük işlerin görüldüğü mekanlar olma özelliğini de taşımaktadırlar.

Yapının dış alanları olan bahçeler güneş, yağmur, rüzgar gibi iklim koşullarına, ailenin büyüklüğüne, yaşam biçimine ve ekonomik durumuna göre şekillenir. Bahçe özellikle yaz günlerinde ailenin yaşamının büyük bölümünü geçirdiği yer olma özelliğini taşımaktadır. Duvarlarla beraber gerekli mahremiyet koşullarının sağlanmasıyla evle bir bütün kabul edilmektedir. Lütü Hidayetoğlu Osmanlı Dönemi evlerini; küçük de olsa bir bahçeye sahip, çoğunlukla bahçe çevresini saran ve dış dünya ile iletişimin kesildiği özel bölgelere sahip evler olarak tanımlıyor.¹⁰⁸

Evler daha çok kamusal alandan ayrı, kendi içine kapalı yapılardır. Kamusal alan olan yoldan, özel alan olarak nitelendirilen eve geçiş çoğunlukla bir ara bölge sayesinde olmaktadır. Bu ara bölge evlerin açık alanı olarak nitelendirilen kısımlardır. Açık alan olarak nitelendirdiğimiz bu ara bölgeler sayesinde kamusal alandan özel alana direkt bir geçiş olmayıp; yoldan eve doğru özel alanın arttığı kademeli bir geçiş olmaktadır.

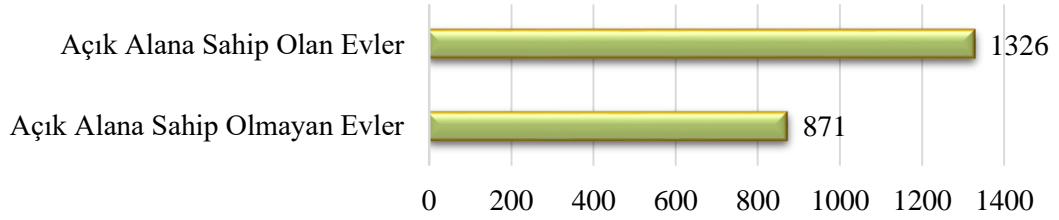
Tablo 2-23 Evin Açık Alan Birimleri

Açık Alan Birimleri		
Bahçe	Bağ	Hadıka
Avlu	Muhavvata	Cüneyne
Eşcâr-ı Müsmire ve Gayr-ı Müsmire		

¹⁰⁸ M.Lütü Hidayetoğlu, Türk Yaşam Kültürünün Geleneksel Türk Evlerindeki Yansımaları, s.2

Evin açık alanları Tablo 2-23’de gösterildiği gibi yedi başlık altında toplanmıştır. Kent içinde yol ile ev arasında bir ara birim bulunduran evlerin belirlenmesi için detaylı tarifi yapılan sicillerden yararlanılmıştır. İncelenen evlerde yukarıda tabloda bulunan birimlerden biri bulunabileceği gibi birkaçı da bir arada bulunabilmektedir.

Tablo 2-24 Tüm Sicillerde Bahçe Dağılımı

Sicil kayıtları içinde açık alana sahip evlerin sayısını tespit etmek amacıyla bir inceleme yapılmıştır. Tablo 2-24 ile verildiği üzere incelenen 2197 sicilde en az bir açık alana sahip ev sayısı 1326’dır. Bu sayı toplam ev sayısının %60,36’ine karşılık gelmektedir. Açık alanı bulunmayan ev sayısı ise 871 adettir.

Tablo 2-25 Sicillerde Ev Sayısı – Açık Alana Sahip Ev Oranı

Sicillerde Ev -Bahçeli Ev				
Siciller		Ev sayısı	Bahçeli Ev Sayısı	Yüzde (%)
1	Üsküdar Sicilleri	250	135	54,00
2	Balat Sicilleri	75	40	53,33
3	Rumeli Sicilleri	127	78	61,42
4	İstanbul Sicilleri	376	217	57,71
5	Bab Sicilleri	289	174	60,21
6	Eyüp Sicilleri	724	450	62,15
7	Hasköy Sicilleri	128	92	71,88
8	Galata Sicilleri	228	140	61,40
Toplam		2197	1326	60,36

Sicillerde bulunan 1326 açık alana sahip evin bölgelere göre dağılımı Tablo 2-25' de gösterilmiştir. Evlerin büyük çoğunluğu bahçe, avlu gibi açık bir alana sahiptir. En büyük orana %71,88 ile Hasköy sicillerinde rastlanırken en az açık alana sahip ev oranı ise %53,33 ile Balat bölgesidir. Balat bölgesinde bahçeli ev sayısının az olması merkezi bir yerleşke olması ve evlerin birbirine daha yakın konumlanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Üsküdar'da diğer mahkemelerle kıyaslandığında bahçe sayısı daha azdır. Üsküdar Mahkemesi'ne ait sicillerin tamamı 16.yy'a ait olup sicillerin bir kısmında konutlarla ilgili detaylı bilgi verilmemiştir.

Bölgesel olarak yapılan istatistik incelemeye geçmeden önce bahçeyle ilgili terimlerin ne anlama geldiklerini incelemek yararlı olacaktır.

Bahçe: Sebze yetiştirilen yer, bostan (TDK)

Bağçe: Bağ ile küçültme edatı olan çe den yapılmıştır, "küçük bağ" demektir (OTS).

Aynı anlama gelen bahçe ve bağçe ifadeleri tek bir başlık altında toplanmıştır

Avlu: Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan, hayat (TDK).

Bağ: Ağaç ve çiçek dikilen yer (OTS). Üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası (TDK).

Hadîka: Ağaçlı, suyu çok bahçe, bostan, meyve bahçesi, etrafı duvarla çevrili bostan (OTS).

Cüneyne: Küçük bahçe, bahçecik.

Muhavvata: Duvarla çevrili avlu.

Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire : 'Eşcâr' ağaç anlamına gelmektedir. 'müsmire' yemiş veren, yemiş verici. (OTS). İki kelime grubu meyveli meyvesiz ağaçlar anlamına gelmektedir.

Tablo 2-26 Sicillerde Bahçe Birimleri Dağılımı

Sicillerde Açık Alanlar										
Siciller	Ev Sayısı	Bahçe	Avlu	Bağ	Muhavvata	Eşcâr-ı Gayr	Hadıka	Cüneyne	Toplam	Yüzde (%)
1 Üsküdar Sicilleri	250	81	43	14	6	23	6	3	176	70,40
2 Balat Sicilleri	75	34	31	2	1	1	1	1	71	94,67
3 Rumeli Sicilleri	127	26	47	1	8	19	11	11	123	96,85
4 İstanbul Sicilleri	376	68	79	2	31	46	22	61	309	82,18
5 Bab Sicilleri	289	46	79	0	5	32	33	39	234	80,97
6 Eyüp Sicilleri	724	151	91	14	97	246	59	99	757	104,56
7 Hasköy Sicilleri	128	18	14	7	22	54	18	2	135	105,47
8 Galata Sicilleri	228	54	34	4	33	62	12	23	222	97,37
Toplam	2197	478	418	44	203	483	162	239	2027	

Tablo 2-26 ile evin açık alan olan bahçeyle ilgili terimler yedi başlık altında toplanmış ve istatistik veriler bu doğrultuda hazırlanmıştır. 1326 ev en az bir açık alana sahiptir. Evlerin siciller toplamında sahip oldukları açık alanlar ise 2027 adettir. Her sicilde incelenen konut sayısı farklı olduğundan konutların açık alan yüzdeleri bakımından değerlendirilmesi daha faydalı olacaktır. Birbirine yakın bölgeler olan Eyüp ve Hasköy bölgelerinde bulunan evler en fazla açık alan bulunduran evlerdir.

Tablo 2-27 Sicillerde Bahçe Birimlerinin Bulunma Oranları

Sicillerde Bahçe			
			Yüzde (%)
1	Bahçe	478	23,58
2	Avlu	418	20,62
3	Bağ	44	2,17
4	Muhavvata	203	10,01
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	483	23,83
6	Hadıka	162	7,99
7	Cüneyne	239	11,79
Toplam			2027 100,00

Tablo 2-27 ile verildiği üzere evlerin açık alan birimlerinden ‘avlu’ ve eş anlamlı olarak kullanılan ‘muhavvata’ terimlerin toplam sayısı sicillerde en fazladır. Tüm siciller içinde oranı %30,63’tür. Sicillerde meyveli meyvesiz ağaçların bulunduğu bir bahçe %23,83 oranında bulunmaktadır. En az bulunma yüzdesine sahip bağ olup oranı %2,17 ‘dir.

Bağ terimi sicillerde farklı şekillerde kullanılmıştır. Birinci olarak bağ kelimesi yalnız kullanılmış; bahçeyi mi yoksa bağı mı ifade ettiğine dair bir bilgi verilmemiştir. Hasköy’de el-Hâc Şaban Mahallesi’nde bulunan bir ev sicilde “... iki bâb tahtânî ocaklı menzili ve iki fevkânî menzil ve menzil-i mezbûra muttasıl bir kıt’a bağı ve iki bi’r-i mâ’ ve eşcâr[-1 müsmire] ve gayr-ı müsmireyi müstemil olan mülk menzil...”¹⁰⁹ şeklinde tanımlanmıştır. Altta iki ocaklı odası, üstte iki odası bulunan evin bitişiğinde bağ bulunmaktadır. Bunların yanı sıra dava alanı içinde iki su kuyusu ve meyveli meyvesiz ağaçlar da belirtilmiştir. Burada bağ kelimesi bahçe, bostan anlamına gelecek şekilde de kullanılmış olabilir.

Üsküdar’da Ma‘mûre Mahallesi’nde bulunan örnek ise şöyledir: "... iki ocak mülk menzili içinde kuyusu ve kenîfi ve bağ ve bağçesi ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmiresi..."¹¹⁰ İki ocaklı bir ev, kuyusu, helası, bağı, bahçesi ve meyveli meyvesiz ağaçları bulunuyor. Burada ki bağ teriminin üzüm bağı olması güçlü ihtimaldir. Çünkü arsa sınırları içinde ayrıca bir bahçe bulunmaktadır. Son olarak ise kayıtlarda “üzüm bağ” şeklinde kullanımlar mevcuttur.

Konutlar sadece bahçe, avlu, cüneyne gibi birimleri bulundurabildikleri gibi birden fazla da açık alan birimine sahip olabilirler. Eyüp’te Câmî‘-i Kebîr Mahallesi’nde Kamer Hatun’a ait evin bileşenleri sicillerde “...bir bâb beyt-i süflî ve bir beyt-i ulvî ve bi’r-i mâ ve cüneyne ve muhavvatayı müstemil menzil...”¹¹¹ şeklinde tanımlanıyor. Üstte bir odası, altta bir odası bulunan iki katlı yapı bir su kuyusu, küçük bahçe ve duvarla çevrili bir avluya sahip. Daha önce de belirtildiği gibi cüneyne kelimesi sözlük anlamı olarak ‘küçük bahçe’ anlamına geliyor ve sicillerde bahçenin şekliyle,

---

¹⁰⁹ Baki Çakır ve Zeynep Trabzonlu, Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil, c.23, s.93

¹¹⁰ Hilal Kazan ve Kenan Yıldız, Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.9, s.114

¹¹¹ Kahrıman ve dğr. (haz.), Eyüp Mahkemesi 37 Numaralı Sicil, c.25, s.100

içeriğiyle ilgili bir bilgi verilmemiştir. Yapının çevresi dış duvarlarla çevrilmiş iç bir avlu oluşturulmuştur. Cüneyne duvar içinde bir bahçe olabileceği gibi avludan bağımsız bitişikte bir bahçe olarak da yorumlanabilir. Mevcut veriler ışığında kesin bir bilgiye ulaşmak söz konusu değildir.

Âşıkpaşa Mahallesi'nde Emine Hatun'a ait olan menzil sicillere "...fevkânî üç bâb oda ve bir sofayı ve tahtânî iki bâb oda ve bir bi'r-i mâyı ve zât-ı eşcârı müsmire ve gayr-ı müsmire hadîkayı ve havlu..." şeklinde ifade edilerek geçmiştir. Üst katta üç odası bir sofası, alt katta iki odası bulunan iki katlı yapı bir su kuyusu, içinde meyveli ve meyvesiz ağaçların bulunduğu duvarla çevrili bahçeyi ve avluyu bulundurmaktadır. Yerasimos 16.yy'da İstanbul'da bulunan evlerin bölümlerinin bir avlunun etrafında ve içinde konumlanmış olduğunu ve evin boyutuna bağlı olarak avlu sayısının artış gösterdiğini ifade etmiştir.¹¹² Diğer bir örnekte ise Edirnekapısı'nda Hasan Beşe mülkü için şu tanım yapılmıştır: "...bir bâb fevkânî oda ve iki bâb tahtânî odaları ve bir sundurma ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire bahçeyi..." Üstte bir odası, altta iki odası, sundurması ve meyveli meyvesiz ağaçlı bahçesi bulunan bir yapıdır. Meyveli ağaçlar bahçede hem meyvelerinden, hem gölgesinden yararlanan ağaçlar iken, meyvesiz ağaçlar sadece gölgeleme amacıyla bahçede bulunuyor olabilir.

Topografyaya uyumlu gerçekleştirilen yerleşme düzeninde ev bahçesiyle beraber düşünülüp zemin kat planında bu doğrultuda çözümlenebilir. Yine zemin katta bulunan sundurma yapı itibariyle yarı açık bir yapıdadır. Girişte taşlık olarak adlandırılan yer olabileceği gibi bahçede, üstü örtülü bir gölgelenme alanı da olabilir. Sundurma yapının yarı açık bölümüdür. Zemin katta olduğundan ötürü iç ile dış mekanları bağlayıcı görev görür. Saçak altı dinlenme birimi olabileceği gibi, yağmurlu ya da güneşli günlerde bazı işlerin yapıldığı bir kısım olarak da kullanılabilir.

Yoldan sonra arsa içi düzende de bir kamusal-özel alan ayırımına gidilebilir. Burada bahsedilen kamusal-özellik fiziksel şartlara göre değişkendir. Örneğin bahçe duvarına sahip olmayan bir evin bahçesi, duvar içindeki bir bahçeden daha kamusaldır. Bahçe duvarları sokakla bahçeyi ayırarak mahrem bir bölge oluşmasını sağlarlar.

---

¹¹² Stefanos Yerasimos, XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri, Alfa Tarih Yayınları, İstanbul, 2016, s.314

Taşlık gibi bir alandan girilen tek odalı evlerde taşlık yarı kamusal alan olurken; daha büyük evlerde sofa, dehliz gibi kısımlar yarı kamusal alan özelliği taşırlar.

Evlerde bulunan açık alan olarak adlandırılan kısımların yoğunluğunu görmek açısından bölgesel bir inceleme yapmak faydalı olacaktır.

Tablo 2-28 Üsküdar Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Üsküdar Sicillerinde Bahçe														
Cilt Numaraları		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam	Yüzde (%)	
1	Bahçe						2		25	11	43	=	81	46,02
2	Avlu	1	1				1	2	18		20	=	43	24,43
3	Bağ	2	1			1				7	3	=	14	7,95
4	Muhavvata								1		5	=	6	3,41
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire							1	1	11	10	=	23	13,07
6	Hadıka								4		2	=	6	3,41
7	Cüneyne										3	=	3	1,70
Toplam		3	2			1	3	3	49	29	86	=	176	100,00

İncelenen Üsküdar sicillerine ait 250 yapıdan 135 tanesi açık alanı bulunmaktadır. Tablo 2-28'e göre evlerin % 54'ü kapalı alan dışında kalan bir açık alana sahiptir. En fazla oranı bahçeye sahip evler oluşturmaktadır. Avluya sahip evleri avlu ve muhavvatanın toplamı olarak değerlendirdiğimizde bu oran %27,84'tür.

Tablo 2-29 Balat Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Balat Sicillerinde Bahçe					
Cilt Numaraları		11	Toplam	Yüzde (%)	
1	Bahçe	34	=	34	47,89
2	Avlu	31	=	31	43,66
3	Bağ	2	=	2	2,82
4	Muhavvata	1	=	1	1,41
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	1	=	1	1,41
6	Hadıka	1	=	1	1,41
7	Cüneyne	1	=	1	1,41
Toplam		71	=	71	100,00

Balat sicil defterlerinden tez kapsamında incelenen 75 adet evden 40 tanesi açık alana sahiptir. Bu 40 adet evin oranı %53,22'dir. Bahçeye sahip evler en büyük yüzdelik dilimi oluştururken avlulu ev sayısı da hemen hemen bahçeli evlere yakın olup tüm

açık alanlı evlerin %45,07'dir. Hadika, cüneyne, meyveli-meyvesiz ağaçlar ve muhavvataya birer kez rastlanmıştır. Yapılan istatistik ev sayısını değil adı geçen kavramları baz almaktadır. Bu sebeple Alibey Köyü'nde Şah Mehmet Çelebi'ye ait olan konutla ilgili davada yapı "... iki karşılı sıra evlerini ortalarında bir sofayı ve yanlarında iki sofaları altlarında serdâbil ve matbahı ve kileri ve fırını ve ıstablı ve anbarı ve bi'r-i mâî ve cüneyne ve hadîkayı müştemil olup bir taraftan Mevlânâ

Seyfî Çelebi b. Mahmud el-müderri ile ve cebel ile ve tarîk-i âm ve hâs ile mahdûd olan mülk menzil binâsını ve menzil-i mezbûr karşısında vâki' ve eşcâr-ı müsmire ve gayri müsmireyi müştemil olup...' ¹¹³ ifadesiyle tanımlanmıştır. Tanımda geçen yapı iki katlı olup üst katında iki odası, ortada bir sofası ve yanlarda iki sofası bulunmaktadır. Yan sofaların ve orta sofanın ilişkisinde dair bir bilgi verilmemiş olup T biçiminde bir sofadan bahsediliyor olabilir. Alt katta iki soğuk oda, mutfak, kiler, fırın, ahır, ambar, su kuyusu gibi hizmet birimleri bulundurmaktadır. Küçük bahçe, duvarla çevrili bahçe ve binanın karşısında bulunan meyve ağaçları tek bir yapının çevresinde bulunmaktadır. Yapı arsasının çevresi iki taraftan komşu arsa ile bir taraftan tarîk-i âm ve diğer taraftan tarîk-i hâs ile komşudur bu sebeple bahçe duvar ile çevrilidir.

Tablo 2-30 Rumeli Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Rumeli Sicillerinde Bahçe							
Cilt Numaraları		12	14	15		Toplam	Yüzde (%)
1	Bahçe	14	9	3	=	26	21,14
2	Avlu	24	12	11	=	47	38,21
3	Bağ		1		=	1	0,81
4	Muhavvata		4	4	=	8	6,50
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	1	17	1	=	19	15,45
6	Hadîka	1	8	2	=	11	8,94
7	Cüneyne	2	7	2	=	11	8,94
Toplam		42	58	23	=	123	100,00

¹¹³ Mehmet Akman, Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil, c.11, s.296-297

Rumeli sicillerinde incelenen 127 konuttan 78 tanesi ev dışında bir açık alana sahip olup açık alanın oranı %61,42'dir. Avlu sayısı en fazla olup oranı %44,71'dir. Sicilde bir adet bağ bulunmakta olup en az orana sahiptir. Bahsi geçen bağ Sarıyar Köyü'nde bulunmakta olup Kurd Ağa'ya aittir. "... bir bâb fevkânî ve bir bâb tahtânî beyti ve iki su kuyusunu ve ayazma ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi ve bağı çayırli hadîkayı müştemil olan menzili..."¹¹⁴ Üstte bir oda, altta bir oda, iki su kuyusu, pınar, meyveli meyvesiz ağaçlar, bağ, duvarla çevrili çayır şeklinde bir tanım söz konusudur. Su kaynaklarının da fazla olması sebebiyle ekili yeşil alanı dikkat çekicidir.

Tablo 2-31 İstanbul Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

İstanbul Sicillerinde Bahçe								
Cilt Numaraları		13	16	18	21		Toplam	Yüzde (%)
1	Bahçe	15	32	21		=	68	22,01
2	Avlu	24	30	25		=	79	25,57
3	Bağ		1	1		=	2	0,65
4	Muhavvata	12	15	4		=	31	10,03
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	8	29	9		=	46	14,89
6	Hadîka	6	2	14		=	22	7,12
7	Cüneyne		37	24		=	61	19,74
Toplam		65	146	98		=	309	100,00

İstanbul sicil kayıtlarından incelenen 376 evin 217 tanesi ev dışında bir açık alana sahip olup açık alana sahip evlerin oranı %57,71'dir. Avlu oranı %35,60'dır. Açık alana ait diğer alt başlıkların miktarları Tablo 2-31'deki gibidir.

¹¹⁴ Recep ve Atay (haz.), Rumeli Sadareti Mahkemesi 56 Numaralı Sicil, c.14, s. 278

Tablo 2-32 Bab Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Bab Sicillerinde Bahçe									
Cilt Numaraları		17	19	20		Toplam	Yüzde (%)		
1	Bahçe	12	16	18	=	46	19,66		
2	Avlu	23	31	25	=	79	33,76		
3	Bağ				=	0	0,00		
4	Muhavvata	1	3	1	=	5	2,14		
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	8	10	14	=	32	13,68		
6	Hadıka	24	3	6	=	33	14,10		
7	Cüneyne	13	18	8	=	39	16,67		
Toplam		81	81	72	=	234	100,00		

Bab Mahkemesi'ne ait 3 sicil defterinden 289 konuttan, 174 tanesi açık alana sahiptir. Avlu oranı en yüksek olup oranı % 35,90'dır. İncelenen sicillerde bağa rastlanmamıştır. Açık alana sahip evlerin oranı %60,21'dir.

Tablo 2-33 Eyüp Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Eyüp Sicillerinde Bahçe												
Cilt Numaraları		22	24	25	26	27	28	29	31		Toplam	Yüzde (%)
1	Bahçe		10	13	6	14	20	8	80	=	151	19,95
2	Avlu	4	12	4	4	15	10	4	38	=	91	12,02
3	Bağ		1	2	1	2	2	1	5	=	14	1,85
4	Muhavvata	17	20	35	13	2	3		7	=	97	12,81
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	6	52	51	19	24	27	10	57	=	246	32,50
6	Hadıka	3	7	13	3	20	5		8	=	59	7,79
7	Cüneyne	26	40	9	5	2	4	3	10	=	99	13,08
Toplam		56	142	127	51	79	71	26	205	=	757	100,00

Eyüp Mahkemesi'ne ait sekiz defterden araştırmaya konu olan 724 adet konutun 450 tanesi kapalı alan dışında en az bir açık alana sahip olup açık alana sahip konut oranı %62,15'tir. İncelenen bölgeler içinde en fazla açık alana sahip yapılar Hasköy'den sonra Eyüp'de bulunmaktadır. Açık alanlarında meyveli meyvesiz ağaçların bulunduğu evlerin sayısında diğer bölgelere kıyasla ciddi bir artış mevcut iken avlu sayısı düşüktür. Avlulu ev sayısı 188 adet olmakla birlikte %24,83'tür.

Tablo 2-34 Hasköy Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Hasköy Sicillerinde Bahçe						
Cilt Numaraları		23	30		Toplam	Yüzde (%)
1	Bahçe	5	13	=	18	13,33
2	Avlu	6	8	=	14	10,37
3	Bağ	7		=	7	5,19
4	Muhavvata	22		=	22	16,30
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire	42	12	=	54	40,00
6	Hadıka	17	1	=	18	13,33
7	Cüneyne	1	1	=	2	1,48
Toplam		100	35	=	135	100,00

Hasköy’de 128 adet konuttan 92 adedinin ev dışında bir açık alanı bulunmaktadır. En fazla açık alana sahip evler bu bölgede bulunmakta olup evlerin % 71,88’i bahçe, avlu gibi alanların en az birine sahiptir. Yine meyveli meyvesiz ağaç bulundurma miktarı bakımından birinci sırada yer almakta olup evlerin açık alanlarında %40 oranında ağaç bulunmaktadır. Yine Eyüp’te de bu oranın yüksek olduğu istatistiklerde görülmektedir. Konum olarak birbirine yakın olan iki bölgede diğer bölgelere kıyasla ağaç sayısında artış mevcuttur. En az karşılaşılan birim cüneyne olup iki evde örneğine rastlanmıştır. Cüneyne küçük bahçe anlamına geldiğinden sayısının az olması, bahçelerin alan olarak daha büyük olması şeklinde yorumlanabilir.

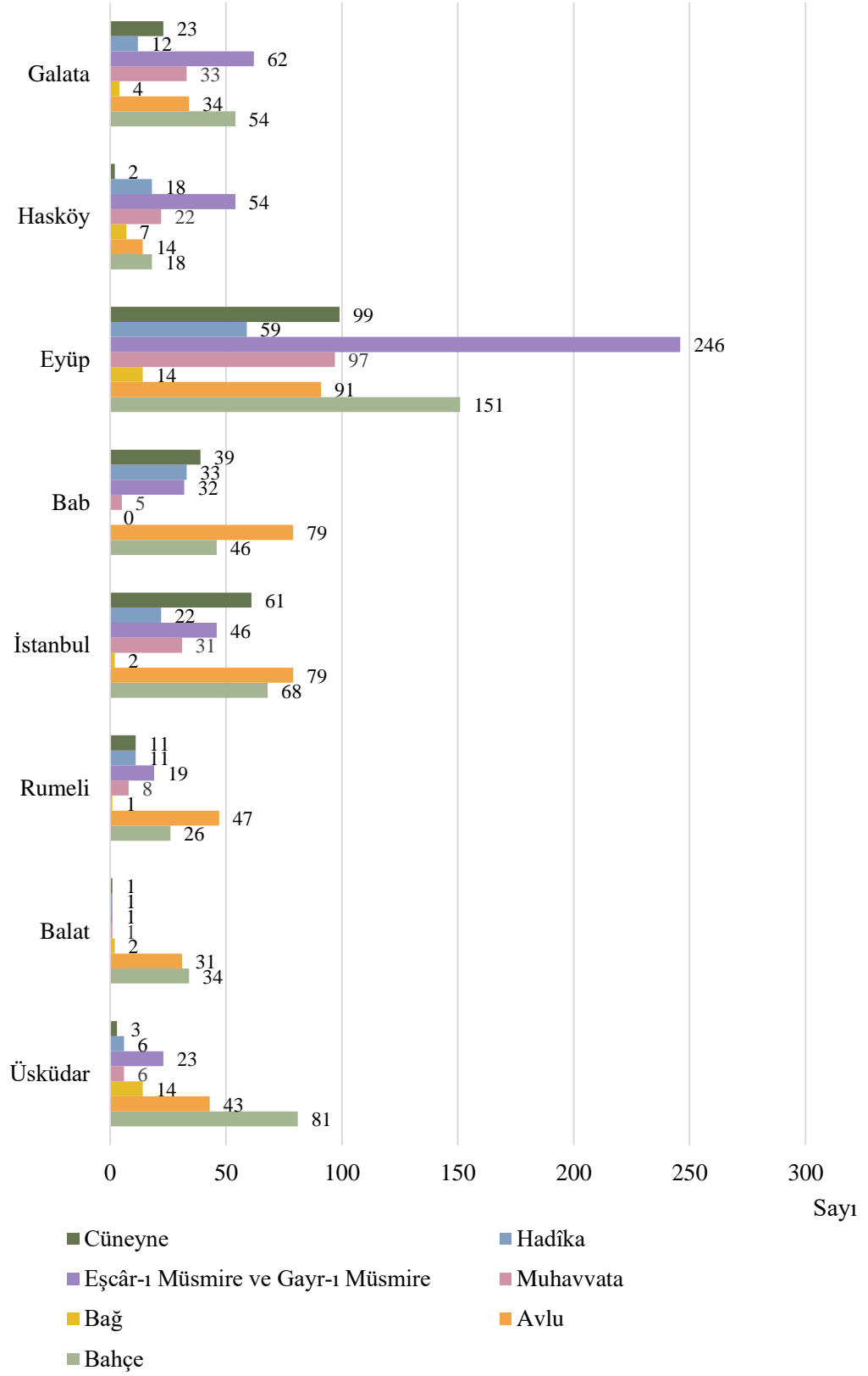
Tablo 2-35 Galata Sicillerinde Ev Açık Alanların Dağılımı

Galata Sicillerinde Bahçe													
Cilt Numaraları		32	33	34	35	36	37	38	39	40	Toplam	Yüzde (%)	
1	Bahçe	4	4	12	12	4	1	2	2	13	=	54	24,32
2	Avlu	7	3	8	6	1	1	1		7	=	34	15,32
3	Bağ				3			1			=	4	1,80
4	Muhavvata		2	4	8	6	1	3	1	8	=	33	14,86
5	Eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire			12	17	8	5	2		18	=	62	27,93
6	Hadıka	1			2	5	2			2	=	12	5,41
7	Cüneyne		1	1	4	5	2	2	4	4	=	23	10,36
Toplam		12	10	37	52	29	12	11	7	52	=	222	100,00

Galata Mahkemesi'ne ait dokuz sicil defterinden 228 ev incelenmiş olup bu evlerden 140 adedinde ev dışı en az bir açık alan bulunur. Oranı %61,40'tır. Avlulu evlerin oranı 30,18'dir. Eyüp ve Hasköy bölgelerinde olduğu gibi Galata'da da meyveli meyvesiz ağaç sayısı fazladır.

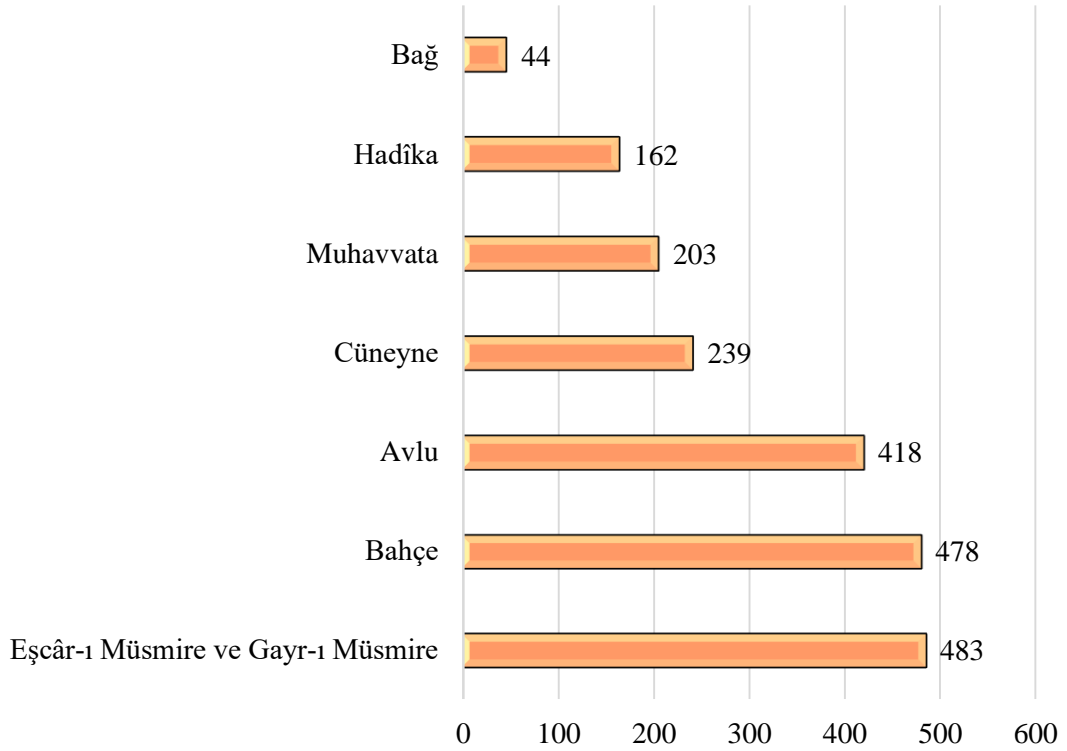
Tablo 2-36 Evlerin Açık Alan Sayılarının Sicillerde Dağılım Grafiği

Mahkemeler

Ev açık alanlarının bulunma oranları çeşitlilik göstermektedir. Tablo 2-36'e göre Galata, Hasköy ve Eyüp mahkemelerinde eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire, yani meyveli meyvesiz ağaçların bulunduğu ev bahçesi en fazla sayıdadır. Bab, İstanbul ve Rumeli sicillerinde avlu miktarı en fazla olurken Üsküdar ve Balat sicillerinde bahçe sayısı yüksektir.

Tablo 2-37 Evlerin Açık Alan Kavramlarının Sicillerde Dağılım Grafiği

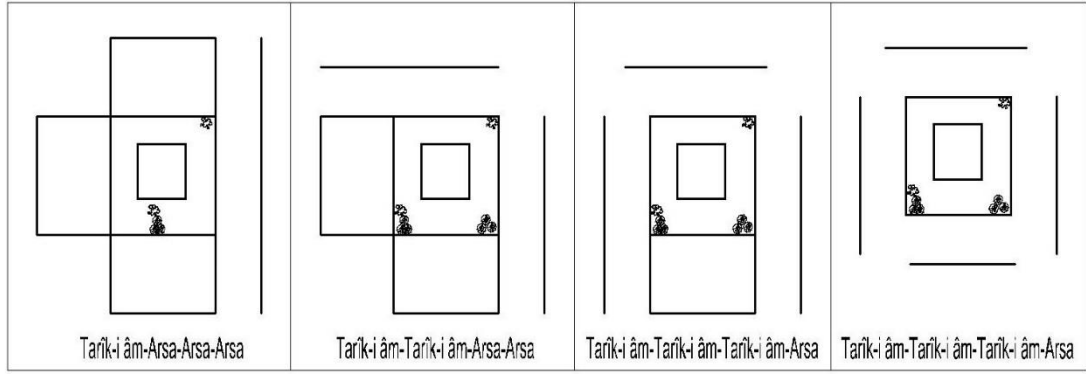
Evin açık alanı olan bahçelerle ilgili incelenen yedi başlığın tüm siciller içinde kullanım miktarları Tablo 2-37'de gösterilmiştir. Sicillerde en az geçen kavramdan en çok kullanılanına göre bir sıralama yapılmıştır. Bağ kelimesi en az kullanılan kavramdır. 16. ve 17. yüzyılda daha kırsal bölgeler olan Üsküdar ve Eyüp bölgelerinde 14'er adet bağ bulunmaktadır.

Avlu ve muhavvata aynı anlama geldiğinden en fazla avlu kavramı sicillerde kullanılmıştır.

3. ARSA- YOL İLİŞKİSİ

İncelenen sicillerde konutlarla ilgili pek çok detaya yer verilirken konumuna dair bilgilerden de bahsedilmektedir. Osmanlı'da birkaç yol dışında yollara adlandırma yapılmadığından herhangi bir yol ismine sicillerde rastlanmamaktadır.¹¹⁵ Sicillerde konum bilgisi olarak bulunduğu bölge/mahalle ve yapı arsasını kuşatan komşular verilmektedir. Yapının içinde bulunduğu arsa, etrafındaki yollara ve komşu arsalarla göre tanımlanmaktadır. Sicillerde ev arsasını çevreleyen iki tür yola rastlanmıştır. Bu yollar *tarîk-i âm* ve *tarîk-i hâs* şeklinde ikiye ayrılmıştır.

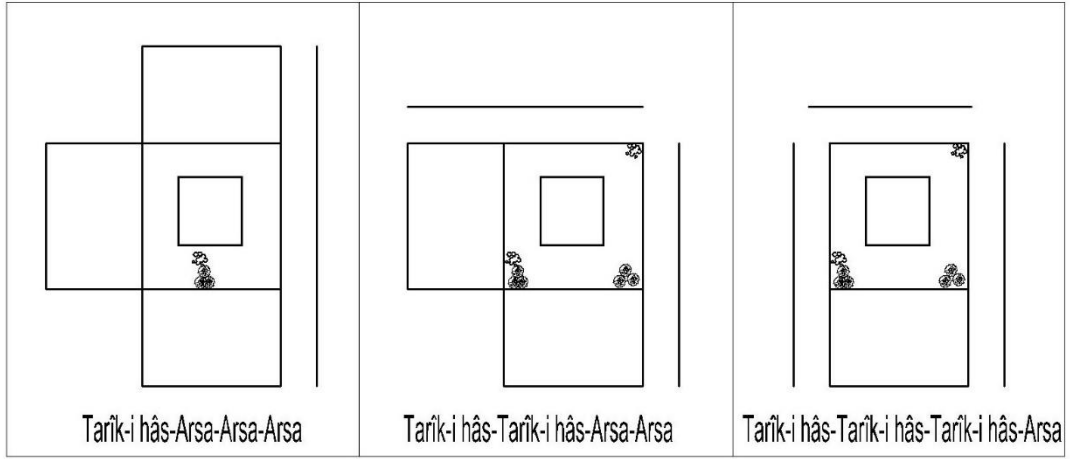
Tarîk-i âm herkesin kullandığı umumi yol anlamına gelmektedir. *Tarîk-i hâs* sadece mülk sahiplerinin kullandığı ve üzerinde hak sahibi olduğu özel yollardır.

Şekil 3-1 Ev Arsası - Tarîk-i âm İlişkisi

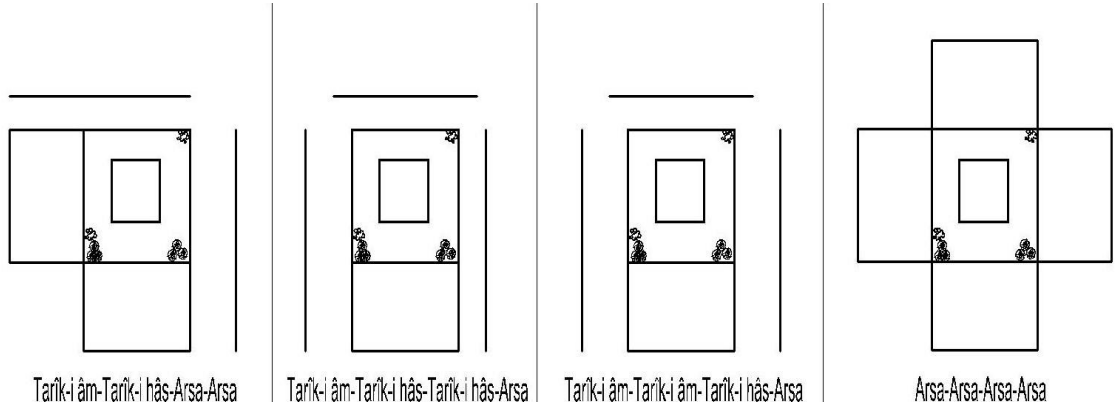
Sicillerde ev arsasının tarîk-i âm ile komşu olma durumu 4 şekildedir. Arsanın bir çeperi, iki çeperi, üç ve dört çeperi tarîk-i âm ile çevrili olabilmektedir. Söz konusu durumlar Şekil 3-1'de şematik olarak gösterilmiştir.

¹¹⁵ Hatice Gökçen Akgün Özkaya, 18. Yüzyıl İstanbul Evleri, Rant, Konfor, Mahremiyet, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015, s.78

Şekil 3-2 Ev Arsası - Tarîk-i hâs İlişkisi

Ev arsasının tarîk-i hâs ile çevrili olma durumu sicillerde bir tarafı tarîk-i hâs - üç tarafı arsa, iki tarafı tarîk-i hâs - iki tarafı arsa ve üç tarafı tarîk-i hâs- bir tarafı arsa olmak üzere üç farklı şekildedir. Sicillerde sadece tarîk-i hâs ile çevrili bir ev arsasına rastlanmamıştır.

Şekil 3-3 Ev Arsası-Tarîk-i âm ve Tarîk-i hâs İlişkisi

Arsayı çevreleyen yollar sadece tarîk-i âm ve tarîk-i hâs olabileceği gibi her iki yola komşu olan arsalar da mevcuttur. Bir tarafı tarîk-i âm, bir tarafı tarîk-i hâs ve iki tarafı yolla çevrili arsalar; bir tarafı tarîk-i âm, iki tarafı tarîk-i hâs ve bir tarafı arsa ile çevrili arsalar; iki tarafı tarîk-i âm, bir tarafı tarîk-i hâs ve bir tarafı arsa ile çevrili yol olmak üzere iki yolun birlikte bulunduğu üç farklı duruma rastlanmıştır. Bunların dışında sicillerde dört tarafı arsa ile çevrili konut arsaları da bulunmaktadır.

Yolların tarik-i amm ya da tariki has olma durumu şehrin kamusal veya özel alanlarına dair bilgiler vermektedir. Umumi yolların bulunduğu bölgeler daha kamusal olurken tariki has olarak nitelendirilen yollar bir veya birkaç konuta hizmet ettiği için çevresindeki konutlara özel alanlar olarak değerlendirilmektedir.

Yol çeperleri boyunca sıralanan mülk sahipleri yolun kullanım hakkıyla beraber mülkiyet hakkına da sahip olmakta; bu sebeple yollarla ilgili karar verme yetkisini ellerinde bulundurmaktadırlar. Tarîk-i hâsa komşu ev sahiplerinin haklarıyla ilgili üç fetva bulunmaktadır. Birinci fetva tarîk-i hâsa komşu olacak bir ev inşa edileceği zaman komşulardan izin alınması gerektiğini aksi durumda evin yıkılabileceği yönündedir. İkinci durum tarîk-i hâsa bir duvar inşa ederken izin alınması gerektiği, izin alınmazsa duvarın yıkılabileceğiyle ilgilidir. Üçüncü fetva tarîk-i hâsa cepheli bir evin mevcut kapısından ileride bir kapı açmak isterse yine komşularından izin alınması gerektiğiyle ilgilidir. Özetle tarîk-i hâs üzerinde birden çok kişinin hak sahibi olduğu yoldur. Burada tarîk-i hâsa yapılan fiziksel değişiklikler kişilerin mahremiyet alanlarına müdahale etmeyecek şekilde olmalıdır.¹¹⁶

Yolların tarik-i amm ve tariki has olma durumu kamusal ve özellik anlamında çok farklı ilişkileri tarif ettiği için bir evin tarik-i amma veya tariki hasa çeperli olması yapının yolla kurduğu ilişkiyi de değiştirmektedir. Kamusal bir alandan özel alana geçiş evin bahçesi vasıtasıyla kademeli olarak gerçekleşmektedir. Tarik-i amm kamusal alanı ifade ederken tariki has tarik-i amma göre daha az kamusaldır. Arsanın sınırından itibaren ise mahremiyet bölgesine girilmiştir. Benzer bir kamusal özellik ilişkisi evin arsasından itibaren de yapılabilir. Bahçe ya da avlu daha kamusalken evin içindeki sofa veya hayat daha az kamusaldır ve odalar mahremiyet bölgeleridir.¹¹⁷

Galata'da Sarı Lütfi Mahallesi'nde bulunan Hüsam Reis'a ait evin kaydı sicilde "... Bâli Çelebi b. Hüseyin ve bir tarafı Zâhîde Hâtun bt. ( ) ve bir tarafı Abdurrahman nâm sipâhi mülküne ve iki tarafı tarîk-i hâssa müntehî olup iki bâb fevkânî ve üç tahtânî evini ve su kuyusu ve kenîf ve eşcâr-ı müsmiresi olan muhavvatayı müştemil olan

---

¹¹⁶ Hatice Gökçen Akgün Özkaya, 18. Yüzyıl İstanbul Evleri, Rant, Konfor, Mahremiyet, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015, s.145-146

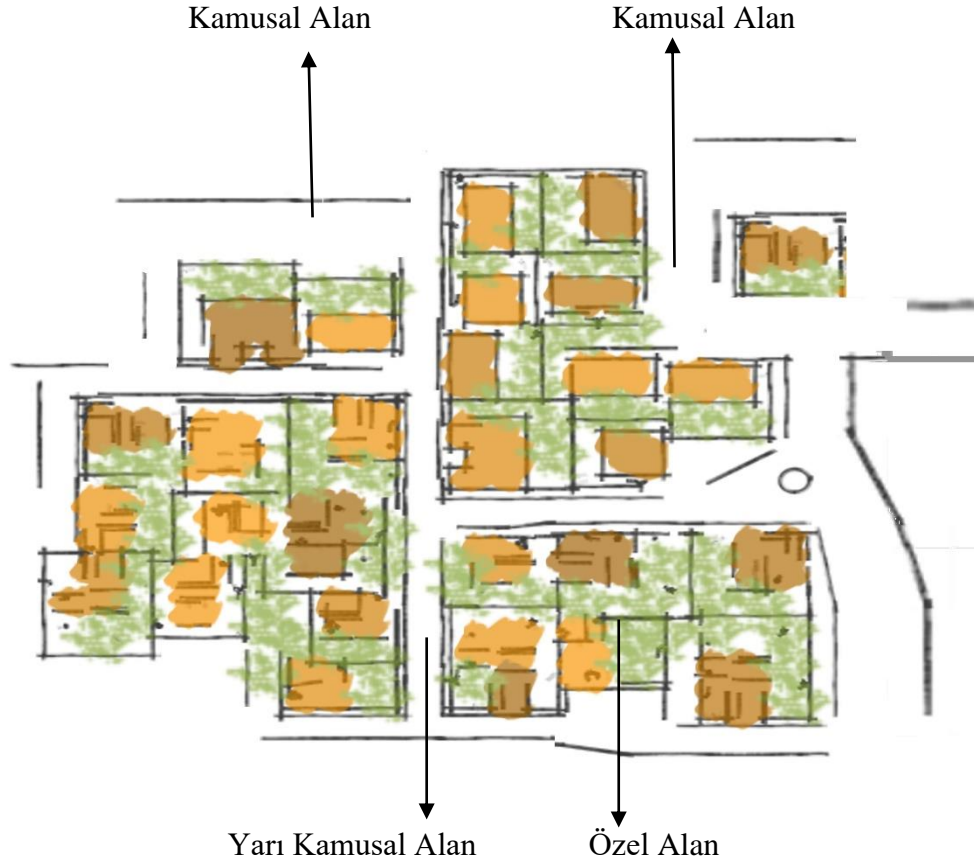
¹¹⁷ Hatice Gökçen Akgün Özkaya, a.g.e., s.145-146

mülk menzili...” şeklinde ifade edilmektedir.¹¹⁸ Komşu arsalarla ve iki taraftan tarîk-i hâsla çevrili ev iki kattan oluşmaktadır. Üstte iki odası, alt katta üç odası, su kuyusu, helası, duvarla çevrili avlusu ve avlu içinde meyve ağaçları bulunmaktadır. Evin arsası bir bahçe duvarıyla yoldan birbirinden ayrılarak içeride daha özel bir durum oluşturulmuştur. Yolların her ikisinin tarîk-i hâs olması evlerin birbirlerine daha yakın olduğu bir yerleşmeyi tarif etmektedir. Mahremiyetin sağlanması açısından bahçe duvarına ihtiyaç duyulmuş, içeride özel bir alan oluşturulmuştur.

Yolların konutlarla kurduğu ilişki yerleşim açısından büyük önem taşımaktadır. Konutlara yollarla bağlanılmaktadır ve bu bağlantıyla birlikte konut farklı bir özellik kazanmaktadır. Konutun şehirle ilişkisi yol aracılığıyla sağlanmaktadır denilebilir. Bu durumu şu şekilde ifade etmek de mümkündür; yapı arsa içine yerleştirilmeden önce arsa yol ilişkisi; yerleşim ve planda etkili olur. Yola göre konuta giriş verilebileceği gibi yine bu yolun yoğunluk durumuna göre mahremiyet isteniyorsa yapı bir bahçe duvarıyla yoldan ayrılabilir. Yapının üretimi tamamlandıktan ve kullanıma başlandıktan sonra konutta yaşayan kişi sayısı, yaşam biçiminin ortaya çıkardığı durumlar sokağın tekrar biçimlenmesinde etkili olur. Bu biçimleniş fiziksel olduğu kadar, mülkiyet ve mahremiyet açısından da olmaktadır.

---

¹¹⁸ Günalan (haz.), Galata Mahkemesi 15 Numaralı Sicil, c.34, s.292-293

Şekil 3-4 Kamusal, Yarı Kamusal ve Özel Alan İlişkisi

Şehrin mimarisi büyük ölçüde topografyaya göre şekillendiğinden şehir kıvrımlı sokaklar, farklı eğimlerde evler, yollar, duvarlar bütününden oluşmaktadır. Karoly Kos bu özelliklerinden dolayı İstanbul'u değişikliğe açık, birbirini tekrar eden öğelerden uzak, hareketli bir şehir olarak tanımlıyor.¹¹⁹

İncelenen sicillerde evlerin yollar ile bağlantısında bir çıkmaz sokağa rastlanmamıştır. Bu durum çıkmaz sokak olmamasına işaret etmemektedir. Mevcut tanımlarda yolun bitiş noktasına dair bir bilgi verilmediğinden yolun çıkmaz sokak olup olmama durumu hakkında net bir yargıya varılamamaktadır.¹²⁰

¹¹⁹ Karoly Kos, İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 114

¹²⁰ Hatice Gökçen Akgün Özkaya, 18. Yüzyıl İstanbul Evleri, Rant, Konfor, Mahremiyet, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2015, s.145-146

3.1 Çevresindeki Yollara Göre Arsalar

Konuttaki yaşamın dışarıyla ilişkisi sokak üzerinden sağlanmaktadır. Yolun özelliğine göre sokağın işlekliği, komşuluk ilişkileri ve kullanımını değişim göstermektedir. Tarîk-i am yolların yoğunlukta olduğu bölgelerde yol geniştir bu sebeple evler birbirine uzak ve yoğunluk azdır. Tarîk-i has tanımı itibariyle çeperinde bulunan evlere ait bir yoldur. Yapılar bu yolun çevresinde sıralanır ve yoğun bir yerleşim söz konusudur.

Konutlarla ilgili olan sicil kayıtlarında konutun bulunduğu mahallenin yanı sıra konumunun tam olarak belirlenmesi açısından çevresindeki yollar ve arsalar da belirtilmiştir. Yollar tarîk-i âm ve tarîk-i hâs şeklinde tanımlanırken yanda bulunan arsa ait olduğu kişinin adıyla veya vakfın adıyla beraber verilmiştir.

İncelenen sicillerde yapı çevresindeki arsa-komşu-yol ilişkisini gösteren durumlar

Tablo 3-1’de gösterilmektedir.

Tablo 3-1 Ev Arsasının Komşuları

1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa

İncelenen 2197 ev için sokakla kurduğu ilişkiler açısından bir istatistik yapılmıştır. Bir evin dört farklı komşusu olduğu kabul edilerek yapılan değerlendirmede karşılaşılan 11 farklı durum tespit edilmiştir. Yapının bir tarafı tarîk-i am ile çevrili iken üç tarafı komşu arsa ile çevrili olabilmektedir. İki, üç veya dört tarafı tarîk-i âm ile çevrili

örneklere rastlanmaktadır. Bunların yanı sıra tarîk-i am ve tarîk-i hasa aynı anda komşu arsaların sayısı da oldukça fazladır.

Tablo 3-2 Ev Arsası Komşularının Dağılımı

Ev Arsasının Komşuları		Üsküdar	Balat	Rumeli	İstanbul	Bab	Eyüp	Hasköy	Galata	Toplam
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm	0	0	0	1	0	5	0	2	8
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	7	3	2	4	7	13	4	7	47
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa	1	3	2	3	5	4	0	0	18
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa	1	0	0	1	1	0	0	5	8
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	40	12	13	56	40	81	23	30	295
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	7	4	9	16	18	50	12	13	129
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	156	33	83	231	175	462	72	114	1326
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa	0	0	0	0	1	0	0	0	1
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	2	3	0	2	3	9	2	7	28
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	9	12	13	45	29	65	8	29	210
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	27	5	5	17	10	35	7	21	127
Toplam		250	75	127	376	289	724	128	228	2197

Ev arsasının komşularının mahkemelere göre dağılım Tablo 3-2’de gösterilmiştir. Her bölgede üç tarafı tarîk-i am, bir tarafı komşu arsa ile çevrili ev sayısı en fazladır. Üç tarafı tarîk-i has, bir tarafı arsa ile çevrili ev sayısı en az miktarda olup tüm siciller içindeki sayısı birdir.

Tablo 3-3 Ev Arsası Komşularının Yüzdelerik Dağılımı

Ev Arsasının Komşuları		Toplam	Yüzde(%)
1	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	1326	60,36
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	295	13,43
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	47	2,14
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm	8	0,36
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	129	5,87
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa	18	0,82
7	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa	8	0,36
8	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	210	9,56
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	28	1,27
10	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa	1	0,05
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	127	5,78
Toplam		2197	100,00

2197 adet ev arsasının komşularının dağılımı ve bu dağılımın yüzdelik değerleri Tablo 3-3’de gösterilmiştir. Tablo komşuların genel dağılımını göstermektedir. İncelenen 2197 adet sicilde içinde yapıların bulunduğu arsaların yüzde %94,22 ‘sinin çevresinden en az bir yol geçmektedir. Geriye kalan %5,78 ‘lik arsanın etrafı komşu arsalarla çevrilmiş, umumi veya özel bir yola rastlanmamıştır. Bu arsaların küçük bir patika yolla umumi veya özel yola bağlandığını varsayılabilir.

Üç tarafı tarîk-i hâs ile çevrili bir arsa bulunmaktadır ve bu kayda 54 numaralı Bab sicilinde rastlanmıştır. Ev Üsküdar’da Ulaşlı Köyü’nde bulunmaktadır. Dava Mustafa b. Ebûbekir’in evini 1. Yeniçeri Ağa Bölüğü Vakfı’na satması davasıdır. Sicilde yapının tanımı şu şekilde verilmektedir: “...bir tarafı Hâcî Mehmed oğlu Mustafa Yazıcı mülküne ve etrâf-ı selâsesi tarîk-i hâs ile mahdûd bir bâb fevkânî ve bir bâb tahtânî odaları ve kileri ve hadîka ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi müştemil mülk menzil...”¹²¹. Söz konusu evin bir tarafı komşu mülkü ile çevriliyken üç cephesi tarîk-i hâsla çevrilidir. Üstte bir oda, altta bir oda, kiler, duvarla çevrili bahçe ve meyveli meyvesiz ağaçları bulunmaktadır. İki katlı yapı zeminde bir odayla beraber hizmet birimlerinden olan kileri barındırmaktadır. Zemin kat duvar içindeki bahçeyle işlevsel anlamda bir birlikteliğe sahiptir. Bahçesinin duvarla çevrili olmasında üç cephesinin yolla çevrili olmasının etkisi de azımsanamaz boyuttadır. Ev arsası çevresindeki yolların tarîk-i hâs olması ve sayısının üç adet olması sebebiyle evin bulunduğu bölgede sık bir yerleşme söz konusudur.

Yolların yoğunluğu, bölgenin kamusal ve özel alanlarını görmek açısından incelenen konut arsalarını çevreleyen birimleri bölgesel olarak incelemek faydalı olacaktır.

---

¹²¹ Hüseyin Kılıç ve Yılmaz Karaca, Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil, c.20, s.402-403

Tablo 3-4 Üsküdar Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Üsküdar Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi													
Cilt Numaraları		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm											0	0,00
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	2						2			3	7	2,80
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa										1	1	0,40
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa								1			1	0,40
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa					2			11	4	23	40	16,00
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa						1	1	2		3	7	2,80
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	2	5		1	2	10	4	40	27	65	156	62,40
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa											0	0,00
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa								2			2	0,80
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa						1	2			6	9	3,60
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	1	0			3	3	2	8	2	8	27	10,80
Toplam		5	5		1	7	15	11	64	33	109	250	100,00

Üsküdar Mahkemelerine ait on sicil defterinden 250 adet konut üzerinde çalışma yapılmıştır. Evlerin içinde bulunduğu arsaların %89,2'sinin bir yola cephesi bulunmaktadır. Tablo 3-4'ya göre ağırlıklı olarak tarîk-i âm çevresinde yapılaşma olduğunu görülmektedir. Tarîk-i hâs olarak adlandırılan yolların sayısı oldukça az olmakla birlikte dört tarafı komşu arsayla çevrili evlerin oranı da %10.80'dir. Üç tarafı yolla çevrili arsaların oranı ise %3,60'tır.

Üsküdar'da Kuzguncuk Köyü'nde İstemad v. Yorgi'nin evi "... Vasil [v.] Tıranoz mülküyle ve bir tarafı tarîk-i hâs ve iki taraf-ı tarîk-i âmla mahdûd olup bir ahır ve iki fevkânî evi ve kenîfî müştemil olan mülk menzil..."¹²²şeklinde tanımlanmıştır. Üstte iki odası, ahır ve helası bulunan ev bir tarafı komşu mülküyle, bir tarafı tarîk-i hâs ile ve iki tarafı tarîk-i âm ile çevrelenmiştir. Üç tarafından yol ile çevrili olan evin hem umumi hem özel yola cephesi bulunmaktadır. Yolların iki tarafının tarîk-i âm, bir tarafının tarîk-i hâs olması ev yoğunluğu bakımında orta yoğunlukta bir bölgeyi işaret etmektedir.

¹²² Rıfat Günelan, Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil, c.10, s.387

Tablo 3-5 Balat Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Balat Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi				
Cilt Numaraları		11	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm		0	0,00
2	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa	3	3	4,00
3	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa	3	3	4,00
4	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa		0	0,00
5	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa-Arsa	12	12	16,00
6	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa	4	4	5,33
7	Tarık-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	33	33	44,00
8	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa		0	0,00
9	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa	3	3	4,00
10	Tarık-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	12	12	16,00
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	5	5	6,67
Toplam		75	75	100,00

Balat Mahkemesi'ne ait bir sicilden 75 adet konut incelenmiştir. Arsaların %93,33'ü bir yola cepheli olmakla birlikte tarık-i âma cephesi olan konutların sayısı en fazladır. Tarık-i hâsa komşu arsa oranı %29,33'tür. Üç tarafı yolla çevrili arsa oranı %8 iken dört tarafı arsayla çevrili arsalar %6,67'dir.

Tablo 3-6 Rumeli Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Rumeli Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi						
Cilt Numaraları		12	14	15	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm				0	0,00
2	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa	2			2	1,57
3	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa	2			2	1,57
4	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa				0	0,00
5	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa-Arsa	6	1	6	13	10,24
6	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa	5	3	1	9	7,09
7	Tarık-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	17	46	20	83	65,35
8	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa				0	0,00
9	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa				0	0,00
10	Tarık-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	4	4	5	13	10,24
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	2	1	2	5	3,94
Toplam		38	55	34	127	100,00

Rumeli sicillerinden 127 adet konut incelenmiştir. Arsaların %96,06'sı en bir yolla cepheli iken tarîk-i âma komşu olan arsaların oranı en fazla olmakla birlikte bu oran %85,83 'tür. Tarîk-i hâsa cephesi olan arsaların oranı %18,90 'dır. Üç tarafı yolla çevrili arsa oranı %3,14 iken dört tarafı arsa ile çevrili konut %3,94'tür.

Bayezid Bey Mahallesi'nde Mehmed b. Abdullah'ın evinin satış davasında ev ‘.. üzerinde fevkânî beyt olan tahtânî bir beyti, selâmlığı, içinde oda bulunan ahır, fırını, su kuyusunu, helâyı, bahçeyi ve avluyu hâvî olan, bir taraftan Yusuf Bey b. Abdullah el-cündî mülkü ve etrâf-ı selâseden tarîk-i âm ile mahdûd olan cemî'-i menzil...’ ifadesiyle tanımlanmıştır. ¹²³ Söz konusu evin üstte bir odası, altta bir odası bulunmaktadır. Eve ait diğer birimler ise selamlık, ahır içinde bir oda, ahır, fırın, su kuyusu, hela, bahçe ve avludur. Evin içinde bulunduğu arsa bir cepheden Yusuf Bey b. Abdullah el-cündî mülkü ile çevrili iken, üç tarafı tarîk-i âm ile kuşatılmıştır.

Tablo 3-7 İstanbul Sicillerinde Komşuların Dağılımı

İstanbul Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi							
Cilt Numaraları		13	16	18	21	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm		1	0		1	0,27
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	2	2	0		4	1,06
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa	1		2		3	0,80
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa			1		1	0,27
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	15	25	16		56	14,89
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	9	3	4		16	4,26
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	61	106	64		231	61,44
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa			0		0	0,00
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa		1	1		2	0,53
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	5	27	13		45	11,97
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	7	5	5		17	4,52
Toplam		100	170	106		376	100,00

İstanbul Mahkemesi'ne ait dört adet sicilden 376 konut davası incelenmiştir. En az bir yolla cepheli olan arsaların oranı %95,48 'dir. Tarîk-i âma en az bir cephesinden komşu olan arsa oranı % 82,99'dur. Tarîk-i hâsa komşu arsalar %17,83'tür. Üç cepheli yolla

¹²³ Rasim Erol ve Hüseyin Kılıç, Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil, c.12, s.101-102

çevrili arsaların oranı %2,40, dört tarafı komşu arsa ile çevrili konut arsalarının oranı %4.52'dir.

Bayezid Ağa Mahallesi'nde el-Hâc Mehmed Ağa'ya ait olan ev sicil kaydında "... iki cânibi müşârünileyh İbrahim Ağa mülkü ve bir cânibi Mehmed Bey ve bir cânibi Mezarıcı Mehmed mülkleri ile mahdûd iki bâb tahtânî oda ve bir sofayı müştemil menzil..." şeklinde ifade edilmiştir.¹²⁴ Dört tarafı arsa ile çevrili ev tek katlı, iki oda ve bir sofadan oluşan küçük bir evdir.

Tablo 3-8 Bab Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Bab Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi						
Cilt Numaraları		17	19	20	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm				0	0,00
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	3	2	2	7	2,42
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa	2	3		5	1,73
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa	1			1	0,35
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	20	9	11	40	13,84
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	7	6	5	18	6,23
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	73	63	39	175	60,55
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa			1	1	0,35
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	1	1	1	3	1,04
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	6	15	8	29	10,03
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	8	1	1	10	3,46
Toplam		121	100	68	289	100,00

Bab Mahkemesi'ne ait 3 sicilden 289 adet konut incelenmiştir. En az bir cephesi yola komşu olan arsaların oranı %96,54 'tür ve bu oldukça büyük bir orandır. Tarîk-i âma komşu olma oranı %85,12 iken en az bir cepheden tarîk-i hâssa komşu olma oranı %19,73'tür. Konutların %4,85'inin üç tarafı yolla çevrili ve %3,46'sının dört tarafı arsa ile çevrilidir.

¹²⁴ Rasim Erol ve Salih Kahrıman, İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil, c.16, s.570

Tablo 3-9 Eyüp Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Eyüp Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi											
Cilt Numaraları	22	24	25	26	27	28	29	31	Toplam	Yüzde (%)	
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm		2	1			1		1	5	0,69
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	2	3	2		1	1	1	3	13	1,80
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa		2	2						4	0,55
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa									0	0,00
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	6	13	25	2	9	5	1	20	81	11,19
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	9	6	9	1	7	1	1	16	50	6,91
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	45	80	73	29	58	46	19	112	462	63,81
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa									0	0,00
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa		1	2		1	1		4	9	1,24
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	10	9	7	3	1	12	3	20	65	8,98
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	6	11	7	4	2			5	35	4,83
Toplam		78	127	128	39	79	67	25	181	724	100,00

Eyüp bölgesine ait sekiz adet sicilden 724 tane konut incelenmiştir. Ev arsalarının %95,17'sinin bir yola cephesi bulunmaktadır. En az bir cepheden tarîk-i âm ile çevrelenme oranı en fazladır ve bu oran %84,94'tür. %17,68 oranında tarîk-i hâs ile komşuluk bulunmakla birlikte üç tarafı yolla çevrili ev arsası oranı %3.04'tür. 5 adet konutun dört tarafı da yollarla çevridir. %4.83 oranındaki arsanın dört tarafı da arsa ile çevrilidir.

Tablo 3-10 Hasköy Sicillerinde Komşuların Dağılımı

Hasköy Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi					
Cilt Numaraları		23	30	Toplam	Yüzde (%)
1	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm			0	0,00
2	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa	4		4	3,13
3	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa			0	0,00
4	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa			0	0,00
5	Tarîk-i âm-Tarîk-i âm-Arsa-Arsa	19	4	23	17,97
6	Tarîk-i âm-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	11	1	12	9,38
7	Tarîk-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	54	18	72	56,25
8	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa			0	0,00
9	Tarîk-i hâs-Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa	2		2	1,56
10	Tarîk-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa	4	4	8	6,25
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	6	1	7	5,47
Toplam		100	28	128	100,00

Hasköy'e ait 2 adet sicil defteri bulunmakla birlikte incelenen konut davası sayısı 128'dir. Bu davalardan %94,53'ünün bir en az bir cephesi yol ile çevrilidir. Tarîk-i âma komşu olma oranı en yüksektir ve bu oran %86,72'dir. En az bir cepheden tarîk-i hâsa komşu olma oranı %17,19'dur. Üç cephesi yola komşu arsalar %3,13 ve dört cephesi komşu arsa ile çevrili arsaların oranı %5,47'dir.

Tablo 3-11 Galata Sicillerinde Komşuların Dağılımı

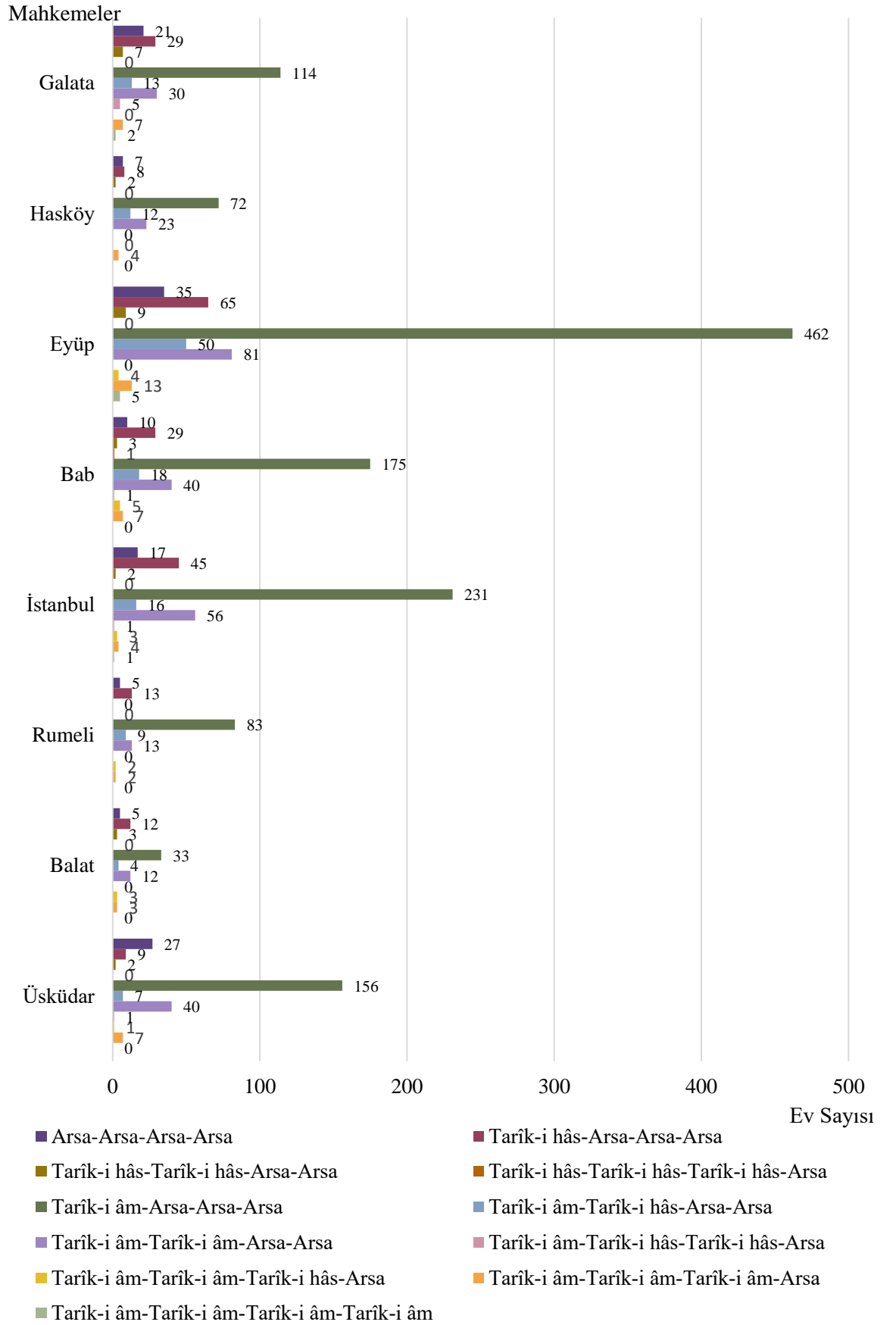
Galata Sicillerinde Ev Arsası Ve Çevresi												
Cilt Numaraları	32	33	34	35	36	37	38	39	40	Toplam	Yüzde (%)	
1	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm			1					1	2	0,88	
2	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa	2	1	3					1	7	3,07	
3	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa									0	0,00	
4	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa		1			1	1		2	5	2,19	
5	Tarık-i âm-Tarık-i âm-Arsa-Arsa	3	0	1	3	10	1		1	11	30	13,16
6	Tarık-i âm-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa			3		1		2	7	13	5,70	
7	Tarık-i âm-Arsa-Arsa-Arsa	17	6	16	21	14	6	7	8	19	114	50,00
8	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa									0	0,00	
9	Tarık-i hâs-Tarık-i hâs-Arsa-Arsa	2		1			2		2	7	3,07	
10	Tarık-i hâs-Arsa-Arsa-Arsa		3	5	7	1	1	1	5	6	29	12,72
11	Arsa-Arsa-Arsa-Arsa	3		5	1	2			2	8	21	9,21
Toplam		25	11	30	39	27	12	9	18	57	228	100,00

Galata Mahkemesi'ne ait 9 adet sicilden 228 konut davası incelenmiştir. Konutların %91,79'u bir yola komşudur. En fazla tarık-i âm ile komşuluk bulunurken bu oran %75'tir. %23,68 oranında tarık-i hâs ile komşuluk kurulurken üç tarafı yol olan ev arsası oranı %6,11 ve dört tarafı arsa ile çevrili ev %9,21'dir. Dört tarafından tarık-i âm geçen ev sayısı 2 olmakla birlikte bölge için oranı %0,88'dir.

Arnavud Köyü'nde Arhonce bt. Karaca'nın evi konumuyla beraber şöyle tarif edilmiştir: '... etrâf-ı erba'ası tarık-i âm ile mahdûd bir bâb fevkânî ve bir bâb tahtânî odaları ve havluyu ve bahçe ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmireyi müştemil olan mülk menzil...'125. Evin dört tarafı umumi yolla çevrilidir. Dolayısıyla çok seyrek bir yerleşim söz konusudur. Evin bulunduğu yerin köy olması da seyrek yerleşimi destekleyici niteliktedir. Ev iki katlı olup üst katında bir giriş odası, alt katında bir giriş odası, avlusu, bahçesi ve meyveli meyvesiz ağaçları bulunmaktadır. Yapı avlu ve bahçesi ile umumi yollardan ayrılarak kendine özel bir alan oluşturmuştur.

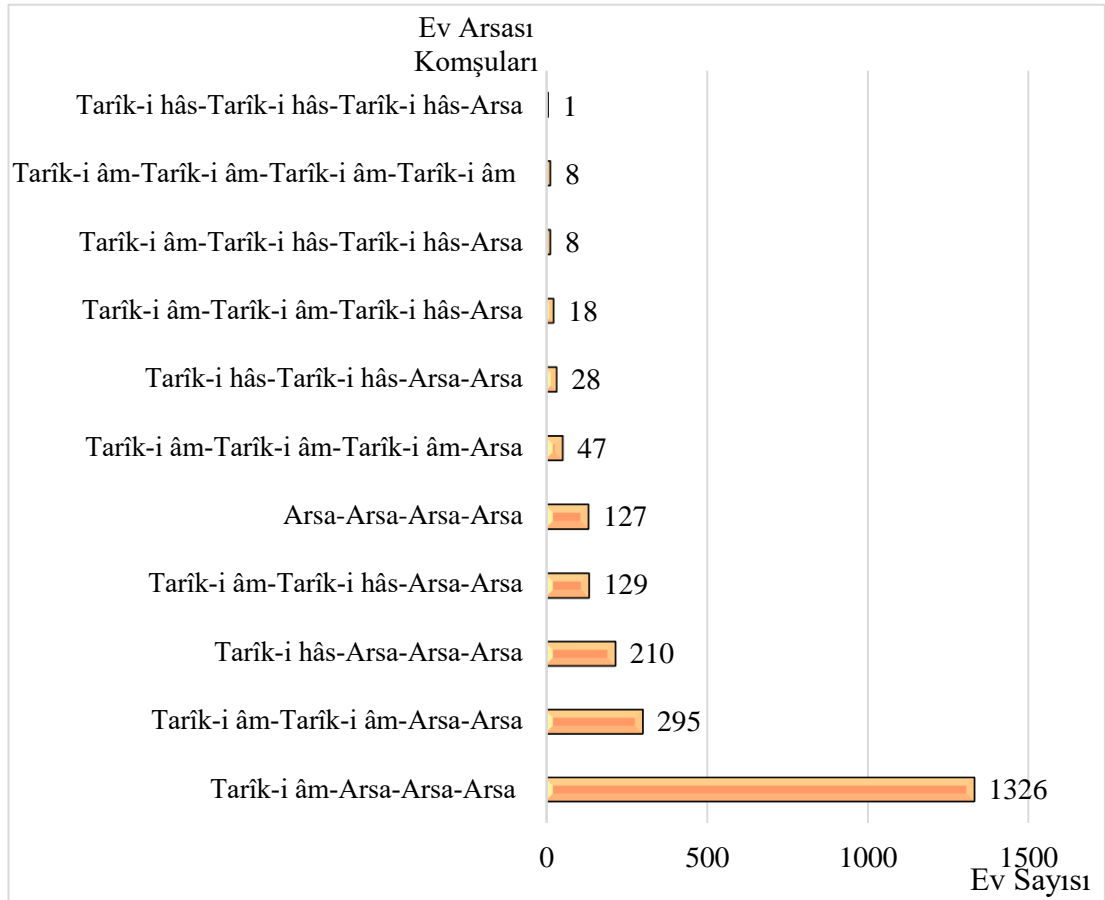
¹²⁵ Recep ve Kahrıman (haz.), Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil, c.40, s.343

Tablo 3-12 Ev Arsasının Komşularının Sicillerde Dağılım Grafiği

Evleri çevreleyen komşuların ve yolların sicillerde dağılımı Tablo 3-12’de gösterilmiştir. Grafik verileri sayı bazındadır. Bir tarafı tarîk-i âm, üç tarafı komşu arsa ile çevrili evlerin sayısı tüm bölgelerde en yüksektir. İkinci en yüksek durum sicillere göre çeşitlilik göstermektedir. Siciller genelinden çıkarılan ev-komşu arsa ilişkisi 11 farklı türdedir ve 11 farklı türün hepsinin bir arada bulunduran bir bölge yoktur.

Tablo 3-13 Ev Arsası Komşularının Sicillerde Dağılım Grafiği

Bir önceki tabloda bahsedilen 11 farklı durumun tüm siciller içinde bulunma sayıları grafikte küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Tarîk-i hâs yolların oldukça az olduğu görülmektedir. İstanbul genelinde seyrek yapıli yerleşim ağırlıktadır. İncelenen grafiklere göre evlerin 1831 tanesinin en az bir çeperinden tarîk-i âm komşudur oranı ise % 83,34’tür. 2070 adet evin en az bir yola cephesi bulunurken, 127 adet evin dört tarafı da arsa ile çevrilidir.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İstanbul Kadı Sicilleri tutuldukları dönemin gündelik yaşantısı, mimarisi, sosyal hayatı, insan ilişkileri, ekonomik durumu gibi çok farklı konularda zengin bir içeriğe sahiptir. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi tarafından yayınlanan 40 ciltlik İstanbul Kadı Sicilleri'nin, çoğunluğunu mülk alım satımlarının oluşturduğu 2197 ev davası incelenmiştir. İncelenen 2197 ev 16. ve 17. yüzyıl İstanbul'una aittir. Söz konusu 2197 ev mekan bileşenleri, bahçeleri, kat yükseklikleri, yol-komşu ilişkileri bakımından değerlendirilmiştir.

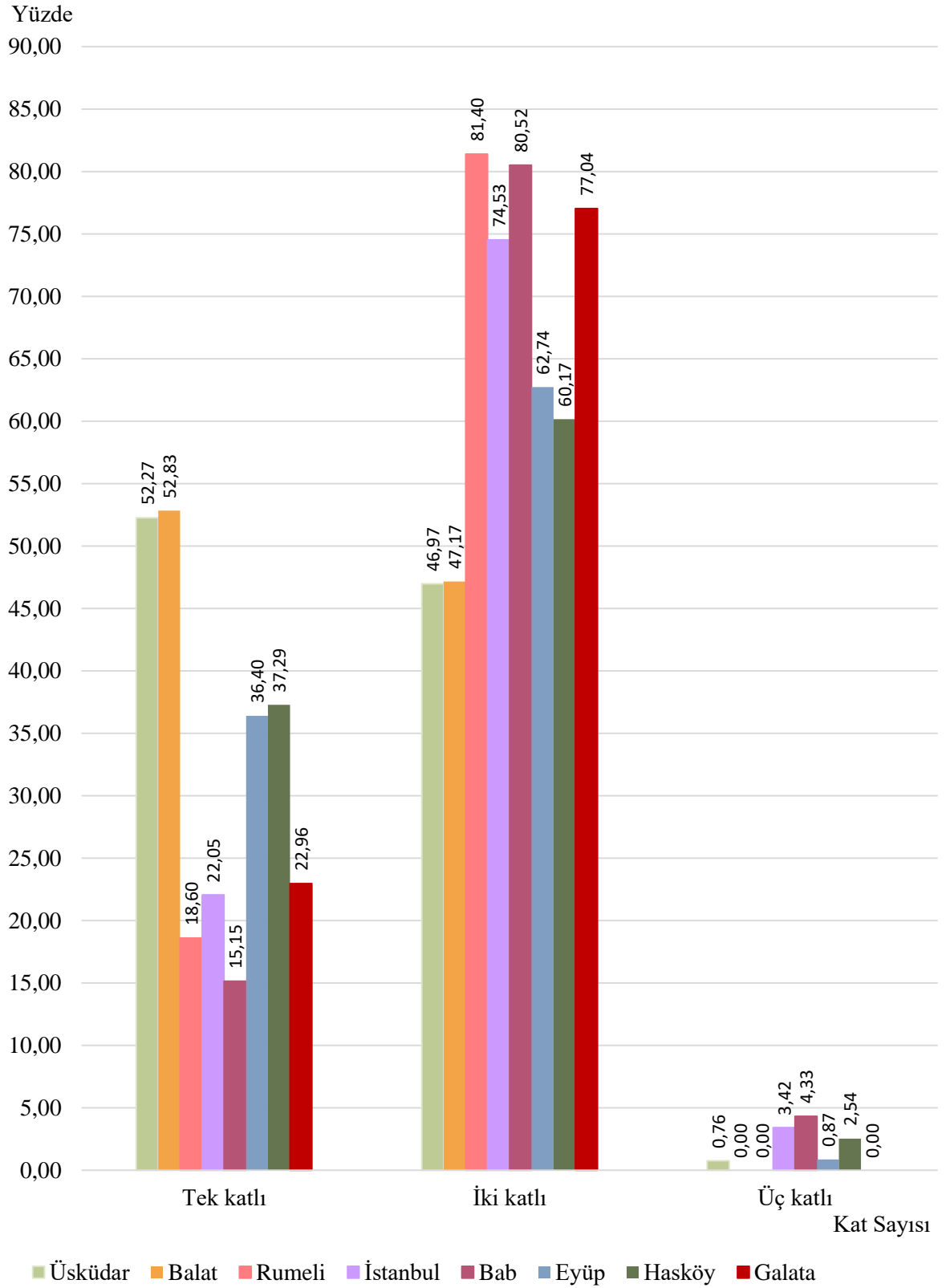
İnsan yaşamını kamusal ve özel alanlardan oluşan bir ortamda sürdürür. Bu ortamı konut ve onun dış çevresi olarak iki kısma ayırır. Ev; bahçesi, avlusu, odası, bahçe duvarı gibi parçalarıyla kendi içinde bir bütünden yollar, komşu parseller, çevredeki yapılar da konutun dış çevresini oluşturan elamanlardır. Bu durumda evi tekil bir varlık olarak ele almak mümkün olmayacaktır.

Sicillerde konutlar yolu, konumu, bahçesi, kat yüksekliği ve mekan bileşenleriyle birlikte verilmiştir. Tez çalışması boyunca 16. ve 17.yy'da İstanbul'da bulunan sekiz mahkemeye ait konutlarla ilgili veriler çıkarılmıştır. Sicil kayıtlarından elde edilen bilgiler her başlık altında bölgelere göre ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Sicillerdeki veriler doğrultusunda dönemin plan düzenine dair bir genelleme yapmak mümkün olmamıştır. Evler boyut, mekan bileşenleri, açık alanlar gibi bir çok özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bölgesel bir hüküm çıkarılamamış olsa da istatistiklerle, bölgelerin özelliklerini kıyas etmek mümkün olmuştur.

Plan düzeni bakımından bölgelere göre büyük yapısal bir farklılıklar görünmemekle birlikte sicil kayıtlarının tarihlerinin farklı olması sebebiyle kat yüksekliği, yoğunluk gibi bazı özelliklerde meydana gelen değişiklikler sicil kayıtlarından okunabilmektedir. Plan bakımından kapalı bir plan tipi görülmekle birlikte yoldan sonra girilen bahçe kamusal-özel alan arası bir ara bölgeyi tanımlamaktadır. Bahçenin kamusal durumu evden eve farklılık göstermekle birlikte çoğunlukla bir duvarla yoldan ayrılarak özel alana yaklaşmaktadır. Bahçe, duvarıyla yoldan ayrılarak bir iç alana dönüştüğü evlerde zemin katla birlikte ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmaktadır.

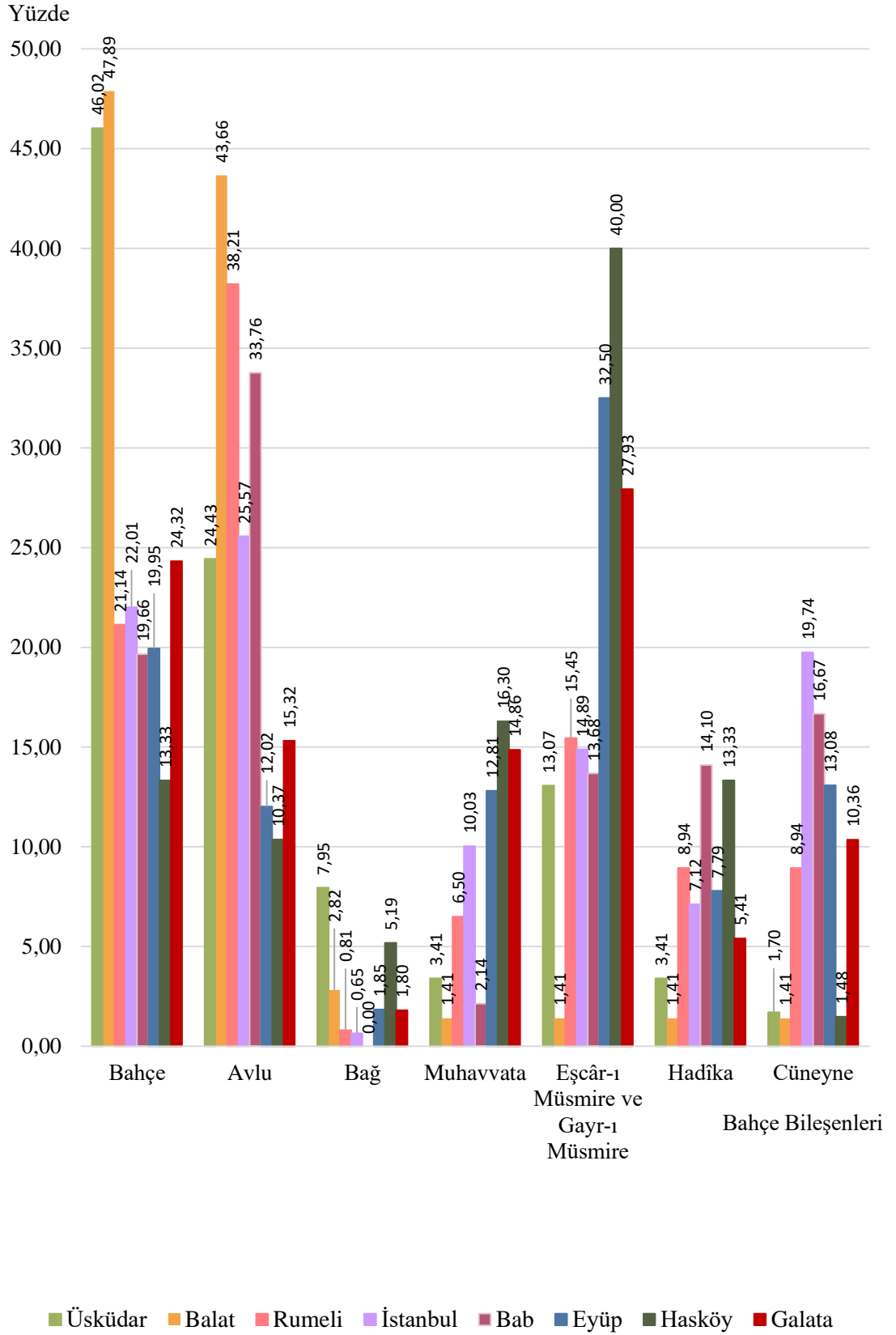
Şekil 4-1 Kat Sayısı Yüzde Dağılım Grafiği

Sicil verileri doğrultusunda incelenen 2197 evden 1715'inin kat sayısı bilgisine ulaşılmıştır. Şekil 4-1'de kat sayısının mahkemelere göre dağılımı gösterilmektedir. Bu grafik bölgeler arasında bir kıyaslama yapmak açısından önemlidir. Evler tek katlı, iki katlı ve üç katlı olarak üç sınıfa ayrılmıştır.

Bölgesel bir kıyaslamaya gitmeden önce mahkemelere ait sicilleri bir tarih sırasına koymak yararlı olacaktır. İncelenen sicil defterlerinin en erken tarihli 1513 Üsküdar Mahkemesi'ne ait 1 numaralı sicil defteri iken en son tarih ise 1691 senesi Bab Mahkemesi defteridir. Mahkemelere ait defterlerden bir tarih ortalaması alırsak sıra; Üsküdar, Balat, Galata, Rumeli, Eyüp, Hasköy, İstanbul ve Bab sicili şeklinde olmaktadır.

Grafiğe göre Üsküdar ve Balat'ın kat sayısı yüzdeleri hemen hemen aynıdır. Bu sicil defterlerinin yakın tarihlerde olması ile açıklanabilir. Bu iki mahkeme sicillerine göre tek katlı evlerin sayısı en fazladır. Tarih sırasına baktığımızda 3.sırada gelen Galata bölgesinde iki katlı evler yoğunlukta olup tek katlı evlerin sayısı oldukça azdır. Bu durumun sebebi Galata bölgesinin şehrin merkezi konumunda olmasına bağlanabilir. İki katlı ev yüksekliklerine baktığımızda Rumeli ve Bab en fazla iki katlı evin bulunduğu bölgelerdir.

Üç katlı evler ise en fazla sırasıyla Bab, İstanbul ve Hasköy mahkemelerinin bölgelerinde yer almaktadırlar. Bahsedilen sıralama tarih sırasıyla da örtüşmektedir. Yani zaman içinde İstanbul'da üç katlı yapı sayısında bir artış meydana gelmiştir. Üsküdar'da bir adet üç katlı ev bulunurken Galata, Balat ve Rumeli bölgelerinde sicil kaydında üç katlı bir eve rastlanmamıştır. Bu durum yine defterlerin kayıt alındığı tarihle açıklanabilir.

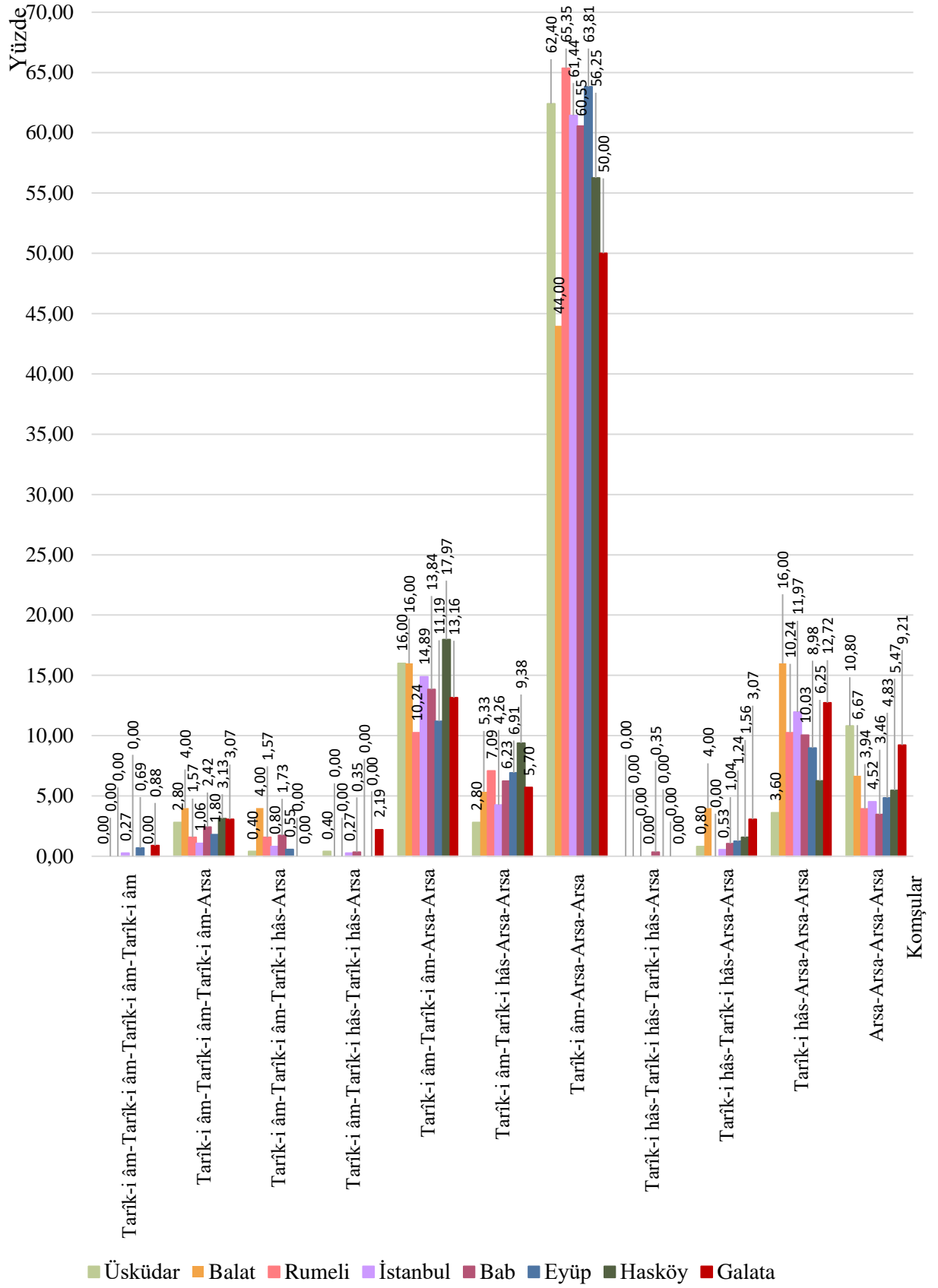
Şekil 4-2 Ev Açık Alanların Yüzdelerle Dağılım Grafiği

Evin açık alanları yedi başlık altında incelenmiştir. Bahçe birimlerinin en fazla olma durumu bölgelere göre farklılık göstermektedir. Rumeli ve Balat sicillerinde en fazla açık alanı avlular oluşturmuştur. Meyveli meyvesiz ağaçlar en fazla oranda Hasköy'de bulunurken en az sayıda Balat bölgesindedir. Balat yerleşim itibariyle daha sık olmasından dolayı bahçeli ev oranının en düşük olduğu bölgedir. Üsküdar daha seyrek nüfuslu, kırsal bir bölge olması sebebiyle en fazla bağ sayısı burada bulunur. Yine Üsküdar da bağ ve bahçe sayısının fazla olması Üsküdar'a ait kayıtların 16. yüzyıla ait olmasıyla da açıklanabilir.

Tarih bakımından siciller ele alındığında en geç tarihler İstanbul ve Bab kayıtlarına aittir. İstanbul sicillerinde cüneyne yani küçük bahçe miktarı en fazladır. Bab mahkemesi bölgesi ise küçük bahçe miktarı bakımından ikinci sıradadır. İlerleyen tarihle birlikte bahçelerde küçülme olduğu cüneyne miktarının artışıyla bağdaştırılabilir. Bunun dışında tarih bazında değerlendirildiğinde bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Tarih bakımında en eski kayıtlar Üsküdar ve Balat sicillerine aittir. Üsküdar ve Balat'ta bahçe birinci sıradadır. Duvarla çevrili avluların oranı en fazla Hasköy bölgesinde iken en az oran Balat bölgesine aittir. Yine bu durum Balat'ın merkezi bir konumda, sık bir yerleşime sahip olmasına, Hasköy'ün ise bölge itibariyle çeperde yer alması ile açıklanabilir.

Hadika olarak sicil kayıtlarında kullanılan duvarla çevrili bahçe de Bab ve Hasköy bölgelerinde en fazla bulunma oranına sahiptir. Yine merkezi yerleşim olarak nitelendirdiğimi Balat bölgesinde bulunma yüzdesi en düşüktür.

Şekil 4-3 Ev Arsası-Komşuları Yüzde Dağılım Grafiği

Yolların yoğunluklarının bölgelere göre dağılımı grafikten okunmaktadır. Grafik mahkemelerin kendi içinde arsa komşularının yüzdeleri alınarak hesaplanmıştır. Tüm mahkeme sicillerinde bir tarafı tarik-i am, üç tarafı komşu arsayla çevrili ev sayısı en fazladır. En büyük orana sahip bölge ise Rumeli bölgesidir.

Dört tarafı arsa ile çevrili evlerin bilgisi de sicillerde sıklıkla karşılaşılan bir bilgi olup en fazla Üsküdar bölgesinde örneklerine rastlanmaktadır. En az örnek ise Bab bölgesinde bulunmaktadır. Evin dört tarafının arsa ile çevrili olması yine tarik-i am yoğunluğunun fazla olmasıyla benzer bir durumu işaret etmektedir. Her iki durumda da evin çevresinde geniş açıklıklar bulunmakla birlikte seyrek bir yerleşim olduğu anlaşılmaktadır. Üsküdar'a ait sicillerin daha eski tarihli olması da bu durumu desteklemektedir. Bab Mahkemesi hem daha merkezi bir bölge mahkemesidir bunun yanı sıra tarih olarak 17.yüzyılın ikinci yarısını göstermektedir.

Balat ve Galata bölgeleri merkezi yerleşim olduklarından tarik-i has oranı en fazladır. Bu durum yoğun bir yerleşimin göstergesidir. Balat ve Üsküdar sicilleri 16.yüzyıla aittir. Bu nedenle evleri çevreleyen yolların yoğunluğunun tarik-i am olması beklenirken Balat bölgesinde tarik-i hasın da yüksek oranda bulunması Balat'ın merkezi bir yerleşme olmasıyla açıklanabilir. Üsküdar'da tarik-i am ile çevrili arsa sayısı fazladır. Üsküdar İstanbul'un Pendik, Kartal, Şile gibi dış yerleşim bölgelerini içine alan yoğunluğu az, diğer bölgelere kıyasla kırsal bir yerleşimdir.

Dört tarafı tarik-i amm ile çevrili arsalar en fazla Galata bölgesinde bulunmaktadır. Eyüp de Üsküdar'la benzer olarak daha seyrek bir yerleşim göstermektedir. İstanbul, Eyüp ve Galata sicillerinde de dört tarafı tarik-i amm ile çevrili arsalar mevcutken diğer kayıtlarda dört tarafı tariki am ile çevrili arsalar rastlanmamıştır. Üç tarafı tarik-i has ile çevrili bir kayda rastlanmış olup kayıt Bab Mahkemesi'ne aittir.

Tez çalışmasında, İstanbul'da bulunan sekiz mahkemede herhangi bir sebeple kayıt altına alınmış evler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Kat yüksekliği tarihle doğru orantılı olarak artmaktadır. Bahçe birimleri bölgenin yerleşim yoğunluğuyla ilgili bilgi vermekle birlikte tarihle ilişkili olarak değişkenlik göstermektedir. Yollar üzerinden yapılan bölgesel değerlendirme İstanbul içindeki yerleşim yoğunluğunu anlamak açısından da açıklayıcı olmuştur. Yapılan çalışma 16. ve 17. yüzyıl İstanbul evlerine, iç mekan bileşenlerine, bahçelerine ve yollarına dair bir fikir oluşturma çalışması olarak değerlendirilebilir.

5. KAYNAKÇA

- Açık, T., & Düzenli, H. İ.** (2015). XVI. ve XVII. Yüzyıl İstanbul Evlerine Dair. *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Mimari, İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.*
- Adıgüzel, A. S., & Trabzonlu, Z.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 49 Numaralı Sicil* (Cilt 26). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akgün Özkaya, H. G.** (2015). *18. Yüzyıl İstanbul Evleri, Rant, Konfor, Mahremiyet.* İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Akman, M.** (2011). *Balat Mahkemesi 2 Numaralı Sicil* (Cilt 11). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akman, M.** (2011). *Galata Mahkemesi 32 Numaralı Sicil* (Cilt 36). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akman, M.** (2011). *Galata Mahkemesi 5 Numaralı Sicil* (Cilt 32). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akman, M., & Gedikli, F.** (2011). *Galata Mahkemesi 20 Numaralı Sicil* (Cilt 35). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Akman, M., & Gedikli, F.** (2011). *Galata Mahkemesi 7 Numaralı Sicil* (Cilt 33). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Atay, S., & dğr.** (2011). *Bab Mahkemesi 46 Numaralı Sicil* (Cilt 19). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Aydın, B.** (2015). *İstanbul Şer'iyye Sicilleri Vakfiyeler Kataloğu.* Ankara: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Aydın, B., & Tak, E.** (2008). *Üsküdar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil* (Cilt 1). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Aydın, M. A.** (2001). *Kadı Sicillerinde İstanbul.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bertram, C.** (2012). *Türk Evini Hayal Etmek.* İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cansever, T.** (2010). *Osmanlı Şehri.* İstanbul: Timaş Yayınları.

- Çakır , B., & Adıgüzel, A. Ş.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 3 Numaralı Sicil* (Cilt 22). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Çakır, B.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 61 Numaralı Sicil* (Cilt 24). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Çakır, B., & Trabzonlu, Z.** (2011). *Hasköy Mahkemesi 5 Numaralı Sicil* (Cilt 23). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Dağdaş, Y., & Berktaş, Z.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil* (Cilt 3). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Doğan, P.** (2002). Korumacılığın Geleneksel Türk Kültüründen Çıkarması Gereken Dersler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Erol, R., & Atay, S.** (2011). *Galata Mahkemesi 65 Numaralı Sicil* (Cilt 39). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Erol, R., & Karaca, Y.** (2011). *Galata Mahkemesi 37 Numaralı Sicil* (Cilt 37). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Erol, R., & Kılıç, H.** (2011). *Rumeli Sadareti Mahkemesi 21 Numaralı Sicil* (Cilt 12). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Faroqhi, S.** (2007). *Orta Halli Osmanlılar 17. Yüzyılda Ankara ve Kayseri'de Ev Sahipleri ve Evler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Güler, N.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 14 Numaralı Sicil* (Cilt 5). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Gültekin, O.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 17 Numaralı Sicil* (Cilt 6). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Günalan, R.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil* (Cilt 7). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Günalan, R.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil* (Cilt 8). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Günalan, R.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 84 Numaralı Sicil* (Cilt 10). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

- Günalan, R.** (2011). *Bab Mahkemesi 3 Numaralı Sicil* (Cilt 17). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Günalan, R., & dğr.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 2 Numaralı Sicil* (Cilt 2). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Günalan, R., & Mert, T.** (2011). *Galata Mahkemesi 15 Numaralı Sicil* (Cilt 34). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Işık, A., & Yıldız, E.** (2011). *Galata Mahkemesi 46 Numaralı Sicil* (Cilt 38). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- İşpirli, M.** (2002). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt 25). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kahrıman, S., & Atay, S.** (2010). *Eyüp Mahkemesi 37 Numaralı Sicil* (Cilt 25). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kahrıman, S., & Recep, F.** (2010). *İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil* (Cilt 18). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Karaca, Y., & dğr.** (2010). *İstanbul Mahkemesi 3 Numaralı Sicil* (Cilt 13). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Karaca, Y., & Erol, R.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 19 Numaralı Sicil* (Cilt 24). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kazan, H., & Yıldız, K.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 56 Numaralı Sicil* (Cilt 9). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kılıç, H., & Kahrıman, S.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 74 Numaralı Sicil* (Cilt 28). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kılıç, H., & Karaca, Y.** (2011). *Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil* (Cilt 20). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Kos, K.** (1995). *İstanbul Şehir Tarihi ve Mimarisi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özön, M. N.** (1979). *Osmanlıca- Türkçe Sözlük..* İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi.
- Özcan, T.** (2011). *Hasköy Mahkemesi 10 Numaralı Sicil* (Cilt 30). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

- Rasim, E., & Kahrıman, S.** (2010). *İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil* (Cilt 16). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Recep, F., & Erol, R.** (2011). *Rumeli Sadareti Mahkemesi 80 Numaralı Sicil* (Cilt 15). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Recep, F., & Kahrıman, S.** (2011). *Galata Mahkemesi 90 Numaralı Sicil* (Cilt 40). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Recep, F., & Kılıç, H.** (2011). *Eyüb Mahkemesi 90 Numaralı Sicil* (Cilt 31). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.
- Talip, M., & Günalan, R.** (2011). *Eyüp Mahkemesi 82 Numaralı Sicil* (Cilt 29). İstanbul: İslam Araştırmaları Vakfı.
- Tanyeli, U.** (2016). Osmanlı Metropollerinde Evlerin Konfor ve Lüks Normları (XVI.-XVIII. Yüzyıl). S. Faroqhi, & C. Neumann içinde, *Soframız Nur Hanemiz Mamur*. İstanbul: Alfa Tarih Yayınları.
- Yerasimos, S.** (2016). XVI. Yüzyılda İstanbul Evleri. S. Faroqhi, & C. Neumann içinde, *Soframın Nur Hanemiz Mamur*. İstanbul: Alfa Tarih Yayınları.
- Yıldız, K.** (2010). *Üsküdar Mahkemesi 9 Numaralı Sicil* (Cilt 4). İstanbul: İslam Araştırmaları Merkezi.

EKLER

EK A: İki Kısımdan Oluşan Büyük Ev Örneği

EK B: İki Kısımdan Oluşan Eklentili Ev Örneği

EK C: Üç Katlı Ev Örneği

EK D: Örnek Bir Ev

EK E: Örnek Bir Ev

EK A

25 [4a-3] Mehmed Bey b. Mahmud Paşa'nın borçlarına karşılık evini ve çiftliğini rehin bırakması

Husûs-ı âti'l-beyânı mahallinde ketb ve terkîm için cânib-i şer' den bi't-taleb irsâl olunan Mehmed Efendi b. Mustafa mahmiye-i İstanbul'da Çavuş ( ) Mescidi mahallesinde sâkin sâbikan yeniçeri ağası olan izzetlü sa'âdetlü Mahmud Paşa hazretlerinin sulbî oğlu umdetü'l-emâcid ve'l-a'yân Mehmed Bey'in menziline varıp, zeyl-i kitâbda mektûbü'l-esâmi müslimîn huzûrlarında akd-i meclis-i şer'-i nebevî eyledikde, mûmâ-ileyh Mehmed Bey meclis-i ma'kûd-ı mezbûrda Felemenk tüccârından olup mahrûse-i Galata'da mütemekkin bâ'isü'l-vesîka kendi tarafından asıl ve şerîki Petro v. Targadi tarafından husûs-ı âti'l-beyâna vekîl-i sâbitü'l-vekâlesi olan Zak v. Libos nâm müste'men muvâcehesinde bi tav'-ı sâf ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î kılıp, mezbûr Zak üç bin zirâ' ma'hûr ta'bîr olunur elvân-ı müte[ne]vvi'a çukasını semeni târih-i kitâbdan yüz seksen bir gün tamâmına değin müeccel ve mev'ûd her zirâ'ı üçer buçuk guruş olmak üzere on bin beş yüz guruş edip, semen-i mezbûr dört bin iki yüz yaldız altını ecel-i mezkûr hulûlünde edâ ve teslîm etmek üzere zimmetinde lâzımü'ledâ ve vâcibü'l-kazâ deynim olup, mukâbelesinde silk-i mülkümde münselik olup, mahalle-i mezbûrede vâki' bir tarafı Fahri bt. Kasım Ağa mülkü ve bir tarafı Çorbacı İbrahim Ağa mülkü ve iki tarafı tarîk-i âm ile mahdûd muhavvatayı muhtevî olup, dâhiliyesi üç tabaka-yı ulyâda bir cüneyne oda ve bir kebîr oda ve bir sagîr oda ve yine mahalle-i mezbûrede iki kebîr oda ve ve kebîr sofa ve dehliz ve kenîf ve tabaka-yı vustâda bir hamam ve bir câmekân odası ve mutfak ve kiler ve beş bâb odası ve bir sofa ve bir kenîf ve süflâsında bir kiler odası ve üç tabaka bir mahzen ve bir mutfak ve bir kenîf ve bir su kuyusu ve bir su bacası ve eşcâr-ı müsmireli [4b] ve gayr-ı müsmireli bahçe ve muhavvata-i hâriciyesi dahi üç tabaka olup, tabaka-yı ulyâda bir mâbeyn odası ve bir kiler odası fevkinde bir hazîne odası ve üç oda ve bir kenîf ve dehliz ve bir kasr ve bir sofa ve tabaka-yı vustâda altı oda ve bir kenîf ve dehliz vustâda bir ahır ve bir anbar ve bir mutfak ve fiçî odası ve fevkânî bir mutfak ve altında bir kiler ve kenîf ve bahçe ve su kuyusunu müştemil, işbu akd-i meclis olunan mülk menzilimi içinde mevcûde esâs-ı ve evânî ve bi'l-cümle ism-i mâl itlâk olunur eşyâmı kendiye emânet vaz' ve ol vechile ba'de't-tahliye irhân ve teslîm, ol dahi irtihân ve kabûl edip ve yine yedimde mülk ve hakkım olup Havâss-ı Aliyye muzâfâtından Silivri nâhiyesinde Küçük Kılıçlı nâm karyede vâki' bana intimâ ile

tahdîd ve tavsîfden müstağnî çiftliğimi içinde mevcûd olup, işbu hüccet-i şer'iyyede ale'l-infirâd beyân olunan eşyâsı ile mahallinden rehin olmak üzere karz-ı mezbûru taslît eyledim dedikde, gıbbe't-tasdîki's-şer'î zikr olunan dört bin iki yüz altından yedi yüz altınına Paşa-yı [mûmâ]-ileyh kethüdâ[sı] Ahmed Ağa b. Abdullah ve sekiz yüz altınına mühürdârı Şahin Ağa b. Abdullah ve dört yüz altınına dîvân efendisi Ebûbekir b. ( ) ve yüz yetmiş altınına el-Hâc Murad b. Ali ve yüz yetmiş altınına vekîl-i harc Mehmed Ağa b. Hızır ve yüz yetmiş altınına Hazînedâr Ahmed Çelebi b. Hasan emr [ve] kabûlü hâviye kefâlet-i sahiha-i şer'iyye ile kefil olduklarından sonra mezbûr Mehmed Bey meclis-i mezbûrda Mustafa Ağa b. Abdullah mahzarında i'âde-i kelâm edip, müddet-i merkûme yüz seksen bir gün tamâmında edâ-i deyn ile fekk-i rehin etmezsem mârru'l-beyân menzil ve zikri mürûr eden çiftlik ve içinde mevcûd esâs-ı beyt ve evânî-i nühâsiye ve gayr-ı nühâsiye ve devvâb ve mevâşî ve âlet-i zirâ'at ve hırâseti tâlibine semen-i misilleriyle bey' ve çiftlik-imezbûr ile taht-ı tasarrufunda olup, ma'lûmü'l-hudûd ve'l-kat' tarlalarımı dahi izn-i sâhib-i arz ile âhara ferâğ ve tefvîz ve semen ve bedellerini kabza ve deyn-i mezbûru edâya ve husûs-ı mezbûre mütevakkıf oldukları umûrun küllîsine azl in'izâlden masûne vekâleti devriye ile mezbûr Mustafa Ağa'yı tarafımdan vekîl eyledim dedikde, ol dahi vekâlet-i mezbûreyi kabûl ve hizmet-i lâzimesin edâya ta'ahhüd etmeğin, vâki' hâli mezbûr Ömer Efendi mahallinde ketb ve tahrîr edip, ba'dehû cânib-i şer'den ma'an irsâl olunan İbrahim Çelebi b. Ömer ve Mehmed b. Mahmud ile meclis-i şer'a gelip alâ vukû'ihî inhâ ve takrîr etmekle, işbu vesîka gıbbe'l-ibtigâ ketb olundu. Fi'l-yevmi's-sâlis ve'l-ısrîn min Cemâziyelevvel li sene isneteyn ve mi'e ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Mustafa Çelebi b. el-Hâc Musa, Ahmed Ağa b. İbrahim beytûlmâl, Ömer Efendi b. Hâcı, el-Hâc Yusuf b. Süleyman, Şaban Ağa b. Hüseyin, el-Hâc İvaz b. Abdullah ve gayruhüm mine'l-hâzırîn.¹²⁶

---

¹²⁶ Hüseyin Kılıç ve Yılmaz Karaca (haz.), Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil, c.20, s.67-68-69

EK B

268 [43b-4] Yahya Bey b. Abdullah'ın menzilini ve tarlalarını Derviş Bey b. Mustafa'ya sattığı

Mahmiye-i İstanbul'da merhûm Koca Mustafa Paşa câmi'-i şerîfi kurbunda vâki' Hacce Hâtun mahallesinde sâkin Yahya Bey b. Abdullah nâm kimesne mahfil-i kazâda mahmiye-i merkûmede Ali Fakîh mahallesinde sâkin râfi'ü hâze'l-kitâb kıdvetü'l-emâsil ve'l-akrân bi'l-fi'l Bezzâzistân-ı atîk kethüdâsı olan Derviş Bey b. Mustafa nâm râcil mahzarında bi't-tav'i's-sâf ikrâr ve i'tirâf edip Havâss-ı Refi'a kazâsı müzâfâtından Küçükçekmece nâhiyesine tâbi' İncirli nâm karyede vâki' bir tarafı eş-Şeyh Osman Çelebi Efendi mülkü ve bir tarafı Hasan Beşe mülkü ve bir tarafı Mansur nâm kimesne mülkü ve bir tarafı tarîk-i âm ile mahdûd olup muhavvata-i dâhiliyyesi iki bâb tahtânî odayı ve bir mikdâr hadîkayı ve muhavvata-i hâriciyyesi iki bâb tahtânî odaları ve bir çardağı ve altında iki bâb odaları ve iki gözlü bir çatma anbarı ve bir ahır ve bir samanlığı ve kenîfi ve tahmînen iki dönüm bağı ve bi'r-i mâyı ve havlu hâricinde vâki' bir bâb fevkânî odayı müştemil çiftlik ta'bîr olunur mülk menzilimi, cümle-i tevâbi' ve levâhıkı ile ve bir çift kara [44a] sığır öküzü ve bir araba ve sâir âlât-ı zirâ'at ve âsiyâb-ı hırâseti merkûm Derviş Bey'e tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ve safka-i vâhide ile kırk iki bin nakd-i râyic fi'l-vakt fiddî akçeye bey' ve teslîm edip ol dahi vech-i muharrer üzre iştirâ ve tesellüm eyledikde karye-i mezbûre sınırında vâki' merhûm Sultan Bayezid-i Velî -tâbe serâhû- evkâfi arâzisinden olup kadîmden zikr olunan çiftlik ile mutasarrıf olduğum tahmînen yüz keyl tohum istî'âb eder lede'l-ahâlî ma'lûmü'l-hudûd olan sekiz kıt'a tarla ki bir kıt'ası karye-i merkûme İncirli kurbunda iki dip ceviz ağacı ve bir harman yerini müştemil ve dört kıt'ası dahi Siyavuş Paşa Çiftliği kurbunda mevâzi'-i müteferrikada ve bir kıt'ası dahi karye-i mezbûre İncirli ile Soğanlı köyü demekle ma'rûfe olan karye mâbeyninde ve bir kıt'ası yine karye-i merkûme İncirli ile Makrahorya nâm karye mâbeyninde ve bir kıt'a dahi Taşlık nâm mevzi'de vâki' olup cem'an zikr olunan sekiz kıt'a tarlaların hakk-ı tasarruflarını evkâf-ı mezbûre mütevellîsi ma'rifetiyle on sekiz bin mezbûrû'n-na't akçe mukâbelesinde tefvîz edip ol dahi vech-i meşrûh üzre tefevvuz ve kabûl ettikten sonra bedel-i tefvîz olan meblağ-ı mezbûr on sekiz bin akçe ile menzil-i mezbûrun semeni olan kırk iki bin akçe ki cem'an altmış bin akçe eder merkûm Derviş Bey yedinden bi't-tamâm ve'l-kemâl ahz ve kabz eyledim ba'de'l-yevm menzil-i mezbûr merkûm Derviş Bey'in mülk-i müşterâsı ve mezâri'-i merkûme

dâhil-i taht-ı tasarrufu olmuşdur dedikde mukırr-ı mezbûr Yahya Bey'in ber vech-i meşrûh cârî ve sâdır olan ikrâr ve i'tirâfını el-mukarru lehü'l-merkûm Derviş Bey vicâhen tasdîk ve şifâhen tahkîk etmeğın mâ hüve'lvâki' gıbbe't-taleb ketb olundu. Hurrıre fi selhi Şa'bâni'l-mu'azzam li sene seb'a ve erba'în ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Eş-Şeyh Osman Efendi, Hasan Efendi el-İmâm, Mehmed Halîfe b. Abdullah el-Müezzın, Fahrü'l-akrân Kurd Ağa Ser-bostânân-ı sâbıkan, Kurd Ağa el-Cündî, Çâker Çavuş b. Abdullah, Hasan Beşe b. Ali er-Râcil, Hasan Çelebi b. Mehmed, Ömer Bey b. Hasan, Hasan Bey b. Abdullah, Musa b. Veli, Osman b. Receb, Muharrirü'l-hurûf Abdülkâdir el-Eyyûbî ve gayruhüm.¹²⁷

EK C

37 [11a-3] Ebûbekir Ağa b. İsmail'in mukâtaalı vakıf evlerini Hasan Ağa b. Osman'a satıp parasını aldığı

Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Kostantıniyye el-mahmiyye'de Paşa kurbunda Tahtam inâre mahallesi ahâlîsinden olup bundan akdem hacc-ı şerîfe tevcih ve azîmet eden mefharü'l-emâsil ve'l-a'yân Ebûbekir Ağa b. İsmail nâm kimesne tarafından husûs-ı âti'l-beyâna vekil olduğu mahmiye-i mezbûrede Dizdâriye mahallesi sâkinlerinden el-Hâc Abdülbâkî b. Mehmed ve Mustafa Efendi b. Fazlullah nâm kimesneler şehâdetleri ile şer'an sâbit olan el-Hâc Mehmed b. el-Hâc Mustafa nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîf-i enver ve mahfil-i dîn-i münîf-i ezherde, umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mehâmid ve'l-mekârim sâhib-i hâze'l-kitâb Hasan Ağa b. Osman tarafından husûs-ı âti'z- [11b] zikre vekil olduğu nehc-i şer'î ve tarîk-i mer'î üzre şer'an sâbit olan birâderleri fahrü'l-akrân Mehmed Ağa mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm edip müvekkilim merkûm Ebûbekir Ağa arsası merhûme Mihriban Hâtun vakfindan icâre-i mu'accele ve ayda yüz elli akçe icâre-i müeccele ile taht-ı tasarrufunda ve üzerinde olan ebniyesi mülkü olup zikr olunan Tahtaminâre mahallesinde vâki' bir tarafdın merhûm Rüstem Paşa vakfindan olup yine kendi tasarrufunda olan arsa ve bir tarafdın Mehmed Çelebi nâm kimesne tasarrufunda üç bâb menzil ve iki tarafdın tarîk-i âm ile mahdûd dâhil ve hâriciyyeyi muhtevî dâhiliyyesinin tabaka-i ulyâsında üç bâb oda ve bir köşk ve kayagan döşeme bir abdesthâne ve bir kenîf ve bir orta sofası ve tahta bend

---

¹²⁷ Salih Kahraman ve Sabri Atay (haz.), Eyüp Mahkemesi 37 Numaralı Sicil, c.25 s.232-233

ve tabaka-i vustâsında üç bâb oda ve kayagan döşeme bir abdesthâne ve kenîf ve tabaka-i süflisinde bir ahır ve samanhâne ve anbar ve kenîfi müştemil menzilin ebniyesini, bi cümleti't-tevâbi' ve'l-levâhık iki bin iki yüz elli esedî guruşa müvekkile-i mûmâ-ileyh Hasan Ağa'ya tarafeynden îcâb ve kabûlü hâvî bey'-i kat'î ile bey' ve teslîm ve arsasının dahi hakk-ı tasarrufunu mütevellîsi izin ve ma'rifeti ile iki yüz elli esedî guruşa merhûm-ı mezbûr Rüstem Paşa vakfindan olan ma'lûmü'l-hudûd mârrü'z-zikr arsanın hakk-ı tasarrufunu dahi üç yüz esedî guruşa mütevellîsi izin ve ma'rifetiyle ferâğ ve tefvîz mûmâ-ileyh Hasan Ağa dahi ebniye-i mezkûreyi iştirâ ve tesellüm ve arsateyn-i mezbûreteyni ber vech-i muharrer tefevvüz ve kabûl ettiğinden sonra menzil-i mahdûd-ı mezbûrun ebniyesi semeni olan iki bin iki yüz elli guruşu ve arsası bedeli olan iki yüz elli guruşu, cem'an iki bin beş yüz esedî guruşu müvekkilim merkûm Ebûbekir Ağa'ya edâ ve teslîm ol dahi ahz u kabz etmiş idi min ba'd menzil-i mahdûd-ı mezbûrun ebniyesi müvekkil-i mûmâ-ileyh Hasan Ağa'nın mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ yeşâ' ve yahtâr mutasarrıf olsun ve arsateyn-i mezbûreteyn dahi hakk-ı müfevvezidir emsâli gibi tasarruf eylesin dedikde gıbbe't-tasdîki's-şer'î ve't-tahkîki'l-mer'î mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu. Fi'l-yevmi'l-hâdî ve'l-ışrîn mine'l-Muharremi'l-harâm li sene seb'a ve semânîn ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Fahrü'l-akrân el-Hâc Kemaleddin Kethüdâ-yı Hazret-i Efendi, Zahrü'l-akrâ[n] el-Hâc Hüseyin Ağa b. Üveys, el-Hâc Abdülbâkî b. Mehmed, Mustafa b. Fazlullah, perdecibaşı İbrahim Ağa, Mustafa Çelebi, Ahmed Çelebi b. Mehmed es-sarrâc, kuyumcu Ahmed Çelebi, el-Hâc Mehmed b. Ali, el-Hâc Kasım b. Receb ve gayruhüm.¹²⁸

EK D

107 [17a-2] Ömer Paşa b. Mustafa Efendi'nin Receb Çelebi b. Hüseyin'e olan borcu karşılığında menzilin rehin vermesi

Mahrûse-i Galata muzâfâtından kasaba-i Kasımpaşa'da Kadı mahallesinde sâkin olup sâbıkan Rodos muhâfızı olan emîrû'l-ümerâ'i'l-kirâm kebîrû'l-küberâ'i'l-fihâm sa'âdetlü Ömer Paşa b. el-merhûm Zindân kâtibi Mustafa Efendi tarafından husûs-ı âti'l-beyâna vekîl olduğu etbâ'ından Mehmed Ağa b. Receb ve Mehmed Bey b. Ali şehâdetleriyle şer'an sâbit olan el-Hâc İbrahim Ağa b. el-Hâc Mustafa meclis-i şer'-i

¹²⁸ Salih Kahraman ve Fuat Recep (haz.), İstanbul Mahkemesi 18 Numaralı Sicil, c. 18, s.97-98

şerîf-i enverde, işbu bâ'isü'l-kitâb Şumârî Receb Çelebi b. Hüseyin mahzarında ikrâr-ı tâm ve takrîr-i kelâm edip, müvekkil-i müşârün-ileyh Ömer Paşa târih-i kitâbdan bir gün mukaddem mezbûr Receb Çelebi yedinden beş yüz aded yaldız altını iktirâz ve kabz edip, hâlâ meblağ-ı mezbûr beş yüz yaldız altını cihet-i karz-ı şer'îden zimmetinde merkûm Receb Çelebi'ye vâcibü'ledâ ve lâzımü'l-kazâ deyni olmağla, meblağ-ı mezbûr mukâbelesinde mahalle-i mezbûrede vâki' bir taraftan Medîne-i münevvere Vakfı olup Mücella Hâtun tasarrufunda olan menzil ve üç taraftan tarîk-i âmla mahdûd dâhiliye ve hâriciyesi büyü-tü adîde ve hamam ve câmekân ve mahzen ve zindân ve ahır ve su hazînesi ve gurfeler ve fiskıye ve fırınlar ve havlu ve bahçeleri müştemil mülk menziline, fâriğan ani'ş-şevâgil merkûm Receb Çelebi'ye rehin vaz' ve teslîm, ol dahi irtihân ve kabz ettiğinden sonra müvekkil-i müşârün-ileyh târih-i mezkûrdan altmış bir gün tamâmına değin edâ-i deyn ve fekk-i rehne ta'ahhüd ve iltizâm edip ve eğer müddet-i madrûbe tamâmında edâ-i deyn ve fekk-i rehni müyesser olmazsa menzil-i mezbûru semen-i misline âhara bey' ve kabz-ı semene ve semeninden deyn-i mezbûr beş yüz yaldız altını ahz u istîfâya ve fazla kalırsa kendiye îsâle ve husûs-ı mezbûr mütevakkıf olduğu umûrun küllisine dâyin-i merkûm Receb Çelebi'yi vekîl-i nâib-i menâb nasb ve ta'yîn eyleyip, mezbûr Receb Çelebi dahi vekâlet-i mezbûreyi kabûl eyledim dedikde, gıbbe'l-vicâhî ve tasdîki'ş-şifâhî, mâ hüve'l-vâki' bi't-taleb ve'l-ibtigâ ketb ve imlâ olundu.

Fi'l-yevmi't-tâsi' ve'l-ısrîn fi Cemâziyelevvel li sene isneteyn ve mi'e ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Sâlih Efendi b. Şaban, Ali Çelebi b. Mustafa, Mustafa Beşe b. Hüseyin, Mustafa Çelebi b. Osman, Mustafa b. Şaban.¹²⁹

EK E

203 [17b-2] Ahmed Ağa b. Mehmed'in menzil, çiftlik ve mülkünü Bağdad Ağası Ahmed Ağa'ya sattığı, tarlalarının tasarrufunu da ferâğ ve tefvîz ettiği

Sâbıkan Bağdad Ağası olan Ahmed Ağa'nın çiftlik hüccetidir

Husûs-ı âti'z-zikrin mahallinde tahrîri iltimâs olunmağın kibel-i şer'-i kavîmden Mevlânâ Mehmed Efendi irsâl olunup ol dahi mahmiye-i İstanbul'da Sofular mahallesinde sâbıkan Bağdad Ağası olan umdetü'l-emâcid ve'l-a'yân Ahmed Ağa'nın

---

¹²⁹ Günalan (haz.), Bab Mahkemesi 54 Numaralı Sicil, c.20, s.124-125

sâkin olduğu menzile varıp zeyl-i kitâbda mastûrû'l-esâmî olan müslimîn huzûrunda akd-i meclis-i şer'-i şerîf eyledikde yine mahmiye-i mezbûre mahallâtından Mercan Ağa mahallesinde sâkin Ahmed Ağa b. Mehmed meclis-i mezbûrda, işbu râfî'ü'l-kitâb mûmâ-ileyh Ahmed Ağa muvâcehesinde bi't-tav' ve'r-rızâ ikrâr ve i'tirâf edip Havâss-ı Refî'a müzâfâtından Çekmece-i Kebîr nâhiyesine tâbî' Firûz nâm karyede vâki' bir taraftan mer'â ve bir taraftan harman yeri ve iki taraftan tarîk-i âm ile mahdûd beş bâb tahtânî odaları ve bir ahır ve samanlığı ve hazîne yeri ve havlu ve mâ-i cârî ve eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire hadîkayı müştemil olan menzil ile yine karye-i mezbûrede vâki' iki tarafı Ali Ağa mülkü ve bir tarafı sâhil-i bahr ve bir taraf tarîk-i âm ile mahdûd bir bâb fevkânî iki bâb tahtânî odaları ve akarsuyu ve havuz ve zât-ı eşcâr-ı müsmire ve gayr-ı müsmire bahçeyi ve bağı müştemil olup çiftlik ta'bîr olunur mülk menzilimi ve menzil-i ol merkûm içinde mevcûd bir çift camus ile dört çift kara sığır öküzlerimi ve Kenan nâm abd-i memlûküm ile Mülâyim nâm câriyemi ve dört kara sığır ineği ile beş danayı ve iki güğüm ve dört tencere ve üç sahan ve iki bakraç ve dört araba ve dört kovan ve âlât-ı zirâ'at ve esbâb-ı hırâseti ve sâir çiftliğe lâzım olup beynimizde ma'lûm olan eşyâmı ve menzil-i mezbûr kurbunda lede'l-cîrân ma'lûmü'l-hudûd bir dönüm mülk bahçemi ve yine karye-i mezbûrede vâki' lede'l-ahâlî ve'l-cîrân ma'lûmü'l-hudûd ve'l-cevânib bir kıt'a mülk bostanını ve yine karye-i mezbûrede vâki' iki taraftan çiftlik-i mezbûr tarlası ve [bir] taraf-ı sâhil-i bahr ve iki taraf tarîk-i âm ile mahdûd olup tahmînen yirmi araba alef hâsıl olur bir kıt'a mülk çayırımı dahi bi cümleti't-tevâbî' ve'llevâhık ve kâffeti'l-menâfî' ve'l-merâfık müşârün-ileyh Ahmed Ağa'ya bi safkatin vâhidetin bey'-i bâtt-ı sahîh-i şer'î ile yüz doksan beş bin nakd-i râyic fi'l-vakt akçeye bey' ve teslîm ol dahi emlâk-ı merkûmeyi vech-i mübeyyeni üzre iştirâ ve tesellüm ve kabz ve kabûl eyledikden sonra, ol çiftliğe intimâ ile tahdîd ve tavsîfden müstağnî olup karye-i mezbûre hudûdu dâhilinde mevâzi'-i müteferrikada vâki' tahmînen yüz keyl tohum istî'âb eder, ma'lûmetü'l-mikdâr olan tarlalarımın hakk-ı tasarruflarını dahi merkûm Sultan Bayezid Hân hazretleri evkâfî arâzisinden olmağla mütevellî-i vakf-ı mezbûr ma'rifetiyle müşârünileyh Ahmed Ağa'ya otuz beş bin akçe bedel mukâbelesinde ferâğ ve tefvîz, ol dahi vech-i muharrer üzre tefevvüz ve kabûl eyledikden sonra, semen-i mezbûr yüz doksan beş bin akçe ile bedel-i merkûm otuz beş bin akçe ki cem'an iki yüz otuz bin akçeyi müşârün-ileyh Ahmed Ağa yedinden bi't-tamâm ahz ve kabz eyledim ba'de'l-yevm çiftlik-i mezbûr mûmâ-ileyh Ahmed Ağa'nın mülk-i müşterâsıdır, keyfe mâ

yeşâ' mutasarrıf ola ve ol tarlalar dahi havza-i tasarrufu olmuştur emsâli tasarruf gibi mutasarrıf olsun, vechen mine'l-vücûhi's-şer'ıyye ve sebebin mine'l-esbâbi'l-mer'ıyye benim alâka ve medhalim kalmadı dedikde gıbbe't-tasdîk vâki' hâli Mevlânâ-yı mezbûr mahallinde tahrîr, ba'dehû ma'an ba's olunan Yusuf Çavuş b. Abdullah ve Şaban b. Mehmed ile meclis-i şer'a gelip alâ vukû'ihî inhâ ve takrîr etmeğın mâ vaka'a bi't-taleb ketb şüd. Fi'l-yevmi'l-hâmis ve'l-ısrîn min Şevvâli'l-mükerrem li sene selâse ve seb'în ve elf. Şuhûdü'l-hâl: Umdetü'l-a'yân Anber Ali Ağa, Fahrü'l-a'yân Hasan Ağa, es-Seyyid Mehmed Efendi [b.] es-Seyyid Ahmed, imâm-ı Mercan Ağa, Süleyman Ağa b. Ali, Mehmed Bey kethüdâ-yı bevvâbân-ı Saray-ı atık, Ali Çelebi b. Mehmed bevvâb-ı sultânî, Ahmed Ağa b. Hüseyin, Mehmed Efendi b. Osman el-Müderris, Süleyman Bey b. Hüseyin bostânî, Murad Beşe b. Hasan, Hüseyin Çelebi b. Musa.¹³⁰

---

¹³⁰ Erol Rasim ve Salih Kahrıman (haz.), İstanbul Mahkemesi 12 Numaralı Sicil, c.16, s.224-225